

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Mgr. Dalibor Váňa

**Soukromoprávní odpovědnost členů statutárních orgánů
kapitálových obchodních společností**

Civil Law Liability of Directors

Rigorózní práce

Konzultant rigorózní práce: JUDr. Tomáš Horáček, PhD.

Katedra: Katedra obchodního práva

Tematický okruh rigorózní práce: Obchodní právo

Autor rigorózní práce: Mgr. Dalibor Váňa

třída SNP 635/24, 500 03 Hradec Králové

Datum vypracování práce: 11. 5. 2016

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Hradci Králové dne 11. 5. 2016

Mgr. Dalibor Váňa

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat JUDr. Tomáši Horáčkovi, PhD. za jeho odborné vedení v průběhu psaní rigorózní práce. Zároveň bych chtěl poděkovat své manželce za trpělivost a podporu při psaní této práce.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Teoretický rozbor použitých termínů	4
2.1 Teorie fikce vs. teorie organická.....	5
2.2 Jednání za společnost a obchodní vedení, omezení jednatelského oprávnění..	7
2.3 Problém zastoupení – agency problem	8
2.4 Statutární orgán.....	12
3. Historický exkurs do odpovědnosti členů statutárních orgánů obchodních společností	16
3.1 České země historicky	18
3.1.1 Obecný zákoník občanský	18
3.1.2 Všeobecný obchodní zákoník	20
3.1.3 Akciový regulativ a zákon o společnostech s ručením obmezeným	22
3.2 Právní úprava odpovědnosti členů statutárních orgánů dle obchodního zákoníku (zákon č. 513/1991 Sb.)	24
3.2.1 Péče řádného hospodáře v obchodním zákoníku	26
3.2.2 Pravidlo podnikatelského úsudku v obchodním zákoníku	28
4. Teoretický rozbor odpovědnosti členů statutárních orgánů za způsobenou újmu a teoretický rozbor náhrady újmy	29
4.1 Teoretický rozbor odpovědnosti za újmu	31
4.1.1 Neomezitelnost odpovědnosti.....	31
4.1.2 Předpoklady vzniku odpovědnosti za újmu	34
4.1.3 Solidární odpovědnost	38
4.2 Teoretický rozbor náhrady újmy.....	41
4.3 Vydání získaného prospěchu porušením péče řádného hospodáře.....	43
4.4 Vypořádání způsobené újmy na základě smlouvy dle § 53 odst. 3 ZOK	44

4.5 Obtížná vymahatelnost odpovědnosti v praxi.....	47
5. Péče řádného hospodáře.....	49
5.1 Definice a rozbor péče řádného hospodáře.....	52
5.1.1 Atributy péče řádného hospodáře – loajalita	53
5.1.2 Atributy péče řádného hospodáře – potřebné znalosti.....	55
5.1.3 Atributy péče řádného hospodáře – pečlivost.....	57
5.2 Povinnost mlčenlivosti.....	58
5.3 Povinnost podat insolvenční návrh	59
5.4 Hodnocení požadované úrovně péče	60
5.5 Přenesení důkazního břemene	63
5.6 Péče řádného hospodáře jako otevřená formulace právní normy	65
5.7 Důsledky porušení péče řádného hospodáře.....	66
6. Pravidlo podnikatelského úsudku	68
6.1 Míra přípustného rizika.....	71
6.2 Historický vývoj	73
6.3 Právní úprava de lege lata.....	74
6.4 Soudní přezkum podnikatelských rozhodnutí.....	79
6.5 Právo na omyl při podnikatelském rozhodování	81
6.6 Klady a zápory pravidla podnikatelského úsudku	81
7. Udělení pokynů do obchodního vedení a jejich vliv na odpovědnost členů statutárních orgánů.....	85
7.1 Závaznost uděleného pokynu.....	87
7.2 Vliv udělení pokynu na odpovědnost člena statutárního orgánu a na jeho povinnost jednat s péčí řádného hospodáře	90
8. Ručení členů statutárních orgánů při způsobení a neuhrazení újmy obchodní společnosti	92

9. Ručení a další sankce členů statutárních orgánů při úpadku a hrozícím úpadku obchodní společnosti.....	93
9.1 Vrácení odměny získané za výkon funkce	94
9.2 Vyloučení člena statutárního orgánu z výkonu funkce.....	95
10. Pojištění odpovědnosti členů statutárních orgánů	96
11. Komparace se zahraniční právní úpravou.....	98
12. Závěr	103
Abstrakt.....	107
Abstract	108
Klíčová slova	109
Keywords	109
Definice zkratk	110
Použitá literatura	111
Knížní literatura	111
Články z odborných časopisů	113

Text rigorózní práce byl dokončen a odpovídá právnímu stavu ke dni 30. 4. 2016.

1. Úvod

Svou rigorózní práci jsem se rozhodl vypracovat na téma „Soukromoprávní odpovědnost členů statutárních orgánů kapitálových obchodních společností“. Důvodem byl zájem o tuto oblast práva spojený s mými dosavadními pracovními zkušenostmi. Stěžejní částí mé rigorózní práce je podrobný rozbor a následná komparace právní úpravy odpovědnosti a ručení členů statutárních orgánů kapitálových obchodních společností v aktuálně platné právní úpravě (zejména v občanském zákoníku – zákon č. 89/2012 Sb. a zákonu o obchodních korporacích – zákon č. 90/12 Sb.) s právní úpravou účinnou před rekodifikací soukromého práva (občanský zákoník – zákon č. 40/1964 Sb. a obchodní zákoník – zákon č. 513/1991 Sb.) a s vybranými zahraničními právními řády.

Primárním předmětem rigorózní práce je zkoumání rozsahu práv a povinností členů statutárních orgánů kapitálových obchodních společností při řízení těchto společností a při jednání za ně, a dále zkoumání odpovědnosti členů statutárních orgánů za způsobenou újmu, kdy členové statutárních orgánů jsou povinni k náhradě újmy vůči obchodní společnosti, kterou svým protiprávním jednáním způsobili při výkonu funkce. Jsem si vědom, že soukromoprávní odpovědnost dopadá i na další orgány obchodních korporací, nicméně, jak bylo řečeno, zkoumána bude jen odpovědnost členů statutárních orgánů.

Dalším předmětem zkoumání této rigorózní práce bude obecně právní postavení členů statutárních orgánů kapitálových obchodních společností a rozbor právní úpravy odpovědnosti členů statutárních orgánů kapitálových obchodních společností s ohledem na povinnost jednat s péčí řádného hospodáře a další související právní instituty obsažené v „novém“ občanském zákoníku a v zákoně o obchodních korporacích. Dále je předmětem rigorózní práce historický exkurs dané problematiky, komparace s předcházející úpravou dle obchodního zákoníku a komparace se zahraničními právními úpravami.

Cílem této práce je tak nejen kriticky analyzovat jednotlivé právní instituty, zejména právní institut péče řádného hospodáře a právní institut pravidla podnikatelského

úsudku, ale zároveň se pokusit vyložit je v jejich vzájemných souvislostech, podrobit je kritickému zhodnocení a dále je prozkoumat v návaznostech na související praktické otázky soudobého obchodního práva v České republice.

Klíčovým, a rovněž dle mého soudu odborně zajímavým záměrem práce, je při zkoumání zákonných povinností členů statutárních orgánů kapitálových obchodních společností nalézat konkrétní hranice, které oddělují jednání těchto osob, která jsou v souladu s právem od jednání již protiprávních.

Členové statutárních orgánů jsou při výkonu funkce vystaveni mnoha tlakům na rychlé, kompetentní, profesionální, „bezchybné“ jednání a rozhodování. Tyto osoby mají být v každém okamžiku profesionály, kteří umí v daném čase a v dané situaci vyhledat nejlepší zájem své obchodní společnosti a ten následně promítnout do rozumného a rozhodného jednání, které přinese výsledky a přiblíží společnost vytyčenému cíli, to jest naplnění jejich zájmů, nejčastěji se bude jednat o tvorbu zisku a maximalizaci tržní hodnoty obchodní společnosti.

Jedním z účelů předmětné právní úpravy je zaručit členům statutárních orgánů právní jistotu vlastní majetkové neodpovědnosti, pokud se svým jednáním budou pohybovat v právem stanovených mezích – „mantinelech“ řádné péče a řádného jednání při výkonu své funkce, a zároveň ochránit ostatní zájmové skupiny, které se váží na obchodní společnost a na něž právní jednání zástupců obchodní společnosti přímo či přeneseně dopadá.¹

S ohledem na mou aktuální praxi podnikového právníka je obchodní právo nedílnou součástí mého života. Již od začátku svého působení v relativně velké obchodní společnosti, resp. holdingu společností, jsem se zajímal o otázky odpovědnosti statutárních orgánů, otázky jejich práv a povinností při řízení společnosti. O to více s ohledem na proběhnuvší rekodifikaci soukromého práva, která se bohatě promítla do zmiňované oblasti, zavedla nové právní instituty inspirované zahraničními právními řády a promítla do sebe existující judikatorní a jurisprudenční závěry.

¹ V tomto významu se lze setkat s pojmem „stakeholders“ – tj. společníci, věřitelé, zaměstnanci a další osoby dotčené existencí obchodní společnosti, tedy zájmové skupiny spojené s obchodní společností.

Roli podnikového právníka, resp. právního zástupce obecně, chápu jako povinnost poskytovat nejen přesná a správná, ideálně též i stručná a jasná, právní stanoviska, ale snažit se vložit do nich i co nejvyšší praktickou využitelnost a použitelnost pro klienta. Mnoho kolegů, se kterými jsem se setkal, pojalo svou roli profesionála v oblasti práva, který poskytuje rady a řešení právním laikům, velmi formálně, neosobně a stroze. Velice často, když Vaším klientem je manažer, ředitel společnosti, nebo člen statutárního orgánu, je nutno poskytnout jasné, stručné a samozřejmě správné právní stanovisko v co nejkratším čase. Co je však ještě důležitější a s čím jsem se v praxi již tak často nesetkal, je, že taková rada musí být i prakticky využitelná a pro klienta jako právního laika uchopitelná. Výkonnému řediteli či statutárnímu orgánu je k ničemu právní rada, která, byť sebelépe, formálně vyvozuje závěry z dikce zákona, příp. judikatury bez toho, aby „laicky“ (tím v žádném případě nemírím v negativním slova smyslu na odborné vlastnosti osob, které v obchodních společnostech rozhodují), např. i za použití příkladů promítla danou právní normu do konkrétní situace a skutečně nabídla, či dokonce zajistila řešení problému. To jest, aby se právníkovi podařilo vždy spojit „právo v knihách“ s „právem v reálném světě“.

K naplnění vytyčených cílů rigorózní práce jsem se rozhodl postupovat především pomocí interpretace zákona, judikatury, porovnáváním a konfrontací názorů předních představitelů právní teorie, stejně jako studiem odborné literatury, důvodových zpráv a odborných časopiseckých článků. To vše s přihlédnutím na praktické dopady a možnosti jednání osob, které vykonávají funkce členů statutárních orgánů kapitálových obchodních společností. Značnou pozornost jsem rovněž věnoval zkoumání a rozboru aktuální relevantní judikatury.

Při snaze o výše zmíněné budu především využívat standardních teoretických metod – deskriptivně-analytickou, systematickou a syntetickou. Metoda komparace bude využita při vzájemném srovnání starší právní úpravy s právní úpravou aktuálně účinnou a při srovnání předmětné právní úpravy se zahraničními právními řády. Závěr práce bude syntézou předchozích dílčích závěrů a získaných poznatků. Rigorózní práce bude systematicky rozdělena na tematicky samostatné a navazující kapitoly a podkapitoly tak, aby podávala co možná nejpřehlednější a nejucelenější vhled do této problematiky.

2. Teoretický rozbor použitých termínů

Obchodní společnost je právnická osoba – korporace založená zejména za účelem podnikání a vytváření zisku. Základním znakem obchodních společností je jejich výdělečný účel, jejich činností je podnikání a cílem zisk. Obchodní společnosti jsou zásadně, ne však výlučně, zakládány jejich zakladateli s cílem vytvoření zisku a následné participaci na něm. Mezi další cíle společnosti lze řadit dlouhodobé setrvání a fungování na relevantním trhu, dosažení určitého podílu na trhu, maximalizace obrátu, růst a expanze obchodní společnosti.

Nejdůležitějším rozdílem mezi osobními a kapitálovými společnostmi je rozsah ručení společníků za dluhy společnosti. Společníci kapitálových obchodních společností ručí za dluhy společnosti jen do výše nesplaceného vkladu, který se zavázali vložit do společnosti, a po jeho splacení už neručí vůbec. Společníci kapitálových obchodních společností tedy standardně riskují pouze ztrátu své vstupní investice (tj. vkladu nebo kupní ceny podílu ve společnosti). Jejich postavení je možné definovat jako postavení investora. Kapitálové obchodní společnosti jsou moderními investičními strukturami s omezenou odpovědností svých společníků. Kapitálové obchodní společnosti, na rozdíl od osobních obchodních společností, vytvářejí statutární orgány, v nichž nemusí být členy přímo společníci, ale jimi zvolený profesionální management. Řízení kapitálových obchodních společností, i jednání za společnost, je tedy v rukách „delegovaného managementu“.²

Čistě kapitálovou obchodní společností je pouze akciová společnost. Společnost s ručením omezeným je kombinací kapitálové obchodní společnosti s prvky osobní obchodní společnosti.

Co se týče práv a povinností stanovených členům statutárních orgánů kapitálových obchodních společností jsou stanoveny právními předpisy (zejména občanský zákoník a zákon o obchodních korporacích), společenskou smlouvou (resp. stanovami akciové společnosti), pokyny nejvyššího orgánu kapitálové obchodní společnosti – valné

² ŠVARC, Z., a kol. *Základy obchodního práva po rekodifikaci soukromého práva*. 4. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2014, str. 102, str. 119, str. 190.

hromady a smlouvou o výkonu funkce uzavřenou mezi členem statutárního orgánu a obchodní společností.

2.1 Teorie fikce vs. teorie organická

*„Úprava právnických osob je v novém soukromém právu postavena na tzv. teorii fikce, podle níž právnická osoba představuje pouze umělý konstrukt, který reálně neexistuje, a je jí pouze přičítána vůle fyzických osob (členů orgánů), které za ni právně jednají (zastupují ji) a nahrazují její vůli“.*³

Obchodní korporace sice má právní osobnost (tj. způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti) od svého vzniku do svého zániku⁴, avšak sama o sobě žádnou vůli nemá. V případě právnické osoby proto ani nelze hovořit o její svéprávnosti (tj. o způsobilosti právnické osoby nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem – právně jednat). Vůli mohou projevit pouze členové orgánů právnické osoby, konstituovaných na základě zákona nebo zakladatelského právního jednání, a ta je následně přičtena právnické osobě. Z teorie fikce současně plyne, že právnická osoba sama nejedná, resp. jednání členů statutárního orgánu právnické osoby není, na rozdíl od dosavadní koncepce, přímým jednáním právnické osoby.

A contrario, zde je možné si povšimnout zásadní změny ve vnímání právnických osob, když právní úprava předcházející rekodifikaci soukromého práva (OZ a ObchZ) vycházela z teorie organické, která je přesným opakem teorie fikce.⁵

S ohledem na teorii fikce právnické osoby, tak jak ji zavádí občanský zákoník⁶, platí, že právnická osoba je sice samostatnou právní entitou, tj. subjektem práva, avšak

³ LASÁK J., POKORNÁ J., ČÁP Z., DOLEŽIL T. aj. *Zákon o obchodních korporacích : komentář*. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014, k § 44

⁴ § 118 NOZ

⁵ § 13 odst. 4 ObchZ: „Je-li podnikatelem právnická osoba, je vázána vůči třetím osobám jednáním uskutečněným jejím statutárním orgánem.“

⁶ § 151 odst. 1 NOZ

právnícká osoba „neexistuje“ v reálném světě a ve světě práva vzniká právnícká osoba jen na základě zákona; právníckou osobou je takový organizační útvar, o němž to stanoví zákon. Právnícká osoba nevyjadřuje svou vůli a nejedná v právním slova smyslu. Na základě toho je statutární orgán obchodní společnosti nadán takovými pravomocemi, aby mohl za právníckou osobou jednat, zastupovat ji. Statutární orgán je zákonným zástupcem právnícké osoby. Nejedná se tedy o právní jednání právnícké osoby, ale o právní jednání zástupce jménem zastoupeného.

Statutární orgán je v souladu s teorií fikce právníckých osob zákonným zástupcem obchodní společnosti, nahrazuje její vůli a jedná za společnost navenek ve všech záležitostech. Statutárnímu orgánu náleží rovněž obchodní vedení. To vše v generálním, neomezeném rozsahu.

Co se rozumí obchodním vedením, zákon o obchodních korporacích nedefinuje, a nečinil tak ani obchodní zákoník. Judikatura dovodila, že obchodním vedením společnosti je řízení a správa společnosti, tj. zejména organizování a řízení její podnikatelské činnosti, včetně řízení zaměstnanců, rozhodování o provozních záležitostech (např. zásobování, odbyt, reklama, vedení účetnictví a další) a rozhodování o podnikatelských záměrech.⁷

Dle dikce ustanovení § 163 a § 164 NOZ náleží statutárnímu orgánu právnícké osoby veškerá působnost, kterou zakladatelské právní jednání, zákon nebo rozhodnutí orgánu veřejné moci nesvěří jinému orgánu právnícké osoby. Člen statutárního orgánu může zastupovat právníckou osobu ve všech záležitostech. Statutárním orgánem může být dle dikce ustanovení § 154 NOZ jak fyzická, tak i právnícká osoba, která však za sebe vždy, s ohledem na teorie fikce právníckých osob, bude v konečném důsledku jednat osobou fyzickou (statutární orgán dané právnícké osoby, případně zmocněnec).

⁷ NS 29 Odo 479/2003 ze dne 25. 8. 2004; NS 5 Tdo 94/2006 ze dne 5. 4. 2006

2.2 Jednání za společnost a obchodní vedení, omezení jednatelského oprávnění

Působnost statutárního orgánu obchodní společnosti se dělí na vnější – jednatelské oprávnění, tj. jednání za obchodní společnost navenek; a vnitřní – obchodní vedení.

Jednání statutárního orgánu navenek je jednání za společnost, při němž statutární orgán právně jedná vůči třetím osobám, za společnost vstupuje do právních vztahů a zavazuje ji. Naproti tomu obsahem obchodního vedení obchodní společnosti je rozhodování a řízení vnitřních záležitostí společnosti, tj. řízení a správa společnosti.

Omezení jednatelského oprávnění je dle ustanovení § 47 ZOK právně účinné pouze s účinky dovnitř společnosti. Vůči třetím osobám se ho dovolávat nelze a v takovém případě se k němu nepřihlíží, a to ani v tom případě, pokud by bylo omezení jednatelského oprávnění zveřejněno. Důvodem tohoto zákazu je především ochrana právní jistoty třetích osob. Porušením omezení jednatelského oprávnění není dotčena platnost jednání člena statutárního orgánu za společnost. Takové právní jednání je bezvadné a člen statutárního orgánu jím zaváže obchodní společnost. Právní jednání bude závazné inter partes.

Porušením omezení jednatelského oprávnění vzniká „pouze“ odpovědnostní vztah mezi členem statutárního orgánu a obchodní společností. Vznikne-li obchodní společnosti z výše uvedeného jednání člena újma, jelikož bude takovým jednáním vázána, je společnost oprávněna vůči členovi statutárního orgánu uplatnit postih – regres⁸ za porušení takového omezení, tj. tuto újmu po členovi statutárního orgánu vymáhat. Jinak řečeno, statutární orgán odpovídá obchodní společnosti za újmu jí způsobenou překročením omezení jednatelského oprávnění.

Je však zásadní rozdíl mezi vnitřním omezením jednatelského oprávnění a stanovením způsobu jednání za společnost dle zápisu v obchodním rejstříku v souladu s ustanoveními společenské smlouvy či stanov. Zejména v případě vícečlenného

⁸ Regres nebo též postih lze v právu definovat jako právo na náhradu plnění, které bylo poskytnuto za jinou osobu, jež byla jinak povinna plnit. Jedná se tedy o právo na zejména peněžní náhradu, která je vymáhána na tom, kdo svým protiprávním jednáním újmu způsobil.

statutárního orgánu jde v případě stanovení způsobu jednání za společnost o to, který člen (buď samostatně, nebo v součinnosti s dalším členem) je oprávněn za společnost jednat navenek vůči třetím osobám, zavazovat ji a vstupovat tak do právních vztahů. Obecně je v § 164 odst. 2 NOZ stanoveno, že neurčí-li zakladatelské právní jednání, jak jeho členové právnickou osobu zastupují, je oprávněn společnost zastupovat každý člen statutárního orgánu samostatně.

2.3 Problém zastoupení – agency problem

Statutární orgán v kapitálových obchodních společnostech v drtivé většině případů z praxe není totožný s osobami vlastníků obchodní společnosti. Statutární orgán musí být vždy, s ohledem na fikční teorii právnických osob, v konečném důsledku osobou fyzickou. Je tomu tak i v případě, kdy rekonstruovaná právní úprava připouští možnost, aby jedna právnická osoba byla statutárním orgánem právnické osoby druhé. V takovém případě vždy musí právnická osoba, která vykonává funkci statutárního orgánu, zmocnit za sebe osobu fyzickou, případně za ni bude jednat člen jejího statutárního orgánu. Pokud by se výkon funkcí statutárního orgánu právnickými osobami řetězil, což zakázáno není, stejně vždy na konci řetězce musí, s ohledem na teorii fikce právnických osob, stát a jednat za právnickou osobu osoba fyzická.

Jak bylo řečeno, statutární orgán ve finální fázi je představován fyzickou osobou, které jsou právním řádem kladeny zákonné povinnosti a přidělena práva. Fyzická osoba jako statutární orgán je odpovědná za řádný výkon své funkce a v případě porušení svých zákonných povinností spojených s výkonem funkce je povinna nést neblahé důsledky svého protiprávního jednání, které budou mít dopad do její čistě soukromé, zejména majetkové, sféry.

Kapitálová obchodní společnost je ze své podstaty určena k tvorbě zisku prostřednictvím společníky naakumulovaného kapitálu. V praxi je v případě kapitálových obchodních společností více než časté personální oddělení osob, které

spravují, řídí a jednají za obchodní společnost (tj. statutární orgán)⁹ a osob, které jsou vlastníky obchodní společnosti (tj. společníci a akcionáři)¹⁰. Dodržování právem stanovených povinností členů statutárních orgánů je kontrolováno specializovanými kontrolními orgány, nejčastěji dozorčí radou, která tak chrání práva a oprávněné zájmy společníků.

Vztah mezi členy statutárních orgánů a obchodními společnostmi je vztahem závazkovým, v němž se práva a povinnosti smluvních stran řídí přiměřeně ustanoveními občanského zákoníku o příkazu.¹¹

„Téměř každý smluvní vztah, v němž jedna strana (příkazník) přislíbí plnění druhé straně (příkazci), je potencionálně předmětem problému se zastoupením. Jádro této obtíže spočívá v tom, že jelikož je příkazník obvykle lépe informován o příslušných skutečnostech než příkazce, nemůže se příkazce snadno ujistit o tom, že plnění ze strany příkazníka odpovídá přesně tomu, co bylo přislíbeno. To představuje pro příkazníka pobídku jednat oportunisticky a škudlit na kvalitě svého plnění nebo dokonce si pro sebe odvést část toho, co bylo přislíbeno příkazci. To znamená, že hodnota plnění příkazníka příkazci bude snížena, a to buď přímo, nebo proto, že příkazce musí nákladně sledovat příkazníka, aby si zajistil kvalitu jeho plnění. A čím složitější jsou úkoly převzaté příkazníkem a čím větší rozhodovací pravomoc mu musí být svěřena, tím vyšší budou pravděpodobně i tyto náklady na zastoupení.“¹²

Mezi další náklady zastoupení související s problémem zastoupení (agency problem) lze řadit náklady zastoupeného, aby uvedl jednání zástupce do souladu se svými zájmy, náklady zástupce, aby přesvědčil zastoupeného, že jedná a bude jednat v souladu se zájmy zastoupeného, nebo zejména náklady (ztráty), které mohou vzniknout ve chvíli, kdy zástupce skutečně nejedná v souladu se zájmy zastoupeného.¹³

⁹ též správce, příkazník, angl. agent

¹⁰ též vlastník, příkazce, angl. principal

¹¹ § 2430 a násl. NOZ

¹² KRAAKMAN, R., ARMOUR, J., DAVIES, P., ENRIGUES, L., HANSMANN, H., HERTIG, G., HOPT, K., KANDA, H., ROCK, E. *The Anatomy of Corporate Law*. Second Edition. Oxford : Oxford University Press, 2009, s. 35 a násl.

¹³ BROULÍK, J. Pravidlo podnikatelského úsudku a riziko. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 6, s. 161.

„Mezi způsoby, kterými se korporační právo snaží dosáhnout minimalizace nákladů zastoupení, patří sankcionování takového jednání, které náklady vyvolává, tedy jednání zástupce v rozporu se zájmy zastoupeného. Majetková odpovědnost členů představenstva je pak jedním (vedle např. trestní odpovědnosti) z právních institutů, které s nežádoucím chováním členů představenstva spojují příslušnou sankci, a tím od takového jednání členy představenstva odrazují.“¹⁴

Řešením problému zastoupení je tedy stanovení právních norem, které určují „mantinely“ jednání členů statutárních orgánů. Jedná se o zákonem stanovené povinnosti, které musí člen statutárního orgánu při výkonu své funkce dodržovat. Jde zejména o právní institut péče řádného hospodáře doplněný o korektiv odpovědnosti ve formě právního institutu pravidla podnikatelského úsudku. Povinnosti stanovené členům statutárních orgánů tak usměrňují výkon jejich působnosti a snaží se eliminovat negativní důsledky problému zastoupení hrozbou odpovědnosti za způsobenou újmu, tj. majetkového postihu členů statutárních orgánů za jejich protiprávní jednání. Ačkoliv důsledky odpovědnosti členů statutárních orgánů nachází svého místa až v okamžiku, kdy došlo k porušení péče řádného hospodáře, jejich podstata jako motivujícího faktoru naplňuje koncepci odpovědnosti za újmu jako hrozby sankcí.“¹⁵

Druhou stranou mince hrozby odpovědností za újmu může v případě přísné interpretace a aplikace předmětných právních norem dojít k „zastření“ členů statutárních orgánů k jednání, které je riskantní a odvážné, ale které pro obchodní společnost může být efektivní, výhodné a profitující. Kapitálové obchodní společnosti zaujímají stěžejní pozici v ekonomice. S ohledem na jejich účel a strukturu tvoří nejvyšší podíl zisku a výkonnosti v národním hospodářství. Jakýkoli vliv prostřednictvím právní úpravy na limitaci jednání členů statutárních orgánů by tak mohl mít makroekonomické dopady do oblasti národohospodářské výkonnosti.

Statutární orgán je jediný, kdo může za obchodní společnost jednat. Dojde-li k omezení jednání (nebo jen k potencionálnímu omezení), hrozí obecné omezení fungování

¹⁴ BROULÍK, J. Pravidlo podnikatelského úsudku a riziko. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 6, s. 162.

¹⁵ HAVEL, B. Synergie péče řádného hospodáře a podnikatelského úsudku. *Právní rozhledy*. 2007, č. 11, s. 415.

obchodní společnosti. Právním řádem nastavené „mantinely“ jednání a povinné péče statutárního orgánu tak limitují chod a rozvoj celé obchodní společnosti jako celku. Bude-li se statutární orgán bát rozhodnout o zásadní strategické příležitosti obchodní společnosti pod hrozbou vlastní odpovědnosti za újmu, poškozena tím bude hlavně sama obchodní společnost – přijde o výhodnou obchodní příležitost, nedosáhne vyššího zisku apod. Aneb kdo nic nedělá, nic nezkazí, ale také nic nezíská.

„Vedení společnosti se sotva pustí do nového projektu, jakkoliv perspektivního, bude-li vědět, že případný nezdar půjde k tíži blahobytu a životní úrovni jejich vlastních rodin. Výkon funkce se členům orgánů může stát pouhou „službou podle předpisu“, bez rizika, ale také bez perspektiv růstu. Málokde v právní úpravě kapitálových společností se tak náplň právního institutu může tak bezprostředně odrazit v ekonomické aktivitě a výkonnosti ekonomických aktérů, jako je tomu u péče řádného hospodáře, jejich členů v kapitálových společnostech.“¹⁶

Správa, řízení, nebo též vedení obchodní společnosti je kontinuální, každodenní, nekončící činností. Společníci mají, na rozdíl od členů statutárních orgánů, možnost ovlivňovat chod a směřování obchodní společnosti, resp. za pomoci kontrolních mechanismů dohlížet na (dle jejich názoru) správný chod a ubírání se obchodní společnosti, jen příležitostně. Společníci ani nejsou oprávněni a nemají pravomoc dle zákona či zakladatelského právního jednání obchodní společnosti do každodenního chodu řízení a správy obchodní společnosti zasahovat. Na tomto místě lze tedy hovořit o informačním deficitu vlastníků na úkor správců. Z toho důvodu je obzvlášť důležité pečlivé a funkční nastavení kontrolních mechanismů a procesů, např. skrze zásady corporate governance. Corporate governance je systém vnitřních pravidel obchodní společnosti, kterým je společnost vedena a kontrolována. Definiuje distribuci práv a povinností mezi zainteresovanými stranami ve společnosti jako jsou akcionáři, výkonný management, statutární orgány, zaměstnanci a zákazníci. Cílem corporate governance je odpovědné, kvalifikované a transparentní vedení obchodních společností, které je zaměřeno na dlouhodobý úspěch společnosti a ochranu zájmů zainteresovaných skupin.

¹⁶ ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, č. 3, str. 6.

V mé dosavadní praxi jsem se setkal se společníky více než bdělými, ostražitými a pečlivými v dohlížení na řádný chod své obchodní společnosti (ostatně jak praví právní zásada *vigilantibus iura* – právo přeje bdělým), nicméně přes stanovený výše popsany vztah mezi správcí a vlastníky, je pro vlastníka *de facto* nemožné být informován stejně kvalitně o záležitostech společnosti tak jako správce. Dnešní svět obchodu se natolik zrychlil, že relevantní informace plynou v jednom nekonečném proudu. Správce se mnohokrát dostane k cenným, důvěrným a citlivým, nejen obchodním informacím, které lze zneužít, resp. využít. Právo proto vždy klade zájem obchodní společnosti před soukromé zájmy členů statutárních orgánů, a tím chrání zájmy obchodní společnosti. Dle mého názoru tedy bude správce vždy „kompetentnější“, resp. lépe informovaný k rozhodování a řízení věcí obchodní společnosti. Tím spíše zde musí být vlastníky kladen důraz na fiduciární (důvěrnou) složku smluvního vztahu, to jest, vlastníci se musí „odevzdat“ a důvěřovat ve schopnosti, loajalitu a kompetentnost svých správců.

Zde samozřejmě může vzniknout střet zájmů, kdy správcí (členové statutárních orgánů) mohou zneužít získaných citlivých informací a svých kompetencí k upřednostnění vlastních zájmů a k získání vlastního majetkového prospěchu, přímo či nepřímo, na úkor obchodní společnosti. Oproti tomu zde existují pravidla o střetu zájmů dle ustanovení § 54 a následujících ZOK, která mají tomuto střetu zabránit. Jedná se zejména o informační povinnost vůči ostatním členům statutárního orgánu a dalším orgánům obchodní společnosti, možnost dočasného pozastavení výkonu funkce nebo zákaz uzavření kolizní smlouvy.

2.4 Statutární orgán

Statutární orgán je osoba nebo kolegium osob, jež jsou oprávněni zastupovat právnickou osobu – obchodní společnost a jednat za ni. Statutárnímu orgánu náleží veškerá působnost, kterou zakladatelské právní jednání, zákon nebo rozhodnutí orgánu veřejné moci nesvěří jinému orgánu právnické osoby.

Statutární orgán může zastupovat právnickou osobu ve všech záležitostech. Náleží-li působnost statutárního orgánu více osobám, tvoří kolektivní statutární orgán. Neurčí-li

zakladatelské právní jednání, jak jeho členové právnickou osobu zastupují, činí tak každý člen samostatně.

V textu práce je spojení „statutární orgán“ a „člen statutárního orgánu“ použito jako zkratka, která má zastupovat označení statutárních orgánů jednotlivých forem kapitálových obchodních společností, tj. jednatele společností s ručením omezeným, členy představenstva akciových společností, statutárních ředitelů akciových společností v monistickém systému organizační struktury, eventuálně příslušné statutární orgány evropské společnosti a evropského hospodářského zájmového sdružení. Práce není zaměřena na další orgány a subjekty, např. členy dozorčích rad, faktické vedoucí, či likvidátory.

Statutárním orgánem společnosti s ručením omezeným je jeden nebo více jednatelů. Společenská smlouva může určit, že více jednatelů společnosti s ručením omezeným tvoří kolektivní orgán. Zásadně však platí, že jednatele kolektivní orgán netvoří.

Statutární orgán akciové společnosti je odvislý od vnitřního způsobu uspořádání akciové společnosti, když rekodifikace soukromého práva umožnila vedle dualistického uspořádání akciové společnosti i monistický systém.

Statutárním orgánem akciové společnosti, resp. evropské akciové společnosti, je v případě dualistického systému vnitřního uspořádání představenstvo, které řídí činnost společnosti a jedná za společnost, a které rozhoduje o všech záležitostech společnosti, pokud nejsou zákonem nebo stanovami vyhrazeny do působnosti valné hromady nebo dozorčí rady. Členy představenstva volí a odvolává valná hromada, ledaže stanovy určí, že tato působnost náleží dozorčí radě. Nevyplývá-li ze stanov něco jiného, obchodní společnost zastupuje každý člen představenstva samostatně. Představenstvo zabezpečuje obchodní vedení včetně řádného vedení účetnictví společnosti a předkládá valné hromadě ke schválení řádnou, mimořádnou a konsolidovanou, popřípadě i mezitímní účetní závěrku a návrh na rozdělení zisku nebo úhradu ztráty v souladu se stanovami společnosti. Nikdo není oprávněn udělovat představenstvu pokyny týkající se obchodního vedení s výjimkou možnosti člena statutárního orgánu kapitálové společnosti žádat nejvyšší orgán obchodní korporace, valnou hromadu, o udělení

pokynu týkajícího se obchodního vedení, tím však není dotčena povinnost člena statutárního orgánu jednat s péčí řádného hospodáře.

V systému vnitřní struktury monistické je statutárním orgánem akciové společnosti statutární ředitel. Statutární ředitel je jmenován a odoláván správní radou. Statutárnímu řediteli přísluší obchodní vedení společnosti. Statutárním ředitelem může být jen fyzická osoba splňující podmínky zákona o obchodních korporacích. Statutárním ředitelem může být i předseda správní rady. V konečném důsledku tak může v čele akciové společnosti stát pouze jeden člen správní rady, který zároveň zastává funkci statutárního ředitele. Tato možnost může být pro mnohé podnikatele výhodná s ohledem na úspory v oblasti personální a finanční. Na právní postavení statutárního ředitele se analogicky použijí ustanovení zákona o obchodních korporacích týkající se představenstva.

Kolektivní statutární orgán rozhoduje o záležitostech ve své kompetenci většinou hlasů přítomných členů, neúčí-li společenská smlouva jinak. O průběhu a výsledcích jednání kolektivního statutárního orgánu se pořizuje zápis, v němž se uvedou přítomní členové statutárního orgánu a závěr jejich hlasování (tj. kteří členové statutárního orgánu hlasovali pro a kteří proti jednotlivým rozhodnutím). Takový zápis z jednání může sloužit jako důkazní prostředek ve prospěch člena statutárního orgánu hlasujícího proti rozhodnutí, kterým vznikla společnosti újma. Přímé odpovědnosti vůči společnosti, a z ní plynoucí povinnosti k náhradě újmy, se takový člen statutárního orgánu poukazem na skutečnost, že hlasoval proti konkrétnímu rozhodnutí, nezproští, jelikož členové kolektivního statutárního orgánu odpovídají za újmu způsobenou společností solidárně (tj. společně a nerozdílně). Avšak následně má takový člen statutárního orgánu regresní nárok vůči ostatním členům statutárního orgánu, kteří hlasovali pro dané „vadné“, „škodné“ rozhodnutí, aby mu nahradili plnění, které vynaložil k náhradě újmy vůči společnosti.

S ohledem na tyto konsekvence lze tedy členům statutárních orgánů jen doporučit, aby sami ve svém zájmu trvali na pořizení zápisu z jednání kolektivního orgánu, a to zejména v případech, kdy bude rozhodováno o zásadnějších skutečnostech, která mohou mít významný dopad na obchodní společnost.

Způsob jednání statutárních orgánů lze upravit společenskou smlouvou, respektive stanovami, odlišně od zákona, který primárně stanoví oprávnění každého člena statutárního orgánu samostatně zastupovat společnost. Může to být „svázání“ jednání dvou členů statutárního orgánu navzájem – oprávnění jednat za společnost jsou vždy dva členové statutárního orgánu společně (tzv. pravidlo čtyř očí), nebo určení způsobu jednání limitované finanční částkou – člen statutárního orgánu je oprávněn samostatně jednat za společnost do maximální výše např. 100.000,- Kč za každé jednotlivé právní jednání. Stanovení způsobu jednání za společnost musí být zapsáno do obchodního rejstříku.

3. Historický exkurs do odpovědnosti členů statutárních orgánů obchodních společností

Historický exkurs do problematiky odpovědnosti statutárních orgánů je nutno zahájit v době vzniku obchodních společností jako takových. Historicky doložené obchodní společnosti známe již ze středověku, předobraz obchodních společností lze dohledat až ve starověkém Římě. Z tohoto historického období lze vzpomenout uskupení zvané *societas* (společnost), které bylo smluvním uskupením většího počtu lidí, kteří se spojili za určitým účelem. *Societas* nebyla na rozdíl od spolků a korporací právníkou osobou, nejednalo se o samostatný subjekt práva. Jméno *societas* nepřestávalo být majetkem zúčastněných společníků. K uzavření společenské smlouvy postačovala neformální dohoda společníků. Jednalo se o kontrakt konsensuální. Ze společenské smlouvy vznikala společníkům rozličná práva a povinnosti, např. povinnost platit příspěvky či plnit práce, hradit zaviněnou škodu, nebo povinnost vydat vše, co nabyl pro společnost, nebo z jejího jmění. Naproti tomu společník měl právo na náhradu nákladů vynaložených v zájmu společnosti, či náhradu škody, kterou při jednání za společnost utrpěl bez své viny. Dále měli společníci podíl na zisku a ztrátě podle podílů určených společenskou smlouvou.¹⁷

Počátky pojmu odpovědnosti lze hledat již v právu starověkého Říma. Na základech římského práva ostatně stojí mnoho současných právních institutů. „*Počátky římského pojetí odpovědnosti za škodu, lze datovat asi okolo roku 286 př. n. l., kdy tribun lidu jménem Aquilius nechal schválit shromážděním lidu nový zákon o škodě. Mimo jiné zde bylo upraveno, že kdo bezprávně poškodí cizí věc, bude odsouzen zaplatit vlastníkově věci tolik, kolik tato věc nejvíce stála během posledního roku. Později byla tato úprava rozvíjena zejména právem justiniánským. Pro soukromé delikty bylo v římském právu charakteristické, že poškozenému dávaly vzniknout nároku na odčinění způsobené újmy, eventuálně nároku na soukromou pokutu.*“¹⁸

¹⁷ Ottův slovník naučný. 23. díl. Praha : J. Otto, 1905. str. 581.

¹⁸ VÍTEK, J. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 10.

„Požadavky náležité péče managementu společností a odpovědnosti v důsledku jejich porušení mají počátky již v dobách klasického římského práva. Římská societa byla chápána jako instituce spočívající na zvláště intimním, bratrském vztahu mezi společníky (ostatně vyvinula se zřejmě z consortia – majetkového společenství dědiců, tedy z instituce téměř rodinného práva), který předpokládal existenci důvěry a loajality. Klasické římské právo též proto vyžadovalo, aby socius jednal bona fides, přičemž postupně formulovalo požadavky jednání s diligentia quam in sui iuris a (v některých případech) s diligentia pater familias (diligentia diligentis).“¹⁹

„Rozdíl mezi diligentia quam in sui iuris a diligentia pater familias spočívá především v otázce, zda má být odpovědnost posuzována subjektivně (konkrétně) nebo objektivně (abstraktně).“²⁰ Diligentia diligentis patris familias (péče řádného otce rodiny, přeneseně péče řádného hospodáře) představuje objektivní princip míry vynaložené péče. Diligentia quam in sui iuris znamená intenzitu péče, kterou osoba vynakládá ve vlastních věcech, tj. subjektivní standard péče.

Obchodní společnosti, resp. akciové společnosti, v podobě přibližující se současnému pojetí, však vznikaly až ve středověké Itálii v souvislosti s rozmachem námořní dopravy. K jejich výraznému rozvoji pak dochází počátkem sedmnáctého století. Další rozkvět obchodního práva a obchodních společností následoval v novověké Anglii a hansovním Německu. „Mezi první novodobé akciové společnosti patří holandská Východoindická společnost a anglická Společnost pro východní Indii. V Rakousku vznikaly první akciové společnosti počátkem osmnáctého století. V českých zemích se jako první akciová společnost uvádí Pražská akciová společnost paroplavební založení roku 1822.“²¹

¹⁹ PIHERA, V. Tvrdé jádro měkká slupka. Úvaha o odpovědnosti managementu kapitálových společností. *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 5, s. 142.

²⁰ PIHERA, V. Tvrdé jádro měkká slupka. Úvaha o odpovědnosti managementu kapitálových společností. *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 5, s. 147.

²¹ ŠTENGLOVÁ, I., DĚDIČ, J., TOMSA, M. a kolektiv. *Základy obchodního práva*. Vysokoškolská učebnice. Praha : Leges, 2014, str. 292.

První akciové společnosti vznikaly původně na koncesním principu a teprve postupně se jejich úprava přesouvala do sféry soukromého práva.“²²

*„Novodobé základy práva akciových společností položil francouzský Code de Commerce roku 1807. V Rakousku byla první speciální úprava akciové společnosti ve všeobecném obchodním zákoníku z roku 1863, doplněna byla tzv. akciovým regulativem z roku 1899. Na Slovensku byla akciová společnost upravena uherským obchodním a směnečným zákonem z roku 1875.“²³ „Nejdokonalejší formou kapitálových asociací představovala společnost s ručením omezeným (s.r.o.), která vznikla na základě § 3 patentu č. 253/1852 ř. z. Jejich právním základem se později stal zákon č. 58/1906 ř. z. “
„Společnost akciová patřila mezi oblíbené a nejrozšířenější formy kapitálových společností. Právním základem akciových společností byl spolkový patent č. 253/1852 ř. z., články 207 – 249 obchodního zákoníku a akciový regulativ č. 175/1899 ř. z.“²⁴ „Tyto předpisy převzala v roce 1918 i Československá republika a akciové společnosti se jimi řídily i po druhé světové válce. Ke změně akciového práva došlo zákonem č. 243/1949 Sb., který byl pouhým torzem předchozí úpravy akciové společnosti. Úprava akciové společnosti v zákonu č. 243/1949 Sb. byla nahrazena až úpravou v zákoně č. 104/1990 Sb. a ta následně úpravou v obchodním zákoníku.“²⁵*

3.1 České země historicky

3.1.1 Obecný zákoník občanský

Zásadním právním kodexem, v němž lze najít úpravu odpovědnosti statutárních orgánů je Obecný zákoník občanský (ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, též o.z.o.).

²² ŠVARC, Z., a kol. *Základy obchodního práva po rekodifikaci soukromého práva*. 4. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2014, str. 191.

²³ ŠTENGLOVÁ, I., DĚDIČ, J., TOMSA, M. a kolektiv. *Základy obchodního práva*. Vysokoškolská učebnice. Praha : Leges, 2014, str. 292.

²⁴ to vše MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. vydání, Praha : Leges, 2010, str. 292 a násl.

²⁵ ŠTENGLOVÁ, I., DĚDIČ, J., TOMSA, M. a kolektiv. *Základy obchodního práva*. Vysokoškolská učebnice. Praha : Leges, 2014, str. 292.

Obecný zákoník občanský byl vydán pod č. 946/1811 Sb. z. s. (Sbírka zákonů soudních) a účinnosti nabyl dne 1. ledna 1812. V souvislosti s odpovědností za škodu jsou určující ustanovení hlavy třinácté ABGB – O právu na náhradu škody a zadostiučinění.

Právní teorii je známo objektivní a subjektivní hledisko péče vynaložené daným jedincem. Objektivní přístup k míře, jež je jedinec povinen vynaložit v takovém rozsahu, aby jednal řádně, tj. v souladu s právem, spočívá v porovnání s fiktivní, imaginární, právem vykonstruovanou osobou, v tomto případě nazvanou „*průměrným člověkem obvyklých schopností*“. To jest každý je dle ABGB povinen vyvinout tolik péle a pozornosti, jak se sluší na průměrného člověka. Ustanovení § 1297 ABGB tedy stanovuje míru obecné péče, která je po jedinci zákonem požadována: „*Platí však také domněnka, že každý, kdo má užívání rozumu, je schopen takového stupně péle a pozornosti, jakého může býti použito při obvyklých schopnostech.*“ Kdo takové péle nebo pozornosti (dnes bychom použili termínu péče) opomene, je vinen nedopatřením.

Toliko ke generálnímu pravidlu (§ 1297 ABGB) k posouzení vynaložené obecné péče. Péle a pozornost „*průměrného člověka obvyklých schopností*“ však nabývá jiného obsahu v konkrétních případech. Zde se již uplatní subjektivní hledisko vynaložení péče, při němž se berou v potaz konkrétní individuální schopnosti, vlastnosti, dovednosti, zkušenosti a znalosti, jimiž je nadán konkrétní jedinec při výkonu své odborné funkce. U různých lidí se takové vlastnosti a schopnosti pochopitelně liší. Ustanovení § 1299 ABGB tedy stanovuje hledisko péče vyšší, též péči speciální – ztřeštěnou péči profesionála: „*Kdo se veřejně hlásí k úřadu, k umění, k živnosti nebo řemeslu; nebo kdo bez nutnosti dobrovolně převezme jednání, jehož provedení vyžaduje zvláštních uměleckých znalostí nebo neobvyklé péle, dává tím najevo, že důvěřuje své nutné péli a potřebným neobvyklým znalostem; musí tedy státi za jejich nedostatek.*“

K tomu Komentář k obecnému zákoníku občanskému uvádí: „*Kdo je příčetný a za své činy odpovědný, má uvážiti, zda jeho tělesné i duševní schopnosti stačí na převzatý*

úkol; není-li mi rozsah a dosah takových povinností znám, dopouští se nedopatření, jestliže se o jejich rozsahu a dosahu nepřesvědčí.“²⁶

„Z uvedeného se dovozovalo, že každý člověk se má jako řádný člověk snažit podle svých schopností splnit své povinnosti a nerušit práva jiných. Přitom se předpokládalo, že každý člověk má průměrné schopnosti. Jedna z klíčových zásad zněla, že každý má přebírat jen tolik povinností, kolik může podle svých sil převzít. Přitom se muselo přihlížet nejenom k průměrnému člověku, ale k tomu, jak by se choval průměrný člověk v právě daném případě, a musela se brát v potaz důležitost věci, zúčastněné společenské vrstvy a s tím související vzdělání, společenské postavení, stáří, pohlaví. Přihlíželo se tedy k pečlivosti řádného obchodníka, lékaře, úředníka, stavitele, inženýra, advokáta atd. Nedostatek pozornosti byl tedy dán tam, kde výsledek nebyl předvídan, ačkoliv měl být předvídan. Nepředvídatelný výsledek nebylo možno přičítati. ... Měřítka byla tedy i v tomto případě pružná a záleželo na soudní praxi, aby mu našla v daných případech spravedlivé řešení. ... Soud tedy v té době zkoumal, co se mělo v daném případě dělat (učinit), aby jednání bylo provedeno podle obecného mínění řádně.“²⁷

3.1.2 Všeobecný obchodní zákoník

Dalším zásadním právním předpisem upravujícím obchodní právo a právo obchodních společností byl Všeobecný obchodní zákoník (AHGB Allgemeines Handelsgesetzbuch, též v. o. z.) vydaný pod č. 1/1863 ř. z. (Říšského zákoníku), který se stal účinným dne 1. července 1863. V tomto kodexu jsem se zaměřil na ustanovení čl. 241 a čl. 282, která se svým obsahem dotýkají zkoumané problematiky.

Na základě ustanovení článku 241 AHGB (úprava se vztahuje jen na akciové společnosti) jsou členové představenstva osobně odpovědní za škodu vůči obchodním společnostem v případě, kdy překročili svá jednateelská oprávnění, tj., *mimo meze úkolu*

²⁶ ROUČEK, F., SEDLÁČEK J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha : V. Linhart, 1937. Reprint Praha : CODEX Bohemia, 1998, § 1299, str. 770.

²⁷ VÍTEK, J. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 100.

svého, anebo proti předpisům tohoto rozdílu (oddílu) anebo smlouvy společenské jednají“. V případě mnohosti členů statutárního orgánu se jedná o odpovědnost solidární, členové statutárních orgánů odpovídají obchodní společnosti za škodu společně a nerozdílně. Příkladem překročení oprávnění statutárních orgánů, kterým může dojít ke škodné události a ke vzniku odpovědnosti statutárních orgánů, zákon demonstrativně uvádí situaci, kdy členové statutárního orgánu neoprávněně, v rozporu se zákonem²⁸ vyplácejí akcionářům dividendy nebo úroky, nebo když hradí dluhy obchodní společnosti ve chvíli, kdy již je jim známo, že společnost je insolventní.

V článku 282 AHGB (obecná obchodněprávní úprava) je definována výše popsaná zostřená péče profesionála, resp. její zákonný požadavek: *„Kdo z jednání nějakého, kteráž jednou stranou jednáním obchodním jest, jinému povinován jest pečlivostí, na toho náleží, aby užil pečlivosti pořádného kupce.“* V tomto případě je zostřená péče profesionála označena pojmem „pečlivost pořádného kupce“. Jedná se o subjektivní (individuální) hledisko péče, které je povinna daná osoba, tj. člen statutárního orgánu vynaložit. Dále v kodexu lze nalézt synonyma pro daný právní institut pod pojmy „péče řádného kupce“, „péče (nebo též pečlivost) řádného obchodníka“. Pravidlo „jednání s péčí řádného kupce“ lze tedy historicky seznat již zde.²⁹

Dle ustanovení čl. 283 AHGB byli členové statutárních orgánů povinni nahradit jak skutečnou škodu, tak ušlý zisk, vzniklý porušením povinností při výkonu jejich funkce, a to bez ohledu na míru zavinění. Povinnostmi byli členové statutárních orgánů zavázáni ze zákona, ze společenské smlouvy či usnesením společníků. Jakékoli porušení povinností, při němž vznikla obchodní společnosti škoda, zavazovalo člena statutárního orgánu k náhradě škody, bez ohledu na to, zda si vůbec člen statutárního orgánu byl porušení svých povinností vědom (takové porušení mohlo vzniknout jak konáním, tak opomenutím). Jednalo se tedy o objektivní odpovědnost.

Ustanovení článků 245, 247 a 248 AHGB se systematicky vztahují ke zrušení a zániku akciové společnosti a lze v nich najít fragmenty odpovědnosti statutárních orgánů (daná právní úprava se vztahuje na členy představenstva akciové společnosti). Ustanovení

²⁸ čl. 217 AHGB

²⁹ VÍTEK, J. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 93.

článek 245 specifikuje zákonné postupy a klade členům představenstva povinnosti spojené s rozdělením jmění zrušené akciové společnosti mezi akcionáře, povinnost informovat známé věřitele akciové společnosti a vyzvat je k přihlášení svých pohledávek. V případě porušení těchto povinností jsou členové představenstva odpovědní, tj. osobně a solidárně zavázáni k náhradě škody, která je rovna tomu, co jimi bylo neoprávněně vyplaceno. Ustanovení článku 247 uvádělo povinnosti členů představenstva v souvislosti s přeměnami obchodních společností (vyžadovalo se „*státní schválení*“ takové přeměny), když povinností členů představenstva bylo zejména odděleně spravovat jmění zanikající obchodní společnosti (až do doby, než budou věřitelé společnosti vyplaceni nebo jim bude poskytnuta jistota), oznámit přeměnu (resp. zánik zanikající obchodní společnosti) do veřejného obchodního rejstříku či povinnost sjednotit jmění zanikající a nástupnické obchodní společnosti až poté, co došlo k vypořádání pohledávek známých věřitelů a zároveň k uplynutí roční doby ode dne, kdy bylo zrušení společnosti zapsáno do obchodního rejstříku a třikrát vyhlášeno ve veřejných novinách.

Členové představenstva nástupnické akciové společnosti byli solidárně zavázáni k náhradě případně vzniklé škody věřitelům společnosti z chybně provedené oddělené správy společností zúčastněných na přeměně. Ve všech uvedených ustanoveních se jedná o odpovědnost členů představenstva vůči věřitelům zanikající akciové společnosti, nikoli tedy přímo vůči akciové společnosti samotné.

3.1.3 Akciový regulativ a zákon o společnostech s ručením obmezeným

Vedle obchodního zákoníku upravovaly právo obchodních společností i jiné speciální právní předpisy, zejména akciový regulativ – nařízení č. 175/1899 ř. z. a zákon o společnostech s ručením obmezeným – zákon č. 58/1906 ř. z. Zákon o společnostech s ručením obmezeným již celkem precizně a komplexně upravoval problematiku společností s ručením omezeným. V prvním titulu tohoto zákona lze najít ustanovení upravující odpovědnost jednatelů, zejména se jedná o ustanovení § 20 a § 25. Základní povinnosti jednatelů vůči společnosti byly stanoveny v ustanovení § 25. Jednatelé byli

vůči společnosti při vedení obchodu (podnikatelské činnosti) zavázání vynaložit péči řádného obchodníka. Porušením povinností, které měly za následek vznik škody na straně obchodní společnosti, byli jednatelé odpovědní („ručí“) a povinni k náhradě takové škody solidárně („rukou nerozdílnou“). Odpovědnost jednatelů stanovil zákon o společnostech s ručením obmezeným také na případ, kdy jednatel provedl jednání, které vyžadovalo ex ante souhlas dozorčí rady společnosti (při neexistenci dozorčí rady souhlas všech ostatních jednatelů), jednatel daný souhlas ke konkrétnímu právnímu jednání neobdržel a z tohoto jednání vznikla obchodní společnosti škoda.

Jednatelé byli dle ustanovení § 20 zákona o společnostech s ručením obmezeným povinni vůči obchodní společnosti dodržovat všechna omezení týkající se rozsahu jejich oprávnění k zastupování obchodní společnosti, která jimi byla stanovena ve společenské smlouvě, usnesením společníků nebo nařízením dozorčí rady. Vůči třetím osobám však tato omezení neměla právních účinků.

Dle zákona o společnostech s ručením obmezeným a dle všeobecného obchodního zákoníku lze tedy uzavřít, že odpovědnost statutárních orgánů existovala již ve značně podobné formě, jak ji známe dnes. Jednalo se o odpovědnost objektivní a odpovědnost solidární mezi členy statutárních orgánů.

„Jaká má být míra péče řádného obchodníka je podle H. Patsche věcí individuální a za měřítko je dle jeho mínění nutné brát obvyklé počínání jiného obchodníka téhož oboru a téže kvalifikace. Míra péče řádného obchodníka bude jiná, je-li předmětem podniku komplikovaná výroba drahocenných předmětů a jiná, je-li předmětem podniku účel ideální, např. zapůjčování knih. Neschopnost jednatele nebo nedostatek odborných zkušeností neomlouvá. Lze proto zformulovat závěr, že přijal-li někdo funkci jednatele, aniž by pro ni byl kvalifikován, předpokládá se z jeho strany obvyklá obchodnická péče. Nutno tedy otázku, byla-li jednatelem při správě zachována péče řádného obchodníka, posuzovat případ od případu.“³⁰

Z výše uvedeného vyplývá, že posouzení, zda osoba povinná jednat při výkonu své funkce s péčí řádného obchodníka (event. hospodáře), tak činila či nikoli, závisela vždy

³⁰ VÍTEK, J. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 96.

na posouzení konkrétních okolností daného případu. K posouzení a rozhodnutí této otázky byl příslušný soud.

Po únoru 1948 až do roku 1989 vzhledem ke skutečnosti, že v Československé republice neexistovaly běžné soukromoprávní vztahy odpovědnosti statutárního orgánu vůči obchodní společnosti, byla problematika soukromoprávní odpovědnosti členů statutárních orgánů upozaděna.³¹

3.2 Právní úprava odpovědnosti členů statutárních orgánů dle obchodního zákoníku (zákon č. 513/1991 Sb.)

V době účinnosti obchodního zákoníku bylo rozlišováno mezi právní úpravou občanskoprávní a obchodněprávní, když zde existovala „dvojkolejnost“ soukromého práva a bylo vždy nutné řešit primární aplikační otázku, zda se jedná o právní vztah upravený občanským či obchodním právem.³²

Právní vztah mezi členy statutárních orgánů a obchodními společnostmi byl vztahem obchodněprávním. Odpovědnost statutárního orgánu za škodu vycházela z obecné obchodněprávní úpravy odpovědnosti zakotvené v ustanoveních § 373 a násl. ObchZ. Jednalo se o odpovědnost objektivní, tj. nevyžadovalo se zavinění škůdce a odpovědnost statutárního orgánu nastupovala již při samotném protiprávním jednání statutárního orgánu, které mělo za následek vznik škody na straně obchodní společnosti. Liberováno bylo jen porušení povinností způsobené okolnostmi vylučujícími odpovědnost. Dle ustanovení § 374 ObchZ byla za „*okolnosti vylučující odpovědnost*“ považována překážka, která nastala nezávisle na vůli povinné strany a bránila jí ve splnění její povinnosti, jestliže nebylo možno rozumně předpokládat, že by povinná strana tuto překážku nebo její následky odvrátila nebo překonala, a dále, že by v době vzniku závazku tuto překážku předpovídala.

³¹ VÍTEK, J. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 101.

³² § 261 ObchZ: „*Tato část zákona upravuje závazkové vztahy mezi podnikateli, jestliže při jejich vzniku je zřejmé s přihlédnutím ke všem okolnostem, že se týkají jejich podnikatelské činnosti.*“

„Otevřenou otázkou je, zda okolnosti vylučující odpovědnost nejsou vlastně jinou (negativní) formulací povinnosti péče řádného hospodáře, tedy zda nelze konstatovat ... „bud' reprezentant plní péči řádného hospodáře řádně (předvídá, odvrací a překonává překážky), nebo ji neplní, a pak to nespadá do okolností vylučujících odpovědnost.“³³

Obchodní zákoník stanovoval, že členové statutárních orgánů jsou při výkonu své funkce povinni jednat s péčí řádného hospodáře (§ 135 odst. 2, resp. § 194 odst. 5 ObchZ). Pokud porušením povinností při výkonu funkce vznikla obchodní společnosti škoda, byl člen statutárního orgánu povinen k její náhradě. Dle právní úpravy obchodního zákoníku vyplývala povinnost k náhradě způsobené škody z ustanovení § 757 ObchZ ve spojení s ustanovením § 373 ObchZ. Nahrazovala se škoda a ušlý zisk. Nebylo-li možné přesně stanovit výši ušlého zisku, mohla poškozená strana dle ustanovení § 381 ObchZ požadovat náhradu zisku dosahovaného zpravidla v poctivém obchodním styku za podmínek obdobných podmínkám porušené smlouvy v okruhu podnikání, v němž podniká. Škoda se nahrazovala primárně v penězích, až následně se realizovalo restitutio in integrum (uvedení v předešlý stav), a to jen za podmínky, že o to oprávněná strana výslovně požádala a zároveň pokud uvedení v předešlý stav bylo vůbec možné a obvyklé. Právě popsaná právní konstrukce byla tedy přesně opačná, než ji známe dnes.

V případě kolektivních statutárních orgánů nastupovala v případě vzniku škody protiprávním jednáním statutárního orgánu solidární odpovědnost členů statutárního orgánu, když dle ustanovení § 194 odst. 5 ObchZ ti členové statutárního orgánu, kteří způsobili obchodní společnosti škodu, odpovídali za tuto škodu společně a nerozdílně.

Promlčení v obchodněprávních věcech dle obchodního zákoníku, tedy i v případě nároku na náhradu škody způsobené statutárním orgánem, činilo čtyři roky. Promlčecí doba běží ode dne, kdy se poškozený (obchodní společnost) dozvěděl nebo mohl dozvědět o škodě a o tom, kdo je povinen k její náhradě; končí však nejpozději uplynutím deseti let ode dne, kdy došlo k porušení povinnosti. Zde je opět patrná dvojkolejnost právní úpravy, když standardní občanskoprávní promlčecí doba byla

³³ BEJČEK, J. Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 17, s. 618.

tříletá a právní teorie i praxe marně hledala opodstatnění pro odchýlnou právní úpravu. Obzvláště s ohledem na to, že obchodní právo je právo podnikatelů – profesionálů, a tudíž by právní úprava na ně dopadající (obchodněprávní úprava = *lex specialis*) měla být spíše přísnější než úprava obecná.

Obchodní zákoník definoval zákonné ručení členů statutárních orgánů při způsobení a neuhrazení škody obchodní společností. Pro členy představenstva akciových společností vyplývala tato povinnost z ustanovení § 194 odst. 6 ObchZ, pro jednatele společností s ručením omezeným platilo stejné ustanovení přes odkaz uvedený v ustanovení § 135 odst. 2 ObchZ. Jednalo se o limitní omezené zákonné ručení, které bylo omezeno výší způsobené škody. Členové statutárních orgánů, kteří odpovídali společnosti za škodu, ručili za závazky společnosti společně a nerozdílně, jestliže odpovědný člen statutárního orgánu škodu neuhradil a věřitelé tak nemohli dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku společnosti pro její platební neschopnost, nebo z důvodu, že společnost zastavila platby. Rozsah ručení byl omezen rozsahem povinnosti členů statutárních orgánů k náhradě škody. Ručení člena statutárních orgánů zaniklo, jakmile způsobenou škodu uhradil.

3.2.1 Péče řádného hospodáře v obchodním zákoníku

Obchodní zákoník stanovoval členům statutárních orgánů povinnost vykonávat svou působnost s péčí řádného hospodáře. Pro členy představenstva akciových společností vyplývala tato povinnost z ustanovení § 194 odst. 5 ObchZ, pro jednatele společností s ručením omezeným platilo stejné ustanovení přes odkaz uvedený v ustanovení § 135 odst. 2 ObchZ.

Členové představenstva jsou povinni vykonávat svou působnost s péčí řádného hospodáře a zachovávat mlčenlivost o důvěrných informacích a skutečnostech, jejichž prozrazení třetím osobám by mohlo společnosti způsobit škodu. Je-li sporné, zda člen představenstva jednal s péčí řádného hospodáře, nese důkazní břemeno o tom, že jednal s péčí řádného hospodáře, tento člen představenstva. Ti členové představenstva, kteří způsobili společnosti porušením právních povinností při výkonu působnosti

představenstva škodu, odpovídají za tuto škodu společně a nerozdílně. Smlouva mezi společnostmi a členem představenstva nebo ustanovení stanov vylučující nebo omezující odpovědnost člena představenstva za škodu jsou neplatné. Členové představenstva odpovídají za škodu, kterou způsobili společnosti plněním pokynu valné hromady, jen je-li pokyn valné hromady v rozporu s právními předpisy.

Pojem „péče řádného hospodáře“ nebyl obchodním zákoníkem přesně definován. Obsah tohoto právního pojmu tedy podávala právní věda a judikatura. Obsah pojmu „péče řádného hospodáře“ bylo možno seznat z příkladmo uvedené judikatury. „*Obviněný byl povinen spravovat majetek obchodní společnosti s péčí řádného hospodáře a odpovídal za škodu způsobenou porušením této povinnosti. Pojem péče řádného hospodáře lze přitom chápat tak, že řádný hospodář činí právní úkony týkající se obchodní společnosti odpovědně a svědomitě a stejným způsobem rovněž pečuje o její majetek, jako kdyby šlo o jeho vlastní majetek...*“³⁴; „*Taková péče tedy nepochybně zahrnuje péči o majetek akciové společnosti nejen v tom smyslu, aby nevznikla škoda na majetku jeho úbytkem či znehodnocením, ale také aby byl majetek společnosti zhodnocován a rozmnožován v maximální možné míře, jaká je momentálně dosažitelná.*“³⁵

Povinnost zařizovat záležitosti obchodní společnosti s péčí řádného hospodáře byla v obchodním zákoníku postavena na objektivním přístupu. Tzn., že nebyly zkoumány subjektivní dispozice konkrétní osoby činící rozhodnutí, nýbrž dané jednání bylo porovnáváno s teoretickým řádným hospodářem, resp. jakou míru péče by v daném případě vynaložil on.

Jedná se o právní pojem neuzavřený, jehož obsah vždy musí být vyložen soudem v konkrétních případech. Neuzavřené právní pojmy poskytují prostor k úvaze soudu, nicméně pro zachování principu právní jistoty musí být adresátům takové právní normy poskytnuto a priori jasné sdělení, co je dovoleno, resp. zakázáno.

Povinnost člena statutárního orgánu jednat s péčí řádného hospodáře se skládá ze dvou složek – z povinnosti jednat pečlivě a s potřebnými znalostmi (povinnost péče) a z povinnosti loajality. Povinnost loajality nebyla explicitně součástí péče řádného

³⁴ NS 5 Tdo 433/2007 ze dne 3. 5. 2007

³⁵ NS 5 Tdo 1412/2007 ze dne 27. 3. 2008

hospodáře (na rozdíl od současné právní úpravy v zákoně o obchodních korporacích) a bylo nutno ji dovozovat s odkazem na ustanovení obchodního zákoníku o mandátní smlouvě analogicky z ustanovení § 567 odst. 2 ObchZ, dle něhož je mandatář povinen uskutečňovat svou činnost podle pokynů mandanta a v souladu s jeho zájmy, které mandatář zná nebo musí znát.

3.2.2 Pravidlo podnikatelského úsudku v obchodním zákoníku

Už v době účinnosti obchodního zákoníku bylo možno dovozovat a aplikovat právní institut pravidla podnikatelského úsudku skrze právní vědu a judikaturu. Soudy při aplikaci § 135 odst. 2 a § 194 odst. 5 ObchZ neměly v situaci, kdy nezjistily porušení péče řádného hospodáře, zkoumat výsledek sporného jednání, tj. věc materiálně přezkoumávat. Jinými slovy soudu nepříslušel přezkum materiálních následků jednání s péčí řádného hospodáře, protože jeho předmětem zkoumání mělo být pouze to, zda bylo jednáno s určitou kvalitou, nikoliv jaké takové jednání mělo následky. Soud by věc materiálně přezkoumával, ledaže by zjistil, že s požadovanou kvalitou jednáno nebylo.

4. Teoretický rozbor odpovědnosti členů statutárních orgánů za způsobenou újmu a teoretický rozbor náhrady újmy

V právu se odpovědnost chápe jako nutnost nést důsledky za protiprávní konání nebo opomenutí. Obecná odpovědnost se liší podle toho, byla-li jednáním delikventa porušena soukromoprávní nebo veřejnoprávní povinnost. Soukromoprávní odpovědnost je upravena právními normami soukromého práva, především občanským zákoníkem a zákonem o obchodních korporacích. V soukromém právu je „sankcí“ náhrada způsobené újmy ve formě navrácení do předešlého stavu, peněžité náhrady nebo přiměřeného zadostiučinění. Jak v případě soukromoprávní, tak veřejnoprávní odpovědnosti se může odpovědná osoba vyvinít (exkulpovat), pokud prokáže, že škodlivý následek nezavinila.

Odpovědnost lze definovat jako míru rozšíření práv a povinností subjektu v důsledku porušení primární právní povinnosti. Odpovědnost má funkci prevenční, která má hrozbou sankce odradit od protispolečenského chování, funkci reparační, resp. satisfakční, která má sloužit k vyrovnaní porušení ekvivalentní majetkové rovnováhy, resp. též k odčinění či zmírnění nemajetkové újmy, a funkci represivní, která slouží k potrestání protispolečenského chování narušitele práva do budoucna. Odpovědnost pak může vzniknout z důvodu porušení smluvní povinnosti (kontraktní odpovědnost), nebo z důvodu porušení mimosmluvní povinnosti (deliktní odpovědnost).³⁶

Rovněž i speciální odpovědnost členů statutárních orgánů kapitálových obchodních společností lze dělit na odpovědnost soukromoprávní a na odpovědnost veřejnoprávní.

Člen statutárního orgánu může za své protiprávní jednání učiněné při výkonu funkce člena statutárního orgánu nebo v souvislosti s ním být odpovědný i podle norem trestního práva nebo správního práva, pokud při výkonu své funkce spáchá trestný čin³⁷, popř. se dopustí přestupku nebo jiného správního deliktu.

³⁶ VÍTEK, J. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 46.

³⁷ Trestné činy uvedené v ustanoveních § 220 a § 221 TZ – Porušení povinnosti při správě cizího majetku a Porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti

Mezi další kvazisanckce za porušení povinností člena statutárního orgánu lze řadit i odpovědnost funkční, kdy v případě pochybení může být člen statutárního orgánu z funkce odvolán, případně znovu nezvolen do dalšího funkčního období.

Předmětem zkoumání této práce je odpovědnost soukromoprávní, tj. právní úprava odpovědnosti za újmu obsažená v „novém“ občanském zákoníku a zákoně o obchodních korporacích, blíže specifikovaná právní úpravou vztahující se jen na členy statutárních orgánů kapitálových obchodních společností.

Soukromoprávní odpovědnost člena statutárního orgánu je konstruována jako odpovědnost za porušení právních povinností při výkonu funkce stanovených zákonem ve smyslu § 2910 NOZ. Soukromoprávní odpovědnost člena statutárního orgánu zaniká pouze zánikem obchodní společnosti bez univerzálního právního zástupce. Oproti tomu povinnost k náhradě újmy způsobené porušením povinností člena statutárního orgánu není povinností osobní, na rozdíl od samotné povinnosti osobního výkonu funkce, a jako taková přechází na dědice. To znamená, že dědicové fyzických osob odpovídají za podmínek stanovených dědickým právem za dluhy vzniklé z titulu soukromoprávní odpovědnosti zůstavitele – člena statutárního orgánu. Odpovědnost člena statutárního orgánu nikdy nezaniká zánikem jeho funkce.

Právním následkem porušení primárních povinností stanovených členu statutárního orgánu vzniká tedy nový sekundární odpovědnostní závazkový právní vztah. Obsahem odpovědnostního závazkového právního vztahu je subjektivní povinnost člena statutárního orgánu nahradit újmu, která obchodní společnosti vznikla, a tomu odpovídající oprávnění obchodní společnosti oprávnění požadovat na členu statutárního orgánu náhradu vzniklé újmy, tj. újmu vymáhat. V případě porušení povinností člena statutárního orgánu jednat s péčí řádného hospodáře (ale i v případě porušení jeho dalších stanovených povinností), je tedy člen statutárního orgánu povinen k náhradě újmy, která obchodní společnosti vznikla.

4.1 Teoretický rozbor odpovědnosti za újmu

Člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti je vůči své obchodní společnosti z titulu svých zákonných a smluvních povinností odpovědný za vzniklou újmu při kumulativním splnění níže definovaných podmínek.

Člen statutárního orgánu je povinen po celou dobu výkonu své funkce jednat s péčí řádného hospodáře (viz kapitola 5. této práce). Regulativem „přísné“ neomezené odpovědnosti člena statutárního orgánu je právní institut pravidla podnikatelského úsudku (viz kapitola 6. této práce).

Právní vztah mezi členem statutárního orgánu a obchodní společností je vztahem závazkovým, který je založen smlouvou o výkonu funkce. Právní vztah těchto výše uvedených subjektů je vztahem obchodněprávním, nikoli pracovněprávním, jak bylo již vícekrát judikováno.³⁸ Výkon funkce statutárního orgánu nenaplnňuje znaky závislé práce dle zákoníku práce, nýbrž se jedná o právní vztah dvou rovnocenných subjektů, v němž nelze nalézt prvky nadřízenosti a podřízenosti subjektů a v němž nelze udělovat pokyny. Nikdo není oprávněn udělovat statutárnímu orgánu kapitálových obchodních společností pokyny týkající se obchodního vedení.³⁹

4.1.1 Neomezitelnost odpovědnosti

Ustanovení § 53 odst. 2 ZOK stanoví, že k právním jednáním obchodní společnosti omezujícím odpovědnost členů statutárních orgánů se nepřihlíží (např. ve smlouvě o výkonu funkce, nebo v jiné smlouvě uzavřené mezi obchodní společností a členem statutárního orgánu, případně ve společenské smlouvě či stanovách). Tím je však myšleno omezení odpovědnosti, respektive vyloučení odpovědnosti, členů statutárních orgánů ex ante, tj. před vznikem škodné události. Ustanovení § 53 odst. 2 ZOK v zásadě

³⁸ např. NS 21 Cdo 963/2002 ze dne 15. 1. 2003, 21 Cdo 1634/2004 ze dne 4. 11. 2004, 29 Odo 801/2005 ze dne 30. 8. 2006, 31 Odo 11/2006 ze dne 15. 10. 2008

³⁹ §195 odst. 2 a § 435 odst. 3 ZOK

přejímá § 194 odst. 5 ObchZ vylučující jakékoliv omezení odpovědnosti členů volených orgánů předtím, než člen voleného orgánu způsobí obchodní korporaci újmu.

Pokud však již v důsledku jednání člena orgánu obchodní korporace vznikne na straně obchodní korporace újma, může se jí obchodní korporace za podmínek § 53 odst. 3 podle mého názoru platně i vzdát, soudím však, že limitem je ustanovení § 2898 NOZ, ze kterého plyne, že se obchodní korporace nemůže platně vzdát újmy způsobené úmyslně nebo z hrubé nedbalosti.

„Důsledkem odpovědnosti je vznik povinnosti k náhradě škody a jí odpovídající pohledávky poškozeného na náhradu škody. Vznikem této pohledávky se účinky odpovědnosti vyčerpávají, přičemž rozhodne-li se následně věřitel této pohledávky, resp. práva na náhradu relevantní škody, vzdát, nebo pokud dojde k narovnání, dochází pouze ke změně závazku ex delicto, nikoli k omezování odpovědnosti škudce.“⁴⁰

Dle mého názoru je možné, aby se obchodní korporace a povinná osoba dohodly i na narovnání, jiném vypořádání předmětného nároku, případně aby se obchodní korporace nároku na náhradu újmy vůči povinné osobě vzdala. Ostatně, proto zákonodárce stanoví vysokou kvalifikovanou většinu nezbytnou ke schválení takové smlouvy (alespoň 2/3 hlasů všech společníků; je zřejmé, že požadavek na kvalifikovanou většinu je stanoven v zájmu ochrany minoritních společníků, resp. zprostředkovaně i věřitelů). Nedává vůbec žádný smysl, aby zákonodárce stanovoval tak vysokou většinu hlasů pro pouhé rozhodnutí o schválení splátkového kalendáře.

Navíc, zákon předpokládá, že pokud by bylo prohlášeno za neplatné usnesení nejvyššího orgánu obchodní korporace, kterým byla schválena smlouva o vypořádání újmy ve smyslu § 53 odst. 3 ZOK, má toto za následek fikci neplatnosti předmětné smlouvy. Nedává valného smyslu prohlašovat za neplatnou dohodu o vypořádání, která by pouze nastavila pravidla toho, jak má člen orgánu obchodní korporace nahradit újmu, kterou jí způsobil porušením péče řádného hospodáře (splátkový kalendář).

⁴⁰ PIHERA, V. Tvrdé jádro měkká slupka. Úvaha o odpovědnosti managementu kapitálových společností. *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 5, s. 146.

To může mít své praktické výhody. Kupříkladu si lze představit kvalifikovaného manažera (člena statutárního orgánu obchodní korporace), v důsledku jehož obchodního vedení je obchodní korporace dlouhodobě vysoce zisková. Na principu zákonné odpovědnosti by pak například mohl tento člen statutárního orgánu odpovídat za nepatrnou újmu, ačkoliv v zájmu obchodní korporace nepochybně je spíše tohoto manažera udržet ve funkci, než po něm vymáhat vzniklou nepatrnou újmu riskujíc, že v důsledku takového postupu dotyčný manažer odstoupí ze své funkce. Jinými slovy lze nepochybně konstruovat situace, kdy uzavření dohody o vypořádání vzniklé újmy může být v nejlepším zájmu obchodní korporace a jejích společníků.

Připuštění omezení nebo vzdání se práva na náhradu újmy ex post však má své problematické aspekty. V první řadě se tím člen statutárního orgánu, který uzavírá dohodu o tomto vypořádání, zásadně přiznává k tomu, že nejednal v souladu s péčí řádného hospodáře, což samozřejmě může mít určité konsekvence, například z hlediska trestního práva (srov. skutkovou podstatu porušování povinnosti při správě cizího majetku podle § 220 a 221 trestního zákoníku), případně i z hlediska možného vzniku povinnosti vydat plnění ve smyslu § 62 ZOK nebo ručení za dluhy společnosti ve smyslu § 68 ZOK, případně i z hlediska možnosti člena orgánu být diskvalifikován z funkce za podmínek uvedených v § 65 ZOK.

Stejně důsledky má samozřejmě i skutečnost, kdy obchodní společnost náhradu újmy za členem orgánu, který tuto újmu obchodní společnosti způsobil, nevymáhá. Možnost porušení péče řádného hospodáře v důsledku nevymáhání tím samozřejmě není dotčena.

„Ono tzv. absolutorium je spíše morálním příslibem, jehož se nelze ze strany škůdce společnosti právně domoci. (...) Právo upravující odpovědnost reprezentantů kapitálových společností obsahuje zákaz získat právně účinný „souhlas poškozeného“ předem. Nezakazuje se ovšem samozřejmě vzniknuvší právo na náhradu škody neuplatnit, ovšem s rizikem, že to bude považováno za porušení povinnosti péče řádného hospodáře.“⁴¹

⁴¹ BEJČEK, J. Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 17, str. 619.

4.1.2 Předpoklady vzniku odpovědnosti za újmu

Obecným předpokladem vzniku odpovědnosti za újmu je kumulativní splnění těchto podmínek:

- a) porušení subjektivní právní povinnosti
- b) škodlivý následek, vznik újmy
- c) příčinná souvislost mezi porušením povinnosti a vznikem újmy (kauzální nexus)
- d) zavinění

ad a) porušení právní povinnosti

Porušením právní povinnosti člena statutárního orgánu je jakékoli jeho protiprávní jednání. Takové protiprávní jednání může být jak omisivní (konáním, jednáním zakázaného), tak omisivní (opomenutím jednání, ke kterému byl povinen). Nemusí se jednat o porušení povinnosti jednat při výkonu funkce s péčí řádného hospodáře, ale o jakékoli další jiné porušení svých povinností plynoucích z výkonu funkce statutárního orgánu. Člen statutárního orgánu nese odpovědnost za řádný výkon svých povinností v souladu s právem. Povinnosti na něho kladené korespondují se značnou závažností možných důsledků spojených s protiprávním jednáním za obchodní společnost. Takové důsledky mohou mít značný dopad do právní sféry třetích osob i obchodní společnosti jako celku. Nemusí to být pouze negativní zásahy do majetkových sfér dotčených osob, ale v konečném důsledku i následky ohrožující lidské zdraví, životy, či životní prostředí.

Mezi základní povinnosti člena statutárního orgánu kapitálových obchodních společností spojené s výkonem jeho funkce patří zejména:

- vykonávat funkci v souladu s povinnostmi upravenými ve smlouvě o výkonu funkce
- vykonávat funkci v souladu s právními povinnostmi upravenými v občanském zákoníku a zákoně o obchodních korporacích, konkrétně vykonávat svou funkci

v souladu s povinnostmi vyplývajících z právní úpravy – ustanovení občanského zákoníku o příkazu, nestanoví-li konkrétní smlouva o výkonu funkce něco jiného a nevyplývá-li něco jiného z výslovné úpravy zákona o obchodních korporacích

- vykonávat funkci s péčí řádného hospodáře, tj. s nezbytnou loajalitou, s potřebnými znalostmi a s pečlivostí
- dodržovat a provádět závazná rozhodnutí valné hromady
- respektovat meze svých kompetencí a kompetenční vztahy uvnitř obchodní společnosti
- dodržovat informační povinnost ohledně významných skutečností z hlediska vzniku funkce (§ 46 odst. 2 ZOK)
- informovat o zániku funkce (§ 155 odst. 1 NOZ)
- dodržovat zákaz konkurenčního jednání (§ 199 a § 441 ZOK)
- vyhnout se střetu zájmů, resp. dodržovat zákaz střetu zájmu, dodržovat informační povinnost při hrozícím střetu zájmů (§ 54 ZOK), dodržovat informační povinnost při kontraktačním střetu zájmů (§ 55 ZOK)
- zachovávat mlčenlivost o důvěrných informacích a skutečnostech, jejichž vyzrazení třetím osobám by mohlo způsobit obchodní společnosti újmu
- respektovat omezení jednatelského oprávnění přijaté společenskou smlouvou, nebo obsažené ve stanovách
- dodržovat právní povinnosti stanovené zákonem o účetnictví (zákon č. 563/1991 Sb.)
- dodržovat právní povinnosti stanovené insolvenčním zákonem (zákon č. 182/2006 Sb.)⁴²

Z porušení jakékoli z demonstrativního výčtu výše uvedených povinností člena statutárního orgánu může obchodní společnosti vzniknout újma. Újmu dělí rekodifikovaná právní úprava na újmu na jmění (též škoda) a nemajetkovou újmu (viz dále v textu). V souladu s ustanovením § 2900 NOZ je každý, tj. i člen statutárního orgánu, vázán povinností prevence. Člen statutárního orgánu je povinen si při výkonu

⁴² LASÁK J., POKORNÁ J., ČÁP Z., DOLEŽIL T. a kol. *Zákon o obchodních korporacích - Komentář*. Praha : Wolters Kluwer, 2014.

své funkce počínat vždy tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo na vlastnictví jiného.

ad b) vznik újmy

Újmu dělí rekodifikovaná právní úprava na újmu majetkovou a nemajetkovou. Majetkovou újmu představuje škoda a ušlý zisk. Škodou rozumíme újmu na majetku, kterou lze vyjádřit v penězích. Oproti škodě nelze nemajetkovou újmu objektivně finančně kvantifikovat. Pod újmou nemajetkovou (imateriální) si můžeme představit narušení osobního statku (zdraví, důstojnosti, cti, citového vztahu k věci či osobě, ztráta vzájemné důvěry apod.). Nemajetkovou újmu nelze nikdy nahradit, můžeme se pouze snažit o její vyvážení, např. tím, že se škůdce omluví, anebo poskytne peníze k tomu, aby si poškozený mohl pořídit majetek, který mu pomůže na utrpenou újmu zapomenout nebo se s ní jinak lépe vyrovnat (tj. satisfakce, zadostiučinění).

Mimo skutečné škody (tj. újmy, která skutečně nastala v majetkové sféře poškozeného; došlo ke skutečnému snížení jmění poškozeného) může protiprávním jednáním škůdce dojít ke vzniku ušlého zisku (tj. ušlý majetkový prospěch spočívající v nenastalém rozmnožení majetku poškozeného, které by bylo možno, kdyby nebylo škodné události, důvodně očekávat s ohledem na pravidelný běh věcí).⁴³

Předpokladem vzniku odpovědnosti je reálný vznik újmy na straně poškozeného. Nevznikne-li újma, nemůže vzniknout odpovědnostní právní vztah. Poškozený nese břemeno tvrzení a břemeno důkazní, že mu reálná újma (škoda, případně ušlý zisk) vznikla a jaká je její výše.

⁴³ NS 25 Cdo 119/2003 ze dne 30. 6. 2004

ad c) příčinná souvislost mezi porušením povinnosti a vznikem újmy (kauzální nexus)

Příčinná souvislost neboli kauzální nexus je vztah mezi příčinou a následkem, který je nutným předpokladem vzniku odpovědnosti za újmu. Tento vztah je dán tím, že bez určité příčiny (např. protiprávního úkonu), by daný škodlivý následek nenastal, případně by nenastal takovým způsobem, jakým nastal.

ad d) zavinění

Zavinění je subjektivním vztahem škůdce k následku jeho konání, tj. ke vzniku újmy. Co se týče zavinění, byla přijetím zákona o obchodních korporacích nastolena zásadní změna. Předcházející právní úprava dle obchodního zákoníku stanovovala odpovědnost objektivní, tj. bez ohledu na zavinění, též odpovědnost „za výsledek“. Jediným liberačním důvodem byly „okolnosti vylučující odpovědnost“ (§ 374 ObchZ). Zákon o obchodních korporacích stanovuje odpovědnost členů statutárních orgánů jako odpovědnost subjektivní.

Na základě ustanovení § 2910 NOZ je obecně odpovědnost v případě porušení zákonných povinností stanovena jako odpovědnost subjektivní (odpovědnost se zaviněním). Členové statutárního orgánu jsou tak povinni pouze k náhradě újmy způsobené zaviněným porušením povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře, přičemž zavinění ve formě nedbalosti je presumováno s možností exkulpace ze strany žalovaného.

Ve prospěch zákonné povinnosti dle § 2910 NOZ hovoří skutečnost, že povinnosti členů statutárních orgánů jsou povinnostmi, které plynou přímo ze zákona a které nemohou být smluvně vyloučeny.⁴⁴

Dále dle ustanovení § 2911 a § 2912 NOZ platí vyvratitelná právní domněnka nedbalosti. Tedy má se za to, že újmu vzniklou porušením zákonných povinností, zavinil škůdce z nedbalosti. Další speciální domněnka nedbalosti je pak obsažena v

⁴⁴ § 53 odst. 2 ZOK

§ 159 odst. 1 věta druhá NOZ, kde se stanoví, že se má za to, že jedná nedbale ten, kdo není péče řádného hospodáře schopen, ač to musel zjistit při přijetí funkce nebo při jejím výkonu, a nevyvodí z toho pro sebe důsledky. Jestliže tedy osoba přijme funkci člena statutárního orgánu, zavazuje se tím, že bude funkci vykonávat s péčí řádného hospodáře, tedy s nezbytnou loajalitou, s potřebnými znalostmi a pečlivostí. Jestliže si je osoba vědoma, že této péče není schopna (např. nemá příslušnou odbornost), má se za to, že jedná nedbale, jestliže funkci přijme.

4.1.3 Solidární odpovědnost

Jestliže újmu obchodní společnosti spáchal statutární orgán nebo jediný člen statutárního orgánu, pak za ni odpovídá sám. Pokud újmu spáchalo vícero členů statutárního orgánu, pak odpovídají obchodní společnosti za způsobenou újmu společně a nerozdílně.⁴⁵

Je-li statutární orgán kolektivní, rozhoduje zásadně ve sboru. Působnost jednotlivých členů statutárního orgánu lze rozdělit podle oborů – horizontální delegace,⁴⁶ avšak takové rozdělení působnosti nezbavuje další členy statutárního orgánu odpovědnosti a povinnosti dohlížet, jak jsou záležitosti obchodní společnosti spravovány. Členové kolektivního statutárního orgánu jsou povinni se pravidelně v rozumných časových intervalech scházet a vzájemně si vyměňovat informace spadající do jejich gesce a zároveň se vzájemně ujišťovat o tom, že všechny oblasti jsou systémově funkční a jejich kontinuální a dlouhodobé fungování je zabezpečeno. Je-li tedy statutární orgán kolektivní, pak následky porušení povinností jedním členem statutárního orgánu nesou všichni členové kolektivně, tj. solidárně. Na základě stanovené solidární odpovědnosti jsou tedy členové statutárního orgánu povinni společně a nerozdílně nahradit obchodní společnosti způsobenou újmu. Z toho plyne, že i odpovědnost za škodná rozhodnutí stíhá kolektivní orgán jako celek. Není tedy rozhodující, zda se na daném škodném jednání dohodli (odsouhlasili jej) všichni členové statutárního orgánu, či nikoli (člen

⁴⁵ § 2915 NOZ

⁴⁶ § 156 odst. 2 NOZ

statutárního orgánu mohl zůstat pasivní a zdržet se hlasování, nezúčastnit se hlasování, nebo o něm ani nevědět⁴⁷). Solidární odpovědností je každý člen statutárního orgánu motivován k aktivní účasti na výkonu působnosti statutárního orgánu a lze v ní spatřovat i částečnou vzájemnou kontrolní funkci mezi členy statutárního orgánu.

K tomu, aby se člen statutárního orgánu vyhnul odpovědnosti za kolektivní rozhodnutí, naproti tomu zpravidla nestačí jen to, že hlasoval proti němu. Obvykle se posuzuje také jeho předchozí, ale i následné vystupování ve věci. Jestliže se např. některý člen představenstva podílel na přípravě rozhodnutí, vyslovoval se pro, jen v rozhodné chvíli alibisticky zvedl ruku proti, popř. se zdržel, bude jeho odpovědnost zcela na místě, pakliže budou splněny její další předpoklady. Z hlediska následných kroků se zpravidla navíc vyžaduje, aby přehlasovaný člen vyčerpал všechny možnosti obrany proti realizaci rozhodnutí – např. na dle jeho názoru vadné rozhodnutí upozornil dozorčí radu, popř. v krajním případě rozhodnutí napadl soudní cestou, je-li takový přezkum právně možný. Přistoupí-li rezignovaně k realizaci rozhodnutí, mohl by odpovídat za újmu tím způsobenou, třebaže rozhodnutí svým hlasem nepodpořil.⁴⁸

Prísne vyznění solidární odpovědnosti členů statutárních orgánů lze vyvážit ustanovením § 2916 NOZ, v němž je zakotveno tzv. pravidlo vnitřní regresu, tj. právo na vzájemné vnitřní vypořádání mezi solidárně odpovídajícími osobami, které jsou povinny k náhradě újmy. Vypořádání se realizuje podle účasti členů statutárního orgánu na způsobení vzniklé újmy. Vznikne-li jednáním kolektivního statutárního orgánu obchodní společnosti újma, je obchodní společnost oprávněna na základě solidární odpovědnosti požadovat náhradu újmy po každém členovi statutárního orgánu v plném rozsahu. Směrem dovnitř statutárního orgánu se může uplatnit vnitřní vypořádání (regres) členů vzájemně mezi sebou.

Prokáže-li jeden z nich, že s uvedeným rozhodnutím kolektivního statutárního orgánu nesouhlasil a aktivně se snažil zabránit jeho realizaci, což lze dokázat zápisem z jednání kolektivního statutárního orgánu, v němž bude v souladu s ustanovením § 157 odst. 1 NOZ zaznamenán odchylný názor, v konečném důsledku způsobená újma nepůjde jeho

⁴⁷ Ačkoli ustanovení § 157 odst. 2 NOZ stanoví: „Byl-li návrh přijat za neúčasti některého z členů, je tento člen oprávněn dozvědět se obsah rozhodnutí.“

⁴⁸ ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, č. 3, s. 15.

k tíži.⁴⁹ Takový člen statutárního orgánu má vůči ostatním členům, kteří hlasovali a jednali pro realizaci takového rozhodnutí, postižný (regresivní) nárok, aby mu nahradili to, co on musel vynaložit na náhradu újmy. Daný člen kolektivního statutárního orgánu nejednal protiprávně a na způsobení újmy neměl žádný vliv.⁵⁰

„Mezi porušiteli péče řádného hospodáře je nastolena odpovědnostní solidarita bez ohledu nejen na zavinění, ale i bez ohledu na eventuelní vnitřní dělbu práce uvnitř orgánu; neodpovídá ten člen, který neporušil právní povinnost při výkonu působnosti představenstva. Otázka ovšem je, bude-li takový případ vůbec možný, neboť nebýt informován o činnosti ostatních členů představenstva, dozorčí rady nebo jednatelů bude zpravidla porušením povinné péče – přinejmenším náležité obezřetnosti a bdělosti.“⁵¹

Jako příklad lze uvést situaci, kdy protiprávním rozhodnutím tříčlenného kolektivního statutárního orgánu je obchodní společnosti způsobena škoda ve výši 1.000.000,- Kč. Každý člen je na základě solidární odpovědnosti povinen nahradit společnosti celou výši škody (1.000.000,- Kč), bude-li k tomu společností vyzván. Využitím pravidla vnitřního vypořádání by byl každý z členů statutárního orgánu, uvažujeme-li o stejné účasti všech členů statutárního orgánu na způsobení škody, povinen v konečném důsledku uhradit škodu ve výši 333.333,33 Kč. Pokud by však jeden člen statutárního orgánu byl proti rozhodnutí (viz argumentace a splnění podmínek výše), které způsobilo společnosti škodu, tak má nárok na vrácení toho, co hradil (1.000.000,- Kč), od zbylých členů představenstva, kterým lze způsobení škody obchodní společnosti přičítat. Daný člen kolektivního statutárního orgánu tedy závěrem škodu nehradí vůbec, a zbývajících dva členové statutárního orgánu, pokud jejich účast na způsobení škody byla stejná, budou hradit škodu každý ve výši 500.000,- Kč.

⁴⁹ Újma v konečném důsledku nebude hrazena z jeho majetku, resp. pokud člen statutárního orgánu újmu zaplatí, bude mu navráceno to, co hradil.

⁵⁰ V tomto případě bude absentovat jeden z předpokladů vzniku odpovědnosti – kauzální nexus.

⁵¹ BEJČEK, J. Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 17, str. 623.

4.2 Teoretický rozbor náhrady újmy

Člen statutárního orgánu obchodní společnosti je povinen, v případě naplnění podmínek vzniku odpovědnostního právního vztahu, k náhradě újmy vůči společnosti. Zákon vychází z toho, že není nutné, aby byla případná újma způsobená členy orgánů hrazena, resp. přímo nahrazována. Umožňuje proto, aby nejvyšší orgán obchodní korporace rozhodl, že újma bude saturována jinak (snížením budoucích odměn, započtením na jiné pohledávky apod.). Toto řešení však podléhá kvalifikovanému souhlasu nejvyššího orgánu obchodní korporace.

V případě porušení povinností při výkonu funkce statutárního orgánu je odpovědná osoba povinna vydat získány prospěch z takového jednání a nahradit obchodní společnosti vzniklou újmu. Škoda se primárně nahrazuje uvedením do předešlého stavu (*restitutio in integrum*), je-li to možné, v opačném případě se škoda hradí v penězích. Nemajetková újma (ani v právu kapitálových obchodních společností ji nelze vyloučit, např. ztráta důvěry či ztráta goodwill společnosti) se odčiní přiměřeným zadostiučiněním, které bude odpovídat způsobené nemajetkové újmě a bude s to ji reparovat. Nepostačuje-li satisfakce, hradí se nemajetková újma v penězích. Spočívá-li újma ve vzniku dluhu, má poškozený právo, aby ho škůdce dluhu zprostil, nebo aby škůdce poškozenému poskytl náhradu.

Újmu, kterou obchodní společnost utrpěla, lze nově po vstoupení zákona o obchodních korporacích v účinnost, vypořádat mezi členy statutárního orgánu a obchodní společností rovněž smlouvou (viz kapitola 4.4). Taková smlouva má specifické formální požadavky na svoji platnost, když musí být schválena nejvyšším orgánem společnosti, valnou hromadou, alespoň dvoutřetinovou většinou hlasů všech společníků.

Právo na náhradu újmy, která vznikla porušením povinností člena statutárního orgánu, svědčí obchodní společnosti. Aktivně legitimovanou k vymáhání újmy je obchodní společnost. Odpovědnost členů statutárních orgánů za vzniklou újmu vzniká zásadně vůči obchodní společnosti, nikoli vůči akcionářům, společníkům, nebo třetím osobám.

Za obchodní společnost při uplatňování nároku na náhradu újmy⁵² jedná jiný člen statutárního orgánu. Není-li to možné (všichni členové statutárního orgánu jsou škůdci), činí tak společníci (akcionáři), nebo členové dozorčí rady. Zde je záhodno zmínit právní princip *Nemo tenetur se ipsum accusare* – Nikdo není povinen sám sebe obviňovat, zákaz donucování k sebeobviňování, který vede k tomu, že člen statutárního orgánu v případě porušení svých povinností nebude logicky žalovat sám sebe a vymáhat náhradu újmy, kterou společnosti způsobil. Z toho důvodu je speciálně upraveno, kdy se obchodní společnost dozví o vzniku škody, což má, mimo jiné, konsekvence do promlčení takového práva. Obchodní společnost se o vzniku újmy dozví či může dozvědět zásadně v okamžiku, kdy se o vzniku újmy dozví nebo mohla dozvědět osoba, která je oprávněna nárok na náhradu vzniklé újmy uplatnit. Obecně přitom platí, že takovou osobou je člen statutárního orgánu právnické osoby. Tento obecný závěr se však neprosadí tehdy, jsou-li zájmy členů statutárního orgánu v rozporu se zájmy právnické osoby. Za takové situace totiž hrozí nebezpečí, že člen statutárního orgánu, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy právnické osoby, dá přednost ochraně vlastních zájmů před ochranou zájmů této osoby.⁵³ V případě, kdy funkci statutárního orgánu obchodní společnosti vykonává jediná osoba, bude rozhodující okamžik, kdy se o vzniku újmy dozví nebo mohl dozvědět společník, popřípadě jiná osoba, která je oprávněna nárok na náhradu újmy vůči členovi statutárního orgánu uplatňovat. Podíleli se na vzniku újmy i tento společník či společníci, dozví se společnost o vzniku újmy až tehdy, kdy se o něm dozvěděla nebo mohla dozvědět jiná osoba oprávněná vůči členovi statutárního orgánu náhradu újmy uplatňovat (např. insolvenční správce).⁵⁴

Z důvodu zvláštního zřetele hodných může soud náhradu újmy přiměřeně snížit dle ustanovení § 2953 NOZ. Soud přitom vezme zřetel zejména na to, jak k újmě došlo, k osobním a majetkovým poměrům člověka, který újmu způsobil a odpovídá za ni, jakož i k poměrům poškozeného (dotčené obchodní společnosti). Náhradu nelze snížit, byla-li újma způsobena úmyslně.

⁵² Tj. podání žaloby na náhradu újmy a zastupování obchodní společnosti v řízení před soudem vůči členovi statutárního orgánu, který je odpovědný za vznik újmy.

⁵³ NS 29 Cdo 3688/2011 ze dne 29. 8. 2013

⁵⁴ NS 29 Cdo 3526/2007 ze dne 2. 9. 2009

4.3 Vydání získaného prospěchu porušením péče řádného hospodáře

Spolu s náhradou újmy v případě porušení povinností člena statutárního orgánu při výkonu funkce je spojena i povinnost vydat takovým protiprávním jednáním získaný prospěch. Osoba, která porušila povinnost péče řádného hospodáře, vydá obchodní korporaci prospěch, který v souvislosti s takovým svým jednáním získala. Není-li vydání prospěchu možné, nahradí ho povinná osoba obchodní korporaci v penězích.⁵⁵ Povinnost k vydání prospěchu není dotčena tím, že funkce člena statutárního orgánu obchodní společnosti mezitím zanikla. Pokud člen statutárního orgánu poruší svou povinnost jednat s péčí řádného hospodáře, je pravděpodobné, že nejvyšší orgán obchodní korporace dotčeného člena statutárního orgánu odvolá a na jeho místo dosadí někoho jiného. Povinnost člena statutárního orgánu k vydání prospěchu ve smyslu § 53 odst. 1 ZOK se tak odvíjí od toho, zda byl v okamžiku jednání zakládající porušení péče řádného hospodáře ve funkci člena statutárního orgánu obchodní společnosti.

Vydání prospěchu získaného v souvislosti s porušením povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře je další novinkou, kterou zákon o obchodních korporacích zavádí do českého právního řádu. Především se bude jednat o případy, kdy člen statutárního orgánu způsobil obchodní společnosti újmu porušením zákazu konkurence, či využitím střetu zájmů, tj. v situacích, kde bude člen statutárního orgánu na věci osobně zainteresován, čímž dojde k porušení povinnosti jednat loajálně vůči obchodní společnosti.

Toto ustanovení se uplatní rovněž v případech, kdy jednání statutárního orgánu je protiprávní (v rozporu s péčí řádného hospodáře, konkrétně porušení povinnosti jednat loajálně vůči obchodní společnosti), avšak obchodní společnosti nevznikne újma. Již z principu nemůže být člen statutárního orgánu odpovědný za újmu a být povinen k její náhradě, když ke vzniku újmy ani nedošlo. Získal-li člen statutárního orgánu takovým jednáním prospěch, je povinen ho obchodní společnosti vydat a obchodní společnost se bude moci vydání prospěchu domáhat.

⁵⁵ § 53 odst. 1 ZOK

Nedostatek předepsané péče, tj. porušení péče řádného hospodáře, znamená spíše přijímání vadných rozhodnutí nebo nedostatek pozornosti, ale nikoliv nutně získání osobního prospěchu člena statutárního orgánu, když získání osobního prospěchu (upřednostnění osobního zájmu) je spojováno s porušením povinnosti loajality.

4.4 Vypořádání způsobené újmy na základě smlouvy dle § 53 odst. 3 ZOK

Újmu, kterou obchodní společnost utrpěla, lze nově po vstoupení zákona o obchodních korporacích v účinnost, vypořádat mezi členy statutárního orgánu a obchodní společností speciální smlouvou o vypořádání újmy. Předmětná smlouva bude uzavírána mezi členem statutárního orgánu – škůdcem a obchodní společností – poškozenou. Tento právní institut nebyl českému právnímu řádu před účinností zákona o obchodních korporacích znám, nedovozovala ho judikatura ani právní teorie, tudíž takového vypořádání nebylo možno v praxi dosáhnout.

Taková smlouva má specifické formální požadavky na svoji platnost, když její znění musí být schváleno nejvyšším orgánem společnosti, valnou hromadou, alespoň kvalifikovanou dvoutřetinovou většinou hlasů všech společníků.

V odborných člancích lze nalézt dva odlišné právní názory na limity a možnosti této smlouvy s ohledem na to, že se jedná o právní institut zcela nový. Jeden z výkladu má za to, že předmětem smlouvy o vypořádání újmy může být jen a pouze úprava způsobu úhrady způsobené újmy, tj. stanovení splatnosti náhrady újmy, popřípadě posunutí její splatnosti v čase a rozložením do jednotlivých splátek prostřednictvím splátkového kalendáře. Oponentní názor tvrdí, že účelem tohoto právního institutu je poskytnout smluvním stranám široký prostor pro smluvní svobodu. Smlouvou o vypořádání újmy lze tedy i upravit předmět smlouvy, tzn. snížit rozsah újmy, který je povinen odpovědný člen statutárního orgánu obchodní společnosti hradit. Jelikož snížení náhrady újmy není

limitováno, je smlouvou o vypořádání újmy možné snížit nárok na náhradu újmy až na minimum, čímž by se obchodní společnost plně vzdala nároku na náhradu újmy.⁵⁶

Osobně se přikláním k názorovému proudu, že smlouvou o vypořádání újmy lze dohodou smluvních stran upravit výši náhrady újmy. Na smlouvu o vypořádání újmy lze pohlížet jako na novaci.⁵⁷ Dle okolností konkrétního příkladu se jedná o privativní nebo kumulativní novaci. Smlouvou o vypořádání újmy se lze nároku na náhradu újmy i vzdát, resp. dluh lze členu statutárního orgánu prominout.

Argumentačně lze tento právní názor podložit následujícími úvahami. Již ve formálních požadavcích, které jsou na smlouvu o vypořádání újmy kladeny (schválení smlouvy valnou hromadou, konkrétně kvalifikovanou dvoutřetinovou většinou hlasů všech společníků) lze dle mého teleologicky nalézt ochranný mechanismus proti takovému jednání, které by bylo v neprospěch obchodní společnosti. Logicky tedy smlouva o vypořádání újmy musí umožňovat snížení náhrady újmy či dokonce její prominutí, bylo-li by tomu naopak, nebylo nutno zákonem stanovovat daný ochranný mechanismus.

„Zákon jasně odlišuje mezi právním titulem ve formě oprávnění na náhradu újmy proti členovi statutárního orgánu a právním titulem, jímž je „dohoda podle § 53 odst. 3 ZOK“, což jasně vyplývá z úpravy žalob pro socio (§ 108, 157, 371 ZOK). Z toho je zřejmé, že závazek v dohodě podle § 53 odst. 3 ZOK nahrazuje původní závazek k náhradě škody. Tato dohoda je samostatným titulem pro vznik nových práv a povinností, současně pak tedy též i právním důvodem zániku původní povinnosti k náhradě újmy společnosti.“⁵⁸

Valná hromada však může od vymáhání nároku na náhradu újmy upustit jen v případě, kdy existují důležité důvody a zájmy společnosti, které jsou stejně závažné nebo závažnější než zájem na kompenzaci vzniklé újmy. Příkladem může být negativní vliv

⁵⁶ HÁMORSKÁ, A. Povinnost členů orgánů obchodních korporací jednat s péčí řádného hospodáře po rekodifikaci. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 9, s. 253.

⁵⁷ Pojem novace lze vyložit jako sjednání si nových vzájemných práv a povinností v rámci určitého právního vztahu, přičemž původní závazek buď trvá nadále vedle nové dohody (kumulativní novace), anebo je zrušen a nahrazen závazkem novým (privativní novace = narovnání).

⁵⁸ PIHERA, V. Tvrdé jádro měkká slupka. Úvaha o odpovědnosti managementu kapitálových společností. *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 5, s. 147.

vymáhání nároků z odpovědnosti za újmu na činnost nebo pověst obchodní společnosti, ochromení činnosti statutárního orgánu, ohrožení celkového klimatu uvnitř společnosti nebo ztráta rozjednané, s velkou pravděpodobností v krátké době úspěšné dokončené, obchodní transakce.⁵⁹

„Reprezentantova odpovědnost za škodu ze zákona nezakládá povinnost společnosti škodu vymáhat. Je sice nepochybné, že nárok na náhradu škody je soukromoprávním nárokem, jehož se společnost může vzdát konáním nebo výslovně, ale je to vždy spojeno s testem péče řádného hospodáře pro ty reprezentanty, kteří takové rozhodnutí učiní.“⁶⁰

Dle ustanovení § 157 a § 371 ZOK je každý společník (resp. každý kvalifikovaný akcionář) za splnění dalších zákonných podmínek oprávněn domáhat se za společnost náhrady újmy proti jednateři (resp. proti členu představenstva). Avšak společník (kvalifikovaný akcionář) nemá právo domáhat se náhrady újmy proti členu statutárního orgánu, pokud újma byla vypořádána smlouvou dle ustanovení § 53 odst. 3 ZOK. Z tohoto pravidla platí výjimka v situaci, kdy ten, kdo újmu způsobil, je zároveň jediným společníkem nebo ovládající osobou. Je to mu tak proto, aby člen statutárního orgánu (a zároveň jediný společník) sám sobě neprominul obchodní společnosti způsobenou újmu a nedostal ji takovým jednáním do svízelné ekonomické situace, když obchodní společnost je subjektem práva odlišným od osob společníků. Uvedená právní norma rovněž potvrzuje účel smlouvy o vypořádání újmy, a je tak tedy dalším argumentem pro širší možnosti úpravy obsahu smlouvy o vypořádání újmy.

Domnívám se, že účelem smlouvy o vypořádání újmy je vstřícnost vůči dlužníku (škůdci) a možnost smluvních stran upravit si s ohledem na soukromoprávní principy autonomie vůle a smluvní svobody konkrétní právní vztah jinak, odchylně od zákona. Obsahem smlouvy o vypořádání újmy tak vedle prostého splátkového kalendáře (tj. rozložení splácení dluhu do delšího časového období) může být i zánik dluhu jiným způsobem – např. započtením s pohledávkou druhé smluvní strany, nebo budoucím snížením odměn plynoucích členu statutárního orgánu za výkon funkce.

⁵⁹ ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, č. 3, str. 12.

⁶⁰ BEJČEK, J. Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 17, str. 618.

4.5 Obtížná vymahatelnost odpovědnosti v praxi

Diskutabilní může být využití právního institutu odpovědnosti členů statutárních orgánů v praxi. Důvody lze hledat zejména v obavě před ztrátou dobré pověsti obchodní společnosti a v obavě před složitou procesní situací a postavením (obtížné dokazování, ačkoli je zde zakotven princip obráceného důkazního břemene). Mnohem častěji jsou pochybení v jednání členů statutárních orgánů a z ní plynoucí ztráta důvěry (jedná se o porušení fiduciárních povinností), řešeny odpovědností funkční, to znamená, že dotyčný člen statutárního orgánu je valnou hromadou odvolán, příp. není znovu zvolen do dalšího funkčního období.

„Přehlížet nelze ani skepsi, jež v zahraničí panuje ohledně reálné vymahatelnosti odpovědnosti, až již z důvodů důkazních, tak marketingových. Případy žalob společnosti na bývalé členy orgánů o náhradu škody způsobené porušením péče, a publicita, kterou jim věnují sdělovací prostředky, se nezřídky negativně odrazí v dobré pověsti žalobce. Často se k nim uchylují až žalobci, kteří již žádný company goodwill na zřeteli nemají – konkurzní (insolvenční) správci, je-li společnost předlužena.“⁶¹

V českém právním prostředí lze častěji vidět spíše trestněprávní rovinu odpovědnosti členů statutárních orgánů, když explicitní porušení povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře (exces) je předmětem trestního řízení. V trestním řízení je rovněž možné projednat nárok poškozeného na náhradu újmy, která mu trestným činem vznikla (adhezní řízení). Jak bylo však řečeno, pokud jde o právní prostředky, jsou očividně v praxi více využívány trestněprávní možnosti právního postupu nežli ty obchodněprávní. I z toho důvodu lze značné množství relevantní judikatury hledat v trestních věcech.

„... i z důvodu „lesku“ a zachování image společností navenek odškodňovací spory mezi společnostmi a členy jejich orgánů raději nevedou a z obavy před skandálem se apriorně zavrhuje o nich vůbec uvažovat. Společníci nebo třetí osoby pro změnu narážejí na vysokou bariéru důkazního břemene. Právní úprava této odpovědnosti má

⁶¹ ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, č. 3, str. 7.

tedy z praktického hlediska spíše funkci hrozby jakéhosi „posledního soudu“ a může právně-psychologicky a právně-sociologicky odstrašovat od neřádného a nevěrného výkonu funkcí reprezentantů společností a posilovat vnitřní morální motivaci statutárních orgánů a jejich členů k postupu nejen lege artis, ale i (ne-li zejména) podle jejich nejlepších schopností a nejlepšího svědomí.“⁶²

⁶² BEJČEK, J. Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 17, str. 624.

5. Péče řádného hospodáře

Členové statutárních orgánů obchodních společností jsou z podstaty výkonu své funkce vystaveni značnému tlaku na své znalosti, vědomosti a schopnosti. V současné době stále se zrychlujícího a komplikujícího se západního, konzumního a globalizovaného světa, v němž existuje neutuchající tlak na stálé zvyšování zisku a výkonů, je více než obtížné být dobrým a úspěšným manažerem (členem statutárního orgánu). Rozhodnutí členů statutárních orgánů musí být rychlá, uvědomělá a musí vést ke správným výsledkům. Není přehnané tvrdit, že jednotlivé rozhodnutí může mít dalekosáhlé konsekvence do budoucnosti dané obchodní společnosti. Jedno rozhodnutí se může týkat osudu stovek zaměstnanců, může být vyčísleno v rozsahu milionů korun, či může zajistit prosperitu nebo zánik společnosti. Na bedrech členů statutárních orgánů tak dnes a denně leží zodpovědnost za své konání a za následky, jež jejich jednání přinese.

Výběr vhodné osoby, která bude vykonávat funkci statutárního orgánu, je nesmírně důležitý. Je samozřejmě na rozhodnutí nejvyššího orgánu obchodní společnosti, jaký osobnostní typ si zvolí jako vůdce a zástupce pro řízení, správu a jednání za obchodní společnost. „*Přejí-li si společníci odvážné vedení společnosti se sklony k riziku, pověří vedením dobrodruha a odvážlivce. V opačném případě padne jejich volba raději na konzervativního účetního.*“⁶³

Členu statutárního orgánu vyplývají z právního řádu České republiky práva a povinnosti, které jeho jednání řídí, usměrňují, případně limitují. Základním imperativem pro jednání členů statutárních orgánů je při výkonu své funkce jednat s péčí řádného hospodáře, tj. s péčí náležitou. „*Pojem „náležitá péče“ lze především chápat jako povinnost statutárního orgánu nebo člena statutárního orgánu jednat v souladu se zájmy společnosti. V této povinnosti je tak vyjádřen požadavek, aby statutární orgán nebo člen statutárního orgánu zamezil takovým jednáním, z nichž by mohla vzejít škoda na jejím majetku. Pokud jde o pojem „odborná péče“ zahrnuje povinnost (mandatáře) jednat profesionálně a při plnění svého závazku (vůči mandantovi) využívat svých*

⁶³ ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, č. 3 s. 4.

odborných znalostí. Mezi pojmy „odborná péče“ a „náležitá péče“ je určitý rozdíl, neboť náležitá péče je patrně méně náročná než péče odborná.“⁶⁴

Další povinností členů statutárních orgánů jako správců cizího majetku je zejména chránit svěřený majetek před jeho úbytkem, tj. před vznikem škod na svěřeném majetku, a usilovat o jeho růst. V dnešní postmoderní, globalizované a překotné době si těžko mezi esenciálními vlastnostmi „řádného hospodáře“ hledají místo takové atributy jako jsou opatrnost, přízemnost, šetrnost. Požadavky dnešního obchodního světa vyžadují spíše přesný opak. „*Ideál (řádného hospodáře, obchodníka, podnikatele) leží zhruba na půli cesty mezi starostlivým, leč poněkud úzkoprsým „správcem“ a odvážným a kreativním dobrodruhem s novátorskými nápady, které mění svět. Přílišný výkyv na tu či onu stranu pomyslného charakterového spektra se jeví jako nežádoucí.*“⁶⁵

Člen statutárního orgánu musí pro řádný výkon své funkce disponovat určitými vlastnostmi. Musí být inteligentní, vzdělaný, zkušený, pečlivý, rozumný, musí disponovat nezbytnou úrovní manažerských, organizačních a koordinačních schopností.

„Ve švýcarské právní vědě se traduje, že základ řádné péče je nutno vztáhnout ke třem klíčovým faktorům (tzv. „tři A“): výběr, instrukce a dozor (Auswahl, Anweisung und Aufsicht).“⁶⁶ Při užití tohoto pravidla, které lze považovat za další podpůrné měřítko kvality vynaložené péče, lze jednání člena statutárního orgánu kvalifikovat za jednání s náležitou péčí ve chvíli, kdy došlo ke vzniku újmy protiprávním jednáním podřízeného zaměstnance. Pokud člen statutárního orgánu naplní všechny tři uvedené podmínky, nebude za vzniklou újmu odpovědný. To znamená, že člen statutárního orgánu daného zaměstnance řádně vybral – curia in eligendo (zaměstnanec byl objektivně kompetentní pro výkon své práce), řádně instruoval – curia in instruendo (zaměstnanec byl proškolen pro výkon své práce; věděl, co bylo jeho povinností; věděl, co musí a co nesmí dělat a jakým způsobem) a konečně že byl zaměstnanec průběžně kontrolován tak, aby byla zajištěna správnost, zákonnost a funkčnost výstupů jeho práce, pracovních procesů – curia in custodiendo (zajištění kvalitních kontrolních mechanismů). Uvedené činnosti samozřejmě nemusí provádět člen statutárního orgánu

⁶⁴ NS 5 Tdo 1412/2007 ze dne 27. 3. 2008

⁶⁵ ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, č. 3 s. 5.

⁶⁶ ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, č. 3 s. 5.

osobně, ale musí zajistit, že se tak stane. Dílčí úkoly člen statutárního orgánu deleguje na své podřízené zaměstnance, kteří je provedou. Není úkolem člena statutárního orgánu, aby všechno dělal sám a na všechno osobně dohlížel, nýbrž aby nastavil takové interní procesy (a zabezpečil je po personální i technické stránce), které budou zajišťovat řádný, funkční, efektivní a zejména zákonný chod obchodní společnosti. Zejména ve velkých společnostech by bylo jistě absurdní, aby o všech otázkách spjatých s podnikatelskou činností společnosti musel rozhodovat výlučně její statutární orgán. Jeho úkolem je vedle nastavení a kontroly funkčnosti těchto principů zejména určovat vizi a strategii řízení společnosti do budoucna, aby byl naplněn její primární účel, tj. dosažení nejvyššího možného zisku obchodní společnosti a její expanze na trhu.

Role člena statutárního orgánu obchodní korporace zahrnuje jednak rozhodovací působnost a jednak povinnost dohledu a monitoringu nad činností společnosti, respektive nad nižšími úrovněmi řízení. Jelikož členové statutárního orgánu obchodní korporace nemohou vykonávat veškeré záležitosti společnosti, dochází k delegaci na nižší úroveň (vertikální delegace obchodního vedení). Povinnost řádného dohledu a monitoringu záležitostí společnosti zahrnuje povinnost člena orgánu zajistit si informace a zavedení určitého monitorovacího systému, spíše než aktivní vyhledávání. Jinými slovy, z péče řádného hospodáře nepochybně plyne povinnost zavést takový monitorovací systém, který zajistí, že v případě, kdy se v obchodní korporaci objeví určitý problém, dostane se tato záležitost na vědomí statutárnímu orgánu společnosti. Uvedená povinnost je projevem zásady, že členové statutárního orgánu nesmí opomíjet problémy své obchodní společnosti.

Zásadně platí, že pokud členové orgánu obchodní korporace v souladu s péčí řádného hospodáře vyberou vhodnou osobu, na kterou vertikálně delegují část obchodního vedení společnosti, mohou na její vyjádření, zprávy a výkon delegované části obchodního vedení spoléhat do té doby, než se objeví objektivní informace o tom, že delegace uvedených pravomocí neplní svůj účel, nebo dokud nenastane skutečnost, která vyžaduje ze strany členů statutárního orgánu určitou nápravnou reakci. Jednání, které by bylo v rozporu s výše uvedenými požadavky (např. kontrolní postupy jsou nedostatečné a takový stav je členem statutárního orgánu tolerován), bude porušením péče řádného hospodáře.

5.1 Definice a rozbor péče řádného hospodáře

Povinnost členů statutárních orgánů jednat s péčí řádného hospodáře sestává ze dvou dílčích povinností – povinnosti péče⁶⁷ a povinnosti loajality⁶⁸. Tyto povinnosti jsou nazývány též fiduciárními, když zde existuje důvěrný vztah mezi členem statutárního orgánu a obchodní společností. Člen statutárního orgánu je povinen chovat se neustále tak, aby plnil své fiduciární povinnosti, a to jak v jednání za společnost navenek, tak v obchodním vedení společnosti.

V této souvislosti Nejvyšší soud podotýká, že člen představenstva odpovídá za řádný výkon své funkce, tj. výkon funkce v souladu s požadavkem péče řádného hospodáře, nikoli za výsledek své činnosti. Jedná-li člen představenstva s péčí řádného hospodáře, není povinen hradit společnosti škodu, byť by v důsledku takového jednání vznikla.⁶⁹

Nový občanský zákoník pojal vymezení péče řádného hospodáře přímo do zákonného textu, když v ustanovení § 159 stanoví, že člen voleného orgánu se zavazuje vykonávat svou funkci **s nezbytnou loajalitou, s potřebnými znalostmi a pečlivostí**. Jestliže se posuzuje, zda člen statutárního orgánu povinnost péči řádného hospodáře porušil, poměřuje se jeho jednání s péčí, kterou by vynaložila v obdobné situaci jiná rozumně pečlivá osoba. Dle zákona o obchodních korporacích je rozhodující objektivní přístup k povinné péči s určitými subjektivními prvky. To znamená, že všechny možné alternativy vynaložené péče daných osob (škálu si lze představit od laxního, lajdáckého přístupu až po perfekcionista a pedantský přístup) budou poměřovány s teoretickým etalonem řádného hospodáře, jakou míru náležité péče by v daném případě vynaložil on, tj. jiná rozumně pečlivá osoba v obdobné situaci a postavení.

Pro naplnění jednání v mezích péče řádného hospodáře je zapotřebí kumulativní splnění všech tří zákonných požadavků:

a) s nezbytnou loajalitou

⁶⁷ v anglické literatuře duty of care

⁶⁸ v anglické literatuře duty of loyalty

⁶⁹ NS 29 Cdo 2363/2011 ze dne 29. 4. 2013

b) s potřebnými znalostmi

c) s pečlivostí

5.1.1 Atributy péče řádného hospodáře – loajalita

Loajalitou je myšlen kladný, pozitivní vztah člena statutárního orgánu vůči obchodní společnosti, kdy člen statutárního orgánu jedná vždy vůči své společnosti s oddaností, vzájemnou důvěrou, prokazuje jí věrnost, jedná vždy v jejím nejlepším zájmu, snaží se dosáhnout cílů, které přinesou společnosti nevyšší prospěch. A zároveň je o řádném plnění všech uvedených závazků vůči společnosti sám vnitřně pevně přesvědčen. Loajalita člena statutárního orgánu vůči obchodní společnosti je požadována v míře nezbytné. Míra loajality bude posuzována individuálně v konkrétním případě s ohledem na míru loajality, ke které by byla povinna jiná rozumně pečlivá a loajální osoba v obdobném postavení.

Povinnost loajality je spolu s povinností řádné péče základním prvkem péče řádného hospodáře. Povinnost loajality spočívá v požadavku jednání v nejlepším zájmu a ku prospěchu obchodní společnosti. Zároveň se povinná osoba musí zdržet všeho, co by bylo proti zájmu společnosti, nebo čím by mohl být zájem společnosti ohrožen. Zájem společnosti by mohl být ohrožen zejména upřednostněním zájmu vlastního nebo zájmu jiné osoby. Povinnost loajality ve své aktivní části vyžaduje iniciativní přístup k záležitostem společnosti s odhodláním naplňovat cíle a účel společnosti. Pro ilustraci pasivní složky povinnosti (zákaz určitých jednání proti zájmům společnosti) lze zmínit zákonná ustanovení týkající se zákazu konkurence a povinnosti mlčenlivosti. Mezi další projevy povinné loajality vůči obchodní společnosti lze uvést např. povinnost maximálního nasazení ve prospěch společnosti, řešení konfliktu zájmů v případě uzavírání smluv mezi členem statutárního orgánu (příp. osobou jemu blízkou) a společností, zákaz využívání obchodních příležitostí společnosti ve vlastní prospěch (či ve prospěch třetích osob), zákaz využití zdrojů ve vlastní prospěch (či ve prospěch

třetích osob) či zákaz přijetí plnění od třetích osob za úkony učiněné z titulu funkce ve společnosti (úplatky či provize za smlouvy, které třetí osoba uzavřela se společností).⁷⁰

Povinnost loajality člena statutárního orgánu si lze představit na dalších uvedených praktických příkladech (obsahem povinnosti loajality jsou i tyto povinnosti členů statutárních orgánů): „*Povinnost plného nasazení statutárního orgánu, resp. jeho člena, pro zájmy společnosti se projevuje např. jako povinnost člena orgánu dát k službám společnosti veškeré schopnosti, znalosti a zkušenost, v nezbytném případě sloužit přesčasy, odložit odjezd na plánovanou dovolenou či takovou dovolenou přerušit, popř. předčasně ukončit, zachovávat dobrou pověst společnosti na veřejnosti, zdržet se znevažujících výroků na její adresu či na adresu jejích orgánů, ale také kupříkladu zákaz, aby člen orgánu složil funkci v nejméně vhodný okamžik, kdy společnosti hrozí vážné škody, nenutí-li jej k tomu závažné důvody zdravotního či osobního rázu.*“⁷¹

Člen statutárního orgánu je povinen být loajální výlučně vůči vlastní obchodní společnosti, nikoli vůči dalším třetím osobám, ač jsou to osoby obchodní společnosti blízké či od ní odvislé (společníci, ovládající osoby, apod.). Člen statutárního orgánu je povinen ctít a upřednostňovat její oprávněné zájmy nad všemi ostatními zájmy. Upřednostněný zájem třetí osoby před zájmem společnosti lze ilustrovat příkladmo uvedenou judikaturou Nejvyššího soudu: „*Součástí náležité péče je mimo jiné i to, že člen představenstva dává při rozhodování při výkonu funkce přednost zájmům společnosti před zájmy akcionáře, který jej do funkce vahou svých hlasů prosadil, a nenechá se při výkonu působnosti tímto společníkem ovlivňovat.*“⁷²

„*Podle názoru Nejvyššího soudu je sice nepochybné, že představenstvo akciové společnosti, stejně jako jiné podobné orgány, musí při rozhodovacím procesu zohlednit celou řadu různých okolností, přičemž za běžného stavu věcí nelze požadovat stoprocentní správnost a bezchybnost jakéhokoli rozhodnutí. Jak je ovšem zřejmé z učiněných skutkových zjištění, v posuzovaném případě obviněný – obdobně jako další spoluobvinění – upřednostnili své finanční zájmy, resp. zájmy dalších osob před důsledným plněním svých povinností ve prospěch společnosti. Nejde tedy o to, zda by*

⁷⁰ ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, č. 3 s. 13.

⁷¹ ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, č. 3 s. 13.

⁷² NS 29 Cdo 3864/2008 ze dne 24. 2. 2009

*rozhodnutí představenstva mělo být stoprocentně správné, ale posuzované rozhodnutí je již svojí podstatou v neprospěch společnosti a v rozporu se základními povinnostmi členů představenstva.*⁷³

5.1.2 Atributy péče řádného hospodáře – potřebné znalosti

*„Řádný hospodář reprezentuje dostatečně rozumnou, vzdělanou, zkušenou a pečlivou osobu. Nemusí disponovat profesionálními znalostmi, schopnostmi a zkušenostmi z oblasti práva, ekonomie, výroby, jež jsou při provozování daného podniku nezbytné. Není povinován odbornou péčí. Nevážou jej standardy lege artis. Musí umět ale včas rozpoznat, ve kterých případech ve které fázi rozhodovacího procesu je třeba vyhledat pomoc profesionála.“*⁷⁴

Členové statutárních orgánů jsou povinni, jak při přijetí funkce, tak kontinuálně při výkonu své funkce, si být vědomi toho, že disponují znalostmi a schopnostmi dostačujícími pro výkon funkce člena statutárního orgánu, tj. že jsou kompetentní pro výkon funkce člena statutárního orgánu. V případě, kdy člen statutárního orgánu sebekriticky vnitřně vyhodnotí, že není způsobilý k výkonu funkce, je povinen z toho vyvodit pro sebe konsekvence v podobě odstoupení z funkce či zajištění dostatečně kvalifikované osoby, která je schopna daný problém vyřešit.⁷⁵

Vezme-li někdo na sebe funkci člena statutárního orgánu obchodní společnosti, přestože ví, že ji nebude moci řádně zastávat, nebo že na to svými znalostmi nestačí, již v takovém jednání lze spatřovat nedbalost.⁷⁶ Sezná-li člen statutárního orgánu, že na svoji funkci svými znalostmi nestačí, má rezignovat a nesesetrvávat v dotčené funkci.⁷⁷

⁷³ NS 29 Cdo 4276/2009 ze dne 30. 3. 2011

⁷⁴ ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, č. 3, s. 5.

⁷⁵ NS 29 Cdo 2869/2011 ze dne 29. 8. 2013: „Nícméně, nemá-li pro zařízení záležitostí spadající do výkonu jeho funkce potřebné odborné znalosti, je povinen zajistit její posouzení osobou, která potřebné znalosti má; součástí péče řádného hospodáře je přitom schopnost rozpoznat, které činnosti již není s to vykonávat či které potřebné znalosti a dovednosti nemá.“

⁷⁶ tr. rozh. Vážný 5620/35 (Sbírka rozhodnutí Nejvyššího soudu (1919-1948) – Vážný)

⁷⁷ tr. rozh. Vážný 6079/37 (Sbírka rozhodnutí Nejvyššího soudu (1919-1948) – Vážný)

Není-li si člen statutárního orgánu určitým problémem jist, bez ohledu na to, zda konkrétní otázka spadá do jeho sféry odbornosti či nikoli, měl by si zajistit odbornou profesionální pomoc, tj. vyžádat si předmětná stanoviska, odborné posudky, analýzy či zplnomocnit kvalifikovaného a kompetentního odborníka k zařizení záležitosti.

Jak bylo řečeno výše, člen statutárního orgánu nemusí být vybaven všemi odbornými znalostmi nutnými pro kvalifikované rozhodnutí v dané věci, ale je povinen zajistit potřebné specializované služby prostřednictvím odborníka, je-li toho třeba.⁷⁸ Z toho logicky plyne, že odbornost kladená na člena statutárního orgánu⁷⁹ je nižší než odbornost odborníka – profesionála v daném oboru. Od člena statutárního orgánu se bude vyžadovat taková odbornost, která mu umožní řádný výkon jeho funkce – odbornost obecně manažerská. Člen statutárního orgánu musí být kompetentní k řízení a vedení obchodní společnosti bez ohledu na podnikatelské zaměření společnosti. Nemusí být odborně vzdělán a zkušen, ale musí být schopen řídit, vést, nastavovat procesy, zajistit kontrolu, usměrňovat vývoj obchodní společnosti a zajišťovat veškeré nutné podmínky pro její zdárný chod a rozvoj.

Zplnomocnění odborníka (de facto se jedná o delegaci pravomoci člena statutárního orgánu na třetí osobu) a vyžádání si jeho rad nezbavuje člena statutárního orgánu odpovědnosti a zároveň člen statutárního orgánu je povinen činnost a výsledky jím vybraného odborníka kontrolovat.⁸⁰

„Sotva bude mít člen (statutárního) orgánu povinnost disponovat kvalifikací (odborností), umožňující mu přezkoumat odborný posudek, na jehož základě rozhoduje; nicméně kvalifikaci takovému posudku (nebo alespoň jeho závěrům a dopadům) porozumět je nutno vyžadovat bezpodmínečně, jinak by byl člen (statutárního) orgánu

⁷⁸ NS 5 Tdo 1412/2007 ze dne 27. 3. 2008: „Naproti tomu jednání statutárního orgánu nebo člena statutárního orgánu akciové společnosti s náležitou péčí podle názoru dovolacího soudu nevyžaduje, aby byl vybaven všemi odbornými znalostmi, které souvisejí s uvedenou funkcí ve statutárním orgánu, ale k jeho odpovědnosti postačí základní znalosti umožňující rozeznat hrozící škodu a zabránit jejímu způsobení na spravovaném majetku. Navíc součástí povinnosti statutárního orgánu nebo člena statutárního orgánu jednat s náležitou péčí je též jeho schopnost rozpoznat, že je nutná odborná pomoc speciálně kvalifikovaného subjektu, a případně i povinnost, aby zajistil takovou pomoc.“

⁷⁹ Odbornost člena statutárního orgánu lze považovat za atribut obsažený v péči řádného hospodáře.

⁸⁰ NS 29 Cdo 2287/2010 ze dne 27. 4. 2011: „Zajistí-li člen statutárního orgánu záležitost spadající do výkonu jeho funkce tak, že jejím provedením pověřil osobu mající potřebné odborné znalosti, je povinen s ohledem na požadavek péče řádného hospodáře výkon delegované působnosti (mimo jiné) kontrolovat.“

v pozici, kdy by neprojevoval vlastní stanovisko, ale mechanicky a bez pochopení by přejímal stanoviska externistova. (...) To by se vzpíralo jen pouhé intuitivní představě profesionála, kterého si společníci najali, aby se (náležitě, loajálně, odborně, pečlivě, jako řádný hospodář,...) staral o záležitosti společnosti.“⁸¹

5.1.3 Atributy péče řádného hospodáře – pečlivost

Pod pojmem pečlivosti si lze představit povahovou vlastnost, která je vlastní osobám, jež přikládají značnou pozornost ke svojí činnosti, a to i jejím detailům, zejména s ohledem na výsledek. Péče řádného hospodáře obsahuje požadavek pečlivosti z toho důvodu, aby byla zajištěna řádná aktivita členů statutárních orgánů v souladu s právem. Pokud by člen statutárního orgánů vědomě svým aktivním jednáním neporušoval stanovená pravidla, bude i přesto odpovědný za porušení péče řádného hospodáře, když při své pasivitě a apatii nenaplní požadavek jednání s potřebnou pečlivostí. Člen statutárního orgánu musí být při činění podnikatelských rozhodnutí svědomitý, důkladný a bedlivý.⁸² Protiprávní je tedy i nepečlivé jednání vůči obchodní společnosti.

Stanoví-li ustanovení NOZ a ZOK, že je nutné jednat pečlivě, nepředpokládá se absolutní pojetí pečlivosti, ale pečlivost a znalosti, které lze rozumně očekávat od člena statutárního orgánu s ohledem na jeho konkrétní výkon funkce a jím vykonávané činnosti. Dle ustanovení § 5 NOZ mimo jiné platí, že každý, kdo se veřejně nebo ve styku s jinou osobou přihlásí k odbornému výkonu jako příslušník určitého povolání nebo stavu, dává tím najevo, že je schopen jednat se znalostí a pečlivostí, která je s jeho povoláním nebo stavem spojena.

⁸¹ BEJČEK, J. Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 17, str. 614.

⁸² NS 6 Tdo 168/2007 ze dne 27. 2. 2007: „*Liknavý přístup k výkonu funkce nemůže člena představenstva odpovědnosti zprostit, právě naopak může zvyšovat nebezpečnost jeho jednání pro společnost.*“

5.2 Povinnost mlčenlivosti

Člen statutárního orgánu je povinen při jednání s péčí řádného hospodáře zachovávat mlčenlivost, zejména pak zachovávat obchodní tajemství své obchodní společnosti, dodržovat další zákonem stanovené nebo smluvně převzaté povinnosti mlčenlivosti, zachovávat dobrou pověst právnické osoby a nevyzradit jakékoli jiné neveřejné informace. Za závažné porušení povinností člena statutárního orgánu lze například považovat předání dokumentů obsahujících obchodní tajemství právnické osoby třetí, nepovolané osobě.

„Za důvěrné informace v tomto kontextu (na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti) se běžně pokládají nejen informace tvořící obsah obchodního tajemství, ale i další informace, jejichž prozrazení třetím osobám by mohlo způsobit škodu společnosti. Obchodní tajemství kryje skutečnosti povahy obchodní, výrobní a technické, zatímco mlčenlivost se vztahuje na skutečnosti další, zejména organizační a personální. Musí jít o informace nikoliv veřejně známé, získané zejména výkonem funkce reprezentanta, a způsobilé ovlivnit činnost a výsledky společnosti. Informace přitom nemusí být jejím poskytovatelem za důvěrnou označena. Je součástí kvalifikace reprezentanta společnosti, aby důvěrnost informace sám identifikoval a aby zacházel s informacemi tohoto druhu s principem předběžné opatrnosti a neuvolňoval je, pokud to není naprosto nezbytné. (...) Informován tedy nesmí být nikdo (včetně vlastních akcionářů), komu na informace nesvědčí zákonný nárok.“⁸³

„Poskytnutí údajů zjištěných z dokladů společnosti s ručením omezeným společníkem osobě, která má odborné znalosti k jejich posouzení a současně je vázána ohledně poskytnutých údajů povinností mlčenlivosti, za účelem jejich odborného posouzení nelze chápat jako porušení povinnosti neposkytovat údaje z dokladů společnosti s ručením omezeným třetím osobám.“⁸⁴

⁸³ BEJČEK, J. Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 17, s. 616.

⁸⁴ NS 29 Odo 396/2002 ze dne 20. 3. 2003

5.3 Povinnost podat insolvenční návrh

Statutární orgán je dle ustanovení § 98 odst. 1 insolvenčního zákon povinen podat za obchodní společnost insolvenční návrh bez zbytečného odkladu poté, co se dozvěděl nebo při náležité pečlivosti měl dozvědět o úpadku obchodní společnosti dle ustanovení § 3 insolvenčního zákona.⁸⁵

Pokud člen statutárního orgánu tuto povinnost nesplní, odpovídá věřitelům společnosti za újmu, která jim tím vznikla. Újma spočívá v rozdílu mezi v insolvenčním řízení zjištěnou výší pohledávky přihlášené věřitelem k uspokojení a částkou, kterou věřitel v insolvenčním řízení na uspokojení této pohledávky obdržel. Zprostit odpovědnosti se může jen, prokáže-li, že porušení povinnosti podat insolvenční návrh nemělo vliv na rozsah částky určené k uspokojení pohledávky přihlášené věřitelem v insolvenčním řízení, nebo že tuto povinnost nesplnil vzhledem ke skutečnostem, které nastaly nezávisle na jeho vůli a které nemohl odvrátit ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze po něm spravedlivě požadovat.

Je-li osob oprávněných jednat za dlužníka samostatně více, má povinnost podat za obchodní společnost insolvenční návrh každá z nich. Poruší-li tedy tuto povinnost dva

⁸⁵ § 3 Úpadek

- (1) Dlužník je v úpadku, jestliže má
 - a) více věřitelů a
 - b) peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a
 - c) tyto závazky není schopen plnit (dále jen "platební neschopnost").
- (2) Má se za to, že dlužník není schopen plnit své peněžité závazky, jestliže
 - a) zastavil platby podstatné části svých peněžitých závazků, nebo
 - b) je neplní po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti, nebo
 - c) není možné dosáhnout uspokojení některé ze splatných peněžitých pohledávek vůči dlužníku výkonem rozhodnutí nebo exekucí, nebo
 - d) nesplnil povinnost předložit seznamy uvedené v § 104 odst. 1, kterou mu uložil insolvenční soud.
- (3) Dlužník, který je právnickou osobou nebo fyzickou osobou - podnikatelem, je v úpadku i tehdy, je-li předlužen. O předlužení jde tehdy, má-li dlužník více věřitelů a souhrn jeho závazků převyšuje hodnotu jeho majetku. Při stanovení hodnoty dlužníkovy majetku se přihlíží také k další správě jeho majetku, případně k dalšímu provozování jeho podniku, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že dlužník bude moci ve správě majetku nebo v provozu podniku pokračovat.
- (4) O hrozící úpadek jde tehdy, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že dlužník nebude schopen řádně a včas splnit podstatnou část svých peněžitých závazků.

nebo více členů statutárního orgánu, pak za újmu způsobenou věřitelům tyto osoby odpovídají společně a nerozdílně.⁸⁶

V případě porušení této povinnosti navíc vedle toho nastupuje další sankce v podobě právního institutu ručení členů statutárních orgánů při úpadku obchodní společnosti dle ustanovení § 68 ZOK (viz kapitola 9.).

5.4 Hodnocení požadované úrovně péče

Dle zákona o obchodních korporacích je rozhodující objektivní přístup k povinné péči s určitými subjektivními prvky. Zda tedy člen statutárního orgánu jednal s péčí řádného hospodáře či nikoli, se vždy posoudí s ohledem na kvalitu a úroveň péče, kterou by v obdobné situaci vynaložila jiná rozumně pečlivá osoba, byla-li by v postavení člena statutárního orgánu obchodní společnosti. V případě řešení sporu tedy dojde k porovnání míry vynaložené péče teoretickým vzorovým řádným hospodářem, tj. jinou rozumně pečlivou osobou v obdobném postavení a situaci. Nebude tedy rozhodovat míra péče subjektivní, která je běžná pro daného konkrétního posuzovaného člena statutárního orgánu. To znamená, pokud by člen statutárního orgánu vynaložil svou veškerou subjektivní péči, která by však nedosáhla požadované objektivní úrovně péče, poruší tím povinnost jednání s péčí řádného hospodáře, bude za takové jednání odpovědný a ponese negativní právní následky.

„To, že standard předepsané péče musí být nutně neurčitý, s hranicemi hledanými v každém jednotlivém případě soudním uvážením, nutně neznamena přípuštění standardu subjektivního. Měřítkem musí být, co by rozumná osoba v podobné situaci učinila, a nikoliv, co by konkrétní reprezentant osobně učinil v osobních záležitostech v podobné situaci.“⁸⁷

⁸⁶ § 98 odst. 2 InsZ

⁸⁷ BEJČEK, J. Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 17, s. 617.

Zákonem o obchodních korporacích je tedy nastaveno porovnávací měřítko či etalon úrovně péče, kterým je jednání rozumně pečlivé osoby v obdobném postavení a situaci. Teoreticky tedy vynaložení úrovně a kvality péče stanovené zákonem o obchodních korporacích v ustanovení § 52 odst. 1 by mělo za každé situace zaručit členu statutárního orgánu právní jistotu, že jedná v souladu s péčí řádného hospodáře. Tak tomu však není ve chvíli, kdy člen statutárního orgánu je nadán odbornými znalostmi využitelnými v souvislosti s výkonem své funkce (např. znalostmi v oboru ekonomie, právo, řízení obchodní společnosti, účetnictví, controlling, technické vědy korespondující se zaměřením obchodní společnosti apod.). V takovém případě je povinen svých odborných znalostí využít (ačkoli vzorový teoretický řádný hospodář tyto vlastnosti a znalosti nemá, tudíž jich ani využít nemůže), jinak by nejednal s péčí řádného hospodáře, ačkoli třeba vynaložil vyšší péči, než by objektivně vynaložil někdo „průměrný“.⁸⁸

Rozhodující objektivní přístup k povinné péči je tedy doplněn o subjektivní prvky. Ty spočívají v tom, že člen statutárního orgánu je povinen (nad rámec obvyklých, běžných schopností) užít svých individuálních odborných vlastností a schopností při výkonu funkce, pokud jimi disponuje, což v konkrétním případě zvyšuje objektivní standard vynaložené péče o tyto individuální vlastnosti a schopnosti. Subjektivní prvek přistupuje tedy jako zpřísňující faktor k objektivnímu přístupu k povinné péči.

„Je zřejmé, že subjektivní koncepce povinné péče staví orgány společnosti případně jejich členy, do výhodnějšího postavení. Spravedlivěji reflektuje osobní vlohy a dispozice osob pověřených obchodním vedením a dovoluje účinněji realizovat představy společníků o optimální koncepci řízení a správy společnosti. Objektivizace povinné péče (naopak) glorifikuje průměrnost. Měřítko řádného hospodáře sice zvyšuje požadovaný standard u členů orgánů, kteří o vlastní záležitosti nedbají dost obezřetně. Současně ale snižuje laťku na běžný průměr i tam, kde by subjektivní přístup mohl být pro společnost

⁸⁸ NS 29 Odo 1262/2006 ze dne 30. 7. 2008: „Má-li člen představenstva akciové společnosti určité odborné znalosti, schopnosti či dovednosti, (lze z požadavku náležité péče dovést, že) je povinen při výkonu funkce - v rámci svých možností - využívat.“

výhodnější, vzhledem ke speciálním vlastnostem, schopnostem či zkušenostem zvoleného kandidáta.“⁸⁹

Je stanovena vyvratitelná právní domněnka („má se za to“), že jedná nedbale, kdo není péče řádného hospodáře schopen, ač to musel při přijetí funkce nebo při jejím výkonu zjistit, a zároveň z toho pro sebe nevyvodí důsledky. Pod pojmem „vyvození důsledků“ si lze představit např. odstoupení z funkce, delegování části kompetence na jinou osobu, či zajištění pomoci od odborníka – profesionála v dané věci.^{90 91}

Nadále tak tedy nezbavuje člena statutárního orgánu odpovědnosti argumentace, že jeho schopnosti, znalosti a dovednosti nebyly dostačující dané situaci, při níž vznikla obchodní společnosti újma.⁹² Jedná se tedy o posílení požadavku na vzdělání, kvalifikaci, zkušenosti a schopnosti členů statutárních orgánů. Výše uvedené by bylo možno shrnout do závěru, že nekompetentnost členů statutárních orgánů neomlouvá.

Účel právní domněnky nedbalosti jednání míří mimo jiné na problematiku tzv. „bílých koní“. Jedná se o osoby, které jsou zvoleny členy statutárních orgánů jako „zástěrky“, „loutky“. Osoby, které jsou zjevně nekompetentní, v mnoha případech rovněž insolventní, a tudíž se nelze domáhat na nich osobní majetkové odpovědnosti za jejich rozhodnutí učiněné za obchodní společnost. Jedná se o situace, kdy určitá osoba přijme funkci člena voleného orgánu, přičemž si však sama musí být vědoma, že na ni nestačí. To může pramenit mimo jiné z nedostatku odborných znalostí, zkušeností, věku apod. Pokud takovou funkci přijme, resp. v ní setrvává, zakládá ustanovení § 159 odst. 1 NOZ vyvratitelnou právní domněnku, podle které takový člen statutárního orgánu jedná nedbale. Tento právní závěr můžeme najít i v judikatuře Nejvyššího soudu předcházející účinnosti nového občanského zákoníku, např. v rozsudku 29 Cdo 2531/2008, který

⁸⁹ ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, č. 3 s. 5.

⁹⁰ tr. rozh. Vážný 6079/37 (Sbírka rozhodnutí Nejvyššího soudu (1919-1948) – Vážný): „Sezná-li člen představenstva akciové společnosti, že na svoji funkci svými znalostmi nestačí, má rezignovat a nesetrvávat v dotčené funkci.“

⁹¹ NS 29 Cdo 2287/2010 ze dne 27. 4. 2011: „Zajistí-li člen statutárního orgánu záležitost spadající do výkonu jeho funkce tak, že jejím provedením pověří osobu mající potřebné odborné znalosti, je povinen s ohledem na požadavek péče řádného hospodáře výkon delegované působnosti (mimo jiné) kontrolovat.“

⁹² tr. rozh. Vážný 5620/35 (Sbírka rozhodnutí Nejvyššího soudu (1919-1948) – Vážný): „Již v tom je nedbalost, vezme-li někdo na sebe funkci člena dozorčí rady akciové společnosti, ač ví, že ji nebude moci zastávat, neb na to svými znalostmi nestačí.“

konstatoval, že součástí péče řádného hospodáře je schopnost rozpoznat, které činnosti již není člen statutárního orgánu schopen vykonávat či které potřebné znalosti a dovednosti člen statutárního orgánu k řádnému výkonu funkce nemá). Výše uvedenou domněnku nedbalosti nelze však vykládat jako domněnku zavinění, ale jako domněnku toho, že dotyčný člen voleného orgánu nejednal s péčí řádného hospodáře.

V ustanovení § 2912 NOZ lze nalézt obecný referenční rámec řádného jednání v souladu s právem. Primárně je zde uveden rámec obecný, základní: „Nejedná-li škůdce, jak lze od osoby průměrných vlastností v soukromém styku důvodně očekávat, má se za to, že jedná nedbale.“ A následuje rámec kvalifikovaný, profesionální: „Dá-li škůdce najevo zvláštní znalost, dovednost nebo pečlivost, nebo zaváže-li se k činnosti, k níž je zvláštní znalosti, dovednosti nebo pečlivosti zapotřebí, a neuplatní-li tyto zvláštní vlastnosti, má se za to, že jedná nedbale.“

Další tentokrát již speciální porovnávací měřítko lze nalézt v ustanovení § 52 ZOK. Při konkrétním posouzení, zda člen statutárního orgánu jednal s péčí řádného hospodáře, se vždy přihlédne k péči, kterou by v obdobné situaci vynaložila jiná rozumně pečlivá osoba v daném, obdobném postavení, tj. vzorový teoretický hospodář v obdobné situaci. Hledisko péče je tedy stanoveno objektivně (jiná rozumně pečlivá osoba, vzorový teoretický hospodář), avšak se subjektivními prvky – jestliže daná osoba disponuje speciálními vlastnostmi a znalostmi, tak jich při výkonu funkce statutárního orgánu musí využít.

5.5 Přenesení důkazního břemene

Důkazní břemeno představuje povinnost procesní strany prokázat u soudu určitou skutečnost. Důkazní břemeno leží na členovi statutárního orgánu s výjimkou, kdy to po něm nelze spravedlivě požadovat.⁹³ Je-li v řízení před soudem posuzováno, zda člen statutárního orgánu obchodní společnosti jednal s péčí řádného hospodáře či nikoli, nese důkazní břemeno tento člen. Nesení důkazního břemene spočívá v uvedení okolností

⁹³ § 52 odst. 2 ZOK

v jednání před soudem, že v konkrétním napadeném případě jednal člen statutárního orgánu s péčí řádného hospodáře a označení důkazů, jimiž mají být rozhodné skutečnosti prokázány. Jedná se o výjimku z pravidla, kdy břemeno tvrzení a břemeno důkazní nese zásadně žalobce. Žalobcem v případě soudního sporu o náhradu újmy způsobené v souvislosti s protiprávním výkonem funkce člena statutárního orgánu bude obchodní společnost. Nese-li tedy důkazní břemeno žalovaný (škůdce, člen statutárního orgánu) hovoříme o obráceném důkazním řemenu.⁹⁴ Obrácené důkazní břemeno může vést k faktické presumpci porušení povinné péče řádného hospodáře, a tím k odpovědnosti člena statutárního orgánu, nepodaří-li se mu prokázat opak. Člen statutárního orgánu je povinen v řízení před soudem prokazovat absenci protiprávního jednání.

Argumentačně lze obrácené důkazní břemeno zdůvodnit skutečností, že obchodní společnost nemá tolik informací o řízení společnosti a rozhodovacích procesech jako člen statutárního orgánu. Hovoříme zde o tzv. informačním deficitu. To znamená, že je de facto nemožné, aby obchodní společnost mohla důkazní břemeno úspěšně nést. Člen statutárního orgánu je u zdroje informací, je v centru dění (insider). On jediný ví, jak se věc měla, jak a na základě čeho došlo k danému rozhodnutí. On většinou má potřebné důkazy na rozdíl od protistrany (obchodní společnosti).

Zákon připouští i „navrácení“ důkazního břemene zpět na druhou procesní stranu (nejčastěji jí bude obchodní společnost jako žalobce), a to v případě, kdy přenesení důkazního břemene nelze po členu statutárního orgánu spravedlivě požadovat. To může být např. v případě, kdy žaloba směřuje proti dědicům člena statutárního orgánu, nebo v případě, kdy žalovaný již není členem statutárního orgánu, nemá relevantní podklady a není již schopen je získat.

„Důkazním břemenem se rozumí procesní odpovědnost účastníka řízení za to, že v řízení nebyla prokázána jeho tvrzení, a že z toho důvodu musí být rozhodnuto ve věci

⁹⁴ NS 29 Cdo 3775/2008 ze dne 20. 10. 2009: „Nesení důkazního břemene o tom, že jednal s péčí řádného hospodáře, předpokládá, že jednatel společnosti s ručením omezeným v případě sporu uvede okolnosti, z nichž plyne, že v konkrétním případě jednal s péčí řádného hospodáře (tedy že bude tvrdit rozhodné skutečnosti), a k nim označí důkazy, jimiž mají být tyto rozhodné skutečnosti prokázány. Netvrdí-li účastník řízení rozhodné skutečnosti, nemůže z povahy věci ani označit k těmto neexistujícím tvrzením důkazy.“

samé v jeho neprospěch. Smyslem důkazního břemene je umožnit soudu rozhodnout ve věci samé i v takových případech, kdy určitá skutečnost, významná podle hmotného práva pro rozhodnutí o věci, pro nečinnost účastníka nebo vůbec (objektivně vzato) nemohla být prokázána.“⁹⁵

Zároveň je třeba uvést, že ze zákona nevyplývá nic jiného, nežli obrácení důkazního břemene výlučně ve věci jednání člena statutárního orgánu s předepsanou péčí, to znamená, že samotný vznik újmy, respektive škody, její výši a kauzální nexus mezi protiprávností a vznikem újmy musí dokazovat poškozená obchodní společnost.

5.6 Péče řádného hospodáře jako otevřená formulace právní normy

„Péče řádného hospodáře je jedna z těch otevřených formulací (textur), kterých soukromé právo využívá velmi mnoho a které jsou však také často kritizovány. Bez ohledu na možné definice a bez ohledu na existující judikaturu lze soudit, že pojem péče řádného hospodáře ukazuje moudrou rezignaci na všeobjímající pozitivní právo, když do právních pravidel vpouští systém dalších pravidel, jejichž obsah dává praxe a její vývoj.“⁹⁶

Neurčité právní pojmy samozřejmě poskytují prostor k úvaze soudcům, ale zároveň pro zachování principu právní jistoty musí být adresátům takové právní normy poskytnuto jasné sdělení, co je dovoleno, resp. zakázáno. Každá otevřená formulace právní normy vyžaduje, aby její obsah byl vždy dán ad hoc, byť předvídatelně.

„Vracím se k myšlence Viktora Knappa, který pregnančně vyjádřil a doložil, že i české právo je v mnohém právem soudcovským. Jakkoli budeme doktrinálně trvat na opaku,

⁹⁵ BEJČEK, J. Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 17, str. 616.

⁹⁶ HAVEL, B. Synergie péče řádného hospodáře a podnikatelského úsudku. *Právní rozhledy*. 2007, č. 11 s. 415.

popíráme otevřenost práva a zejména otevřených textur, když obchodní právo není možné aplikovat staticky, ačkoliv se tak často děje.“⁹⁷

Pojem péče řádného hospodáře je bezpochyby právním pojmem částečně neuzavřeným, jehož obsah vždy musí být vyložen soudem v konkrétních případech. Jedná se vždy o otázku právní (questiones iuri), nikoli faktickou, skutkovou (questiones facti).

„Pojem péče řádného hospodáře je však pojmem právním, který nemohou soudci závazně vymezit ekonomové, účetní, rizikovní manažeři apod. Osvícenému soudci nic nebrání v zapojení znaleckých pohledů do jeho hledání obsahu tohoto pojmu v jednotlivém případě. (...) Soudce však musí posoudit, zda se rozhodující osoby chovaly dostatečně obezřetně.“⁹⁸

5.7 Důsledky porušení péče řádného hospodáře

Důsledky porušení péče řádného hospodáře lze shrnout v následujícím demonstrativním výčtu:

- povinnost hradit újmu (§ 2910 NOZ)
- povinnost vydat prospěch (§ 53 odst. 1 ZOK)
- v insolvenčním řízení povinnost vydat prospěch získaný ze smlouvy o výkonu funkce (§ 62 ZOK)
- vyloučení člena statutárního orgánu z výkonu funkce (§ 63 ZOK), diskvalifikace a zákaz výkonu funkce statutárního orgánu až na tři roky
- správně právní a trestně právní odpovědnost
- možnost odvolání z funkce člena statutárního orgánu, snížení odměny, zhoršení pozice na pracovním trhu

⁹⁷ HAVEL, B. Synergie péče řádného hospodáře a podnikatelského úsudku. *Právní rozhledy*. 2007, č. 11 s. 416.

⁹⁸ BEJČEK, J. Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 17, str. 617.

- obecné zákonné ručení za dluhy věřitelům obchodní společnosti (§ 159 odst. 3 NOZ)
- zvláštní zákonné ručení (obecným zákonným ručením není dotčena právní úprava zvláštních případů zákonného ručení. To znamená, že se nejedná o úpravu speciální, nýbrž obecné a zvláštní zákonné ručení existuje a uplatňuje se paralelně vedle sebe).
 - zvláštní zákonné ručení při porušení zákazu diskvalifikace (§ 66 odst. 2 ZOK)
 - zvláštní zákonné ručení při úpadku obchodní společnosti (§ 68 ZOK)
 - zvláštní zákonné ručení u akciových společností (§ 324 odst. 3., § 368 odst. 3, § 545 odst. 2 ZOK)

6. Pravidlo podnikatelského úsudku

Pravidlo podnikatelského úsudku je novým právním institutem, který byl začleněn do českého právního řádu. Jedná se o zlomovou novinku zákona o obchodních korporacích. Inspirací pro zákonodárce byla zahraniční právní úprava. Jedná se o koncepci přejatou z angloamerického právního prostředí, konkrétně z vývoje soudcovské tvorby práva ve Spojených státech amerických (business judgement rule), která našla své místo i v právních řádech řady evropských států.

Již před účinností zákona o obchodních korporacích byl tento právní institut obsahem soudních rozhodnutí českých soudů, avšak explicitně byl vyjádřen až v zákoně o obchodních korporacích. Čech ve svém článku⁹⁹ poukazuje na to, že i jinde ve světě se pravidlo podnikatelského úsudku aplikovalo bez zákonného podkladu, tj. pouze na základě doktríny a judikatury.

Na právní institut pravidla podnikatelského úsudku lze nahlížet jako na určitý korektiv odpovědnosti členů statutárních orgánů. Soudy není primárně posuzován nevýhodný, škodlivý následek chybného rozhodnutí statutárního orgánu, nýbrž je v rámci jednání o odpovědnosti zkoumáno, jakým způsobem dospěl statutární orgán ke svému rozhodnutí.

Pravidlo podnikatelského úsudku spočívá v tom, že omezuje možnost soudního materiálního přezkumu podnikatelských rozhodnutí, čímž modifikuje soukromoprávní odpovědnost členů statutárních orgánů. Doktrína business judgement rule vznikla na myšlence upuštění od soudního přezkoumávání podnikatelských rozhodnutí učiněných členy statutárních orgánů. K materiálnímu přezkoumávání rozhodnutí soudem, tj. zda byla splněna povinnost člena statutárního orgánu jednat s péčí řádného hospodáře, za splnění zákonných podmínek tedy vůbec nedochází.

„Toto pravidlo se vztahuje na situace, kdy člen orgánu jednal a činil rozhodnutí s odpovídající mírou informovanosti a znalostí, současně u něho byla přítomna dobrá víra, že své jednání, či rozhodnutí činí v zájmu a ku prospěchu obchodní společnosti. V takovém případě pak takto jednáající osoba neodpovídá za rizika, důsledky, či

⁹⁹ ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, č. 3, str. 6.

*případné ztráty, které by mohla na základě takového jednání či rozhodnutí vzniknout.*¹⁰⁰

Členové statutárních orgánů nejsou povinováni k bezeškodnímu výsledku své činnosti, ale „jen“ k řádnému výkonu své funkce. V této souvislosti Nejvyšší soud podotýká, že člen představenstva odpovídá za řádný (v souladu s požadavkem péče řádného hospodáře jsoucí) výkon funkce, nikoli za výsledek své činnosti. Jedná-li člen představenstva s péčí řádného hospodáře, není povinen hradit společnosti škodu, byť by v důsledku takového jednání vznikla.¹⁰¹

Na členy statutárních orgánů jsou právním řádem kladeny mnohé povinnosti, mezi nimiž stěžejní je povinnost jednat při výkonu funkce s péčí řádného hospodáře. Nebylo-li by pravidla podnikatelského úsudku, zjednodušeně řečeno by členové statutárních orgánů bez dalšího odpovídali svým obchodním společností za újmu, která vznikla v příčinné souvislosti s jejich jednáním. „*Při extenzivně pojaté odpovědnosti členů orgánů společnosti za výsledek podnikatelského uvážení by společnosti sotva nacházely dostatek pošetilců s odpovídající kvalifikací ochotných podstupovat takové riziko pro vlastní majetkové poměry.*“¹⁰² Výkon funkce člena statutárního orgánu je manažersky velmi náročný úkol spojený s častým rozhodováním o zásadních věcech obchodní společnosti, jde o rozhodování v neustálém stresu, o rozhodování pod tlakem časovým, mnohdy i informačním. Člen statutárního orgánu jako manažer si nikdy nemůže být jist, zda jeho konkrétní rozhodnutí přinese kýžený výsledek s naprostou jistotou. „*Dnes již snad nelze mít pochybnosti o tom, že kalkulované, racionálně a informovaně podstupované podnikatelské riziko (to jest taková rozhodnutí a jednání členů statutárních orgánů, která splní test pravidla podnikatelského úsudku) je v obchodních vztazích nutností.... Jednání v podnikání je vždy rizikové a podstupování přiměřené míry kalkulovaného rizika ze strany statutárních orgánů je žádoucí, či dokonce nutné k přežití na trhu. Každý obchod s sebou nese určitou míru rizika a z pouhého neúspěchu transakce nelze usuzovat na porušení povinností statutárního orgánu – tedy izolovanou skutečnost, že člen orgánu společnosti věděl, že jeho jednání může společnosti přivodit*

¹⁰⁰ HAVEL, B a kol. *Zákon o obchodních korporacích s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava : Sagit, 2012, s. 53.

¹⁰¹ NS 29 Cdo 2363/2011 ze dne 29. 4. 2013

¹⁰² ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, č. 3, str. 7.

*škodu a vědomě toto riziko podstoupil, mu nelze přičítat k tíži – právě naopak, často půjde o jednání v nejlepším zájmu společnosti, které pouze selhalo na podnikatelském riziku. V jiných oblastech práva nebo v jiných oblastech činnosti by přitom toto samo o sobě mohlo konstruovat vědomou nedbalost dané osoby a tedy porušení požadované úrovně péče. V oblasti korporátního práva je ale nutné posoudit, zda toto riziko přesahuje přiměřenou míru, či nikoliv. Posuzování nedbalosti člena statutárního orgánu se tak značně relativizuje.*¹⁰³

Okolnosti podnikatelského rozhodování se v případě následných soudních sporů složitě rekonstruují, a to i s přihlédnutím k tomu, že podnikatelská rozhodnutí často musí být s ohledem na situaci rázná a rychlá. Takové rozhodnutí potom logicky může být založeno na nedokonalých informacích. Soudci jsou právníci, nikoli podnikatelé. Soud by proto měl přezkoumávat pouze rozhodovací proces, zda proběhl lege artis. Vůdčí idejí, která ostatně stojí za pravidlem podnikatelského úsudku, je zdrženlivost soudů. Nezkoumají se subjektivní motivy a pohnutky, detaily a jednotlivosti konkrétního rozhodnutí, nýbrž soud musí zkoumat, zda objektivně člen statutárního orgánu naplnil péči řádného hospodáře či nikoli.

*„Na základě pravidla podnikatelského úsudku klade zákon o obchodních korporacích důraz na rozhodovací proces, nikoliv na vlastní výsledek rozhodnutí. Zakotvené pravidlo snižuje nároky na členy orgánů tím, že jim garantuje, že dodrží-li při přijímání rozhodnutí předepsaný postup, nebude zkoumání podrobena kvalita výsledného rozhodnutí, respektive jeho efekt. Členům orgánů obchodních korporací je tak přiznáno právo na omyl v úsudku, a nemusí se proto obávat odpovědnosti za svá rozhodnutí, která obchodní korporaci přivodila újmu.*¹⁰⁴

Pravidlo podnikatelského úsudku při splnění jeho podmínek poskytuje členům statutárních orgánů „bezpečný přístav“ – místo, kde nebudou voláni k odpovědnosti za řádně provedená podnikatelská rozhodnutí, která nepřinesla kýžený úspěch, který byl zúčastněnými osobami očekáván. Pravidlo podnikatelského úsudku dává možnost

¹⁰³ KOŽIAK, J. Pravidlo podnikatelského úsudku v návrhu zákona o obchodních korporacích (a zahraničních právních úpravách). *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 4, s. 109.

¹⁰⁴ HÁMORSKÁ, A. Povinnost členů orgánů obchodních korporací jednat s péčí řádného hospodáře po rekodifikaci. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 9, s. 251.

členovi statutárního orgánu, aby prokazoval, že v rámci svého podnikatelského rozhodování jednal *lege artis*, a tedy nenese odpovědnost za případnou újmu, i kdyby ji v ekonomickém smyslu reálně způsobil. Důkazní břemeno, zda byl naplněn test pravidla podnikatelského úsudku a člen statutárního orgánu nebude v konkrétním případě odpovědný, nese člen statutárního orgánu.

Pravidlo podnikatelského úsudku podporuje výkon funkce člena orgánu obchodní korporace kvalifikovanými osobami, které by v opačném případě byly vystaveny nepřiměřené osobní odpovědnosti pro pouhý omyl v podnikatelském úsudku. Pravidlo podnikatelského úsudku zajišťuje, že to jsou členové statutárního orgánu společnosti, kdo řídí obchodní společnost, nikoliv společníci. Pokud by společníci mohli příliš snadno žalovat členy orgánu na náhradu újmy z důvodu nedostatku podnikatelského „štěstí“, byla by rozhodovací pravomoc fakticky přesunuta z členů statutárního orgánu obchodní korporace na společníky. Pravidlo podnikatelského úsudku tedy zároveň nepřímo doplňuje pravidlo, podle něhož nikdo nesmí bez zákonného zmocnění zasahovat do obchodního vedení společnosti.

6.1 Míra přípustného rizika

Každé podnikatelské rozhodnutí v sobě nese určitou míru rizika a nejistoty. Podnikatelské rozhodnutí členů statutárních orgánů může skončit pro obchodní společnost příznivě, ale také nemusí. Konečný důsledek určitého rozhodnutí závisí na mnoha faktorech, z nichž některé jsou neovlivnitelné ze strany rozhodujících osob. Riziko podnikání kapitálových společností nemůže být apriorně přenášeno na členy statutárních orgánů.

Opačným extrémem rovněž nemůže být nechat jednat členy statutárních orgánů bez omezení a připouštět nad míru rizikové jednání, které může společnost poškodit až zničit. Každé rozhodování členů statutárních orgánů je rozhodování s podnikatelským rizikem, je-li však míra takového rizika „rozumná“, je takové rozhodnutí kryto pravidlem podnikatelského úsudku. Nikdy není výsledek rozhodnutí znám dopředu, nikdo „nevěští z křišťálové koule“, ale přiměřeně a rozumně dle svých profesionálních

znalostí, zkušeností a představitivostí podstupuje únosné podnikatelské riziko. Člen statutárního orgánu musí mít dost odvahy a zároveň právní jistotu v „bezpečném přístavu“¹⁰⁵ pravidla podnikatelského úsudku, aby mohl činit krátkodobě nepopulární a nevýhodná řešení, která však přinesou svůj profit v budoucnu a ve větší rozsahu (např. systémové změny v řízení a správě obchodní společnosti). Okamžitá, zbrklá a populistická řešení, která mají přinést profit v krátkodobém hledisku, se později spíše projeví jako nekoncepční, nesystematická a obecně pro společnost nevýhodná. A naopak rozhodnutí, která mají mít pozitivní dlouhodobý dopad pro společnost, mohou s sebou často nést jako průvodní jevy okamžité nevýhody a problémy, které se projeví ihned po implementaci zásadního rozhodnutí.

Zásadní je tedy zkoumání hranic, jak velikou míru rizika mohou na sebe členové statutárních orgánů vzít, aby jejich jednání bylo kryto pravidlem podnikatelského úsudku, tj. aby bylo v souladu s péčí řádného hospodáře.

Mezi zásady uznání dovoleného rizikového rozhodnutí lze řadit tyto. Rizikové rozhodnutí musí sledovat společensky uznávaný cíl a v žádném případě nemůže kalkulovat s poškozením zdraví, nebo dokonce se ztrátou lidských životů. Riziko musí být předem odhadnuto a mezi očekávatelnými užitky a hrozícími ztrátami musí být jistá úměra. Na případné hrozící ztráty se lze předem připravit přijetím opatření, která budou na vzniklé ztráty reagovat a pokusí se je minimalizovat. Rizikové rozhodnutí musí být efektivně komunikováno vůči všem dotčeným osobám a pochopitelně rozhodnutí musí být učiněno v souladu s veškerými právními normami. Zásadní je ochrana věřitelů, společníků a zaměstnanců společnosti, tj. osob, kterých se provoz obchodní společnosti dotýká.

Zásadní k úvaze tedy je, zda právní úprava v této otázce, vedle toho, že odrazuje členy statutárních orgánů prostřednictvím jejich majetkové odpovědnosti od jednání, která jsou v rozporu se zájmy obchodních společností a která mohou způsobit společnosti újmu, není nastavena natolik přísně, aby členy statutárních orgánů odrazovala i od odvážných jednání, která mohou být ve prospěch obchodní společnosti a která jí mohou přinést zisk a užitek.

¹⁰⁵ „safe harbour“

Byla-li by soukromoprávní odpovědnost nastavena příliš tvrdě a přísně, hrozí averze členů statutárních orgánů k činění odvážných a rizikových rozhodnutí pro obchodní společnost však potřebných a výhodných. Stejná úvaha ostatně platí u všech právních norem obecně – jak příliš mírná, tak příliš přísná sankce je nežádoucí a hrozí, že nebude plnit svůj účel.

„Hlavním problémem, který vyplývá z přísného (případně i nejasného) přístupu soudů k rozhodování představenstva akciové společnosti, je způsob, jakým takový přístup ovlivňuje jednání členů představenstva. Pokud se totiž člen představenstva musí obávat sankce v případě rozhodnutí, které přineslo nepříznivý výsledek pro společnost, a to i v případě, že představenstvo učinilo toto rozhodnutí v dobré víře v nejlepším zájmu společnosti, nebudou členové statutárních orgánů přijímat rozhodnutí riziková. S větším rizikem však může být spojena také vyšší očekávaná hodnota určité varianty rozhodnutí. Jestliže členy statutárních orgánů demotivujeme od výběru variant s vyšší očekávanou hodnotou, způsobuje tato demotivace evidentně společenské náklady spočívající v rozdílu výnosů, které mohly být dosaženy a které skutečně dosaženy byly.“¹⁰⁶

6.2 Historický vývoj

Svůj původ má tento právní institut v angloamerickém systému, kde byl původně definován tak, že soud nebude v podmíněných případech do úsudku podnikatele vůbec zasahovat: „Soud nebude vznášet svůj vlastní názor na to, co je či není řádným podnikatelským úsudkem, pokud statutární orgán jednal na informovaném základě, v dobré víře a v čestném přesvědčení, že tak činí v nejlepším zájmu korporace.“¹⁰⁷

Zásadní pro vznik doktríny business judgement rule byla především rozhodovací praxe soudů ve státě Delaware, zejména pak rozhodnutí ve věci Aronson proti Lewis, ve kterém bylo již v polovině 80. let minulého století formulováno pravidlo podnikatelského úsudku jako: „předpoklad, že při podnikatelském rozhodování členové

¹⁰⁶ BROULÍK, J. Pravidlo podnikatelského úsudku a riziko. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 6, s. 167.

¹⁰⁷ viz case Aronson v. Lewis (Delaware, USA, 1984)

statutárních orgánů obchodních společností jednali na základě dostatečných informací, v dobré víře a v čestném přesvědčení, že takové rozhodnutí (opatření) bylo přijato v nejlepším zájmu obchodní společnosti“.¹⁰⁸

Za základní prvky pravidla podnikatelského úsudku lze označit absenci vlastního zájmu, rozumné úsilí o seznámení se s relevantními a dostupnými fakty, dobrá víra a rozumné přesvědčení, že rozhodnutí bude sloužit zájmům společnosti. Doktrína business judgement rule klade klíčový důraz na tvorbu rozhodnutí, respektive na jeho přípravu. Obsah samotného rozhodnutí tak ztrácí na významu. Rozhodující je tedy procesní hledisko přijetí konkrétního rozhodnutí. Podstatu pravidla podnikatelského úsudku lze spatřovat ve vymezení diskrečního prostoru, ve kterém se členové statutárních orgánů mohou „po právu“ pohybovat a v rámci stanovených „mantinelů“ rozhodovat.

„Právní věda a judikatura ve státech, které tuto doktrínu aplikují, se soustředí na načrtnutí mantinelů naznačeného prostoru. Činí tak prostřednictvím předpokladů, jež mají nejčastěji podobu procesních pravidel, která musejí být naplněna, aby sporné rozhodnutí mohlo být vyňato z dosahu pozdějšího soudního přezkumu pro účely zjišťování případné odpovědnosti aktérů.“¹⁰⁹

6.3 Právní úprava de lege lata

Pravidlo podnikatelského úsudku bylo vloženo do ustanovení § 51 odst. 1 zákona o obchodních korporacích: „Pečlivě a s potřebnými znalostmi jedná ten, kdo mohl při podnikatelském rozhodování v dobré víře rozumně předpokládat, že jedná informovaně a v obhajitelném zájmu obchodní korporace; to neplatí, pokud takovéto rozhodování nebylo učiněno s nezbytnou loajalitou.“

Je tedy ze strany člena statutárního orgánu nutné kumulativně splnit taxativně uvedené podmínky pravidla podnikatelského úsudku (= test pravidla podnikatelského úsudku):

¹⁰⁸ „a presumption that in making a business decision the directors of a corporation acted on an informed basis, in good faith and in the honest belief that the action taken was in the best interests of the company.“

¹⁰⁹ ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, č. 3, str. 8.

- a) člen statutárního orgánu jednal v dobré víře
- b) člen statutárního orgánu mohl rozumně předpokládat, že jedná informovaně
- c) člen statutárního orgánu mohl rozumně předpokládat, že jedná v obhajitelném zájmu obchodní korporace
- d) nesmí být porušena povinnost loajality, rozhodování musí být učiněno s nezbytnou loajalitou

Dobrou víru ve smyslu § 51 odst. 1 ZOK lze vymezit jako rozumné vnitřní přesvědčení člena statutárního orgánu o tom, že jedná informovaně a v obhajitelném zájmu obchodní korporace. Při posouzení dobré víry je třeba vycházet z toho, zda člen orgánu obchodní korporace měl, anebo mohl mít pochybnosti o tom, že jedná informovaně, resp. v obhajitelném zájmu obchodní korporace, a to opět při zohlednění péče, kterou by v obdobné situaci vynaložila jiná rozumně pečlivá osoba, byla-li by v postavení člena obdobného orgánu obchodní korporace ve smyslu § 52 odst. 1 ZOK. Přesvědčení člena statutárního orgánu o tom, že jednal informovaně, resp. v obhajitelném zájmu obchodní korporace, musí být opodstatněné. Pokud například člen orgánu obchodní korporace zatají materiální informace ostatním členům kolektivního orgánu, jehož je konkrétní osoba členem, popřípadě jinému orgánu obchodní korporace (valné hromadě, dozorčí radě), nepochybně nejedná v souladu s požadavky dobré víry, neboť v takovém jednání lze spatřovat snahu oklamat adresáty příslušných informací. Povinnost jednat v souladu s požadavky dobré víry je přitom součástí povinnosti loajality, a tudíž i porušení povinnosti jednat v dobré víře je nutné sankcionovat jako porušení povinnosti loajality. Pokud člen statutárního orgánu porušil povinnost jednat v dobré víře, nemůže jednat vůči společnosti loajálně.

Mezi další příklady porušení dobré víry člena statutárního orgánu lze uvést jednání za jiným účelem, než je sledování nejlepších zájmů obchodní korporace, jednání úmyslně sledující porušení platného práva, či jednání představující vědomou rezignaci na plnění vlastních povinností člena statutárního orgánu obchodní korporace.

Ohledně informovaného jednání lze polemizovat, zda je nutné, aby člen statutárního orgánu získal před samotným rozhodnutím veškeré dostupné a relevantní informace o

dané věci, či postačí, s ohledem na časovou tíseň, rozhodnutí včasné, které však nevycházelo z maximální informovanosti rozhodujícího se manažera. Dle známé judikatury, je preferována alternativa rozhodnutí včasnějšího i bez požadavku maximální informovanosti člena statutárního orgánu, když pozdní informované rozhodnutí může být pro obchodní společnost horší než rozhodnutí včasné a méně kvalifikované, učiněné na základě méně relevantních informací. „*K tomu přistupuje aspekt časový – v dynamickém prostředí světového hospodářství a obchodu může mít přílišné váhání a odkládání rozhodnutí dalekosáhlé negativní důsledky.*“¹¹⁰ „*Manažeři často musejí jednat nyní a teprve později zjišťovat; zpoždění vinou shánění dalších podkladů se může ukázat jako nejhorší rozhodnutí.*“¹¹¹

„*Akcentována je tedy spíše aktivní role člena orgánu v procesu rozhodování a jeho iniciativa směřující k získání informací a hledání alternativních variant řešení.*“¹¹²

Skutečnost, zda členové orgánu obchodní korporace učinili informované rozhodnutí, bude vždy podléhat posouzení individuálních skutkových okolností konkrétního případu, nicméně ve světle obráceného důkazního břemene zakotveného v § 52 odst. 2 ZOK si členové orgánu obchodní korporace musí především zajistit nezbytné podklady k tomu, aby mohli v případném soudním řízení prokázat, že jejich jednání skutečně bylo informované ve smyslu § 51 odst. 1 ZOK. Představa o úplné informovanosti je samozřejmě iluzí. Členové orgánů obchodních korporací zpravidla rozhodují na základě ne zcela úplných informací nebo na základě nedokonalých informací. Zákon od členů statutárních orgánů obchodní korporace nicméně vyžaduje, aby uskutečnili informované podnikatelské rozhodnutí. Povinnost informovanosti lze vymezit tak, že se člen statutárního orgánu obchodní korporace seznámil se všemi materiálními informacemi, které byly v daném čase a místě ve vztahu k posuzovanému podnikatelskému rozhodnutí rozumně dostupné. Člen statutárního orgánu obchodní korporace jinými slovy nemusí být obeznámen s každou skutečností, není-li konkrétní informace závažná a podstatná.

¹¹⁰ ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, č. 3, str. 7.

¹¹¹ EASTERBROOK, H., FISCHER, D. *The Economic Structure of Corporate Law*, Harvard University Press, Cambridge, London, str. 99. In: ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, č. 3, str. 7.

¹¹² viz case Cede & Co. v. Technicolor (Delaware, USA, 1993).

S ohledem na požadavek informovaného rozhodnutí může být problematický příliš rychlý rozhodovací proces (např. krátké noční telefonické porady, krátké termíny, zrychlené schvalovací procesy apod.). Pokud si navíc člen statutárního orgánu obchodní korporace například neprostuduje poskytnuté materiály, dorazí pozdě na jednání kolektivního rozhodnutí obchodní korporace (tedy neseznámí se v důsledku toho s materiálními informacemi), avšak přesto hlasuje pro přijetí určitého podnikatelského rozhodnutí, nepochybně nenaplnil požadavek, aby učinil informované rozhodnutí. V případě zkoumání informovanosti bude významné zjistit, zda člen statutárního orgánu jednal ve snaze seznámit se s dostupnými informacemi. Soudy by naopak již neměly (s výjimkou excesů) posuzovat způsob, jakým členové statutárních orgánů obchodní korporace dostupné informace vyhodnotili.

Primárním instrumentem, na který budou muset členové statutárních orgánů klást zásadní důraz s ohledem na svou právní jistotu, je tedy především zápis z jednání statutárního orgánu obchodní korporace. Příliš stručné zápisy z jednání statutárního orgánu obchodní společnosti ztěžují důkazní situaci členů daného orgánu. Lze tudíž jedině doporučit, aby zápisy z jednání statutárního orgánu náležitým způsobem popsaly rozhodovací proces příslušného orgánu, věnovaly náležitou pozornost podkladům, se kterými byli členové orgánu seznámeni, respektive které vzali v potaz. Zápis z jednání statutárního orgánu by proto měl především uceleným způsobem dokumentovat a pro třetí osoby (soudce) vyjevovat tu skutečnost, že členové statutárního orgánu vzali v potaz veškeré relevantní materiální informace, které byly rozumným způsobem k dispozici, těmito informacemi se zabývali a následně na jejich základě přijali určité rozhodnutí. Na tomto místě nicméně povinnost informovanosti „končí“. Soudy by neměly přezkoumávat, jak se v konkrétním případě členové orgánu rozhodli, pouze to, zda tak učinili informovaně.

Soudy shledávají a budou shledávat odpovědnost na straně členů statutárních orgánů obchodních společností v případě prolomení náležitého podnikatelského úsudku především v případě jejich nedostatečně informovaného rozhodnutí. I z uvedeného důvodu považuji požadavek informovaného rozhodnutí za základní stavební kámen nového vymezení pravidel jednání členů statutárních orgánů obchodních společností, na

kterém se případně bude odpovědnost členů orgánu obchodní korporace, při odhlédnutí od povinnosti loajality, „lámat“.

Dalším z náležitostí pravidla podnikatelského úsudku je povinnost jednat v obhajitelném zájmu obchodní korporace. Člen statutárního orgánu musí být vždy přesvědčen o prospěšnosti svého rozhodnutí pro obchodní společnost. Jednání v obhajitelném zájmu obchodní korporace, k němuž jsou členové statutárních orgánů zavázáni, však nemusí být totožné s jednáním v obhajitelném zájmu společníků společnosti, nebo dokonce jen v zájmu majoritního společníka. Zatímco někteří společníci mohou preferovat značně rizikové jednání ze strany členů statutárních orgánů obchodní společnosti, jiní společníci naopak mohou preferovat značně konzervativnější podnikatelské strategie.

Zejména při posuzování jednání v obhajitelném zájmu obchodní korporace by měly být soudy obzvláště zdrženlivé. Přezkum jednání v obhajitelném zájmu obchodní korporace, resp. prolomení pravidla podnikatelského úsudku, by se měl v tomto ohledu omezit toliko na zjevné excesy, tedy na rozhodnutí, která v žádném případě nemohla sledovat obhajitelný zájem obchodní korporace.

Podnikatelské rozhodování musí být vždy činěno s nezbytnou loajalitou. Jak bylo řečeno výše, povinnost člena statutárního orgánu jednat s péčí řádného hospodáře se sestává ze dvou složek – z povinnosti jednat pečlivě a s potřebnými znalostmi (povinnost péče) a z povinnosti loajality. Pravidlo podnikatelského úsudku se vztahuje jen na povinnost péče, to znamená, že při splnění testu pravidla podnikatelského úsudku je člen statutárního orgánu neodpovědný za porušení péče. V žádném případě se test pravidla podnikatelského úsudku nevztahuje a nemůže vztahovat na povinnost loajality, což je také uvedeno ve větě za středníkem ustanovení § 51 odst. 1 ZOK. Tato právní norma stanovuje neaplikovatelnost pravidla podnikatelského úsudku v případech, kdy rozhodování člena statutárního orgánu nebylo učiněno s nezbytnou loajalitou. Členové statutárních orgánů tedy plně odpovídají za porušení povinnosti loajality ve všech případech a porušení loajality je, s ohledem na nepoužitelnost pravidla podnikatelského úsudku v daném případě, podrobeno soudnímu přezkumu i po stránce obsahové.

V zahraniční literatuře lze najít i další podmínky úspěšného testu splnění pravidla podnikatelského úsudku, které česká právní úprava neuvádí – např. člen statutárního orgánu mohl rozumně předpokládat, že jeho rozhodnutí nebude mít za následek plýtvání zdroji obchodní společnosti (*wastefulness*), v jeho rozhodnutí nelze nalézt osobní zájem (*self-interest*), nebo případy zvlášť hrubé nedbalosti (*gross negligence*).¹¹³

Při splnění výše uvedených podmínek se s ohledem na účel tohoto právního institutu stává člen statutárního orgánu neodpovědným. V případě, že člen statutárního orgánu obchodní společnosti prokáže, že jednal v dobré víře v rozumném předpokladu, že jedná informovaně, resp. v obhajitelném zájmu obchodní korporace, nemůže soud dospět k závěru, že je odpovědný k náhradě újmy, i kdyby v důsledku takového podnikatelského rozhodnutí škodlivý následek skutečně nastal. Na právní institut pravidla podnikatelského úsudku lze nahlížet jako na pravidlo správného rozhodování. Zároveň se jedná se o určitý korektiv soukromoprávní odpovědnosti členů statutárních orgánů kapitálových obchodních společností. „*Pravidlo podnikatelského úsudku ve své podstatě limituje soudní přezkum jednání učiněných při správě a řízení společnosti a zasahuje svou koncepcí do odpovědnosti členů orgánů za škodu.*“¹¹⁴

6.4 Soudní přezkum podnikatelských rozhodnutí

„*Praktická zkušenost soudů s ex post přezkumem jednání statutárních orgánů ukázala, že rozhodnout, zda došlo k porušení povinnosti péče, je pro soud velmi nesnadné. Pro rozhodnutí soudu je totiž v těchto případech zásadní spíše posouzení faktického jednání člena statutárního orgánu než právní posouzení věci. Problémů, na které soud naráží, je několik: neexistence jednoduchého objektivního kritéria posouzení jednání; porušení povinnosti péče nelze zkoumat pohledem ex post, nýbrž ex ante (tj. podobně jako samotný člen orgánu korporace v době svého rozhodování, lze zohledňovat pouze ty*

¹¹³ KOŽIAK, J. Pravidlo podnikatelského úsudku v návrhu zákona o obchodních korporacích (a zahraničních právních úpravách). *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 4, s. 110.

¹¹⁴ BROULÍK, J. Pravidlo podnikatelského úsudku a riziko. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 6, s. 163.

skutečnosti, o kterých věděl nebo mohl vědět)¹¹⁵, nezpůsobilost soudce posuzovat faktické otázky korporátního práva (nutnost povolání soudních znalců – relativně nákladný postup s nejistými výsledky – konfliktní znalecké posudky či příliš vágní vyjádření znalce).“¹¹⁶

Mezi další problémy materiálního soudního přezkumu podnikatelských rozhodnutí lze řadit i skutečnost, že se jedná o posouzení standardu jednání, který nemá pevné vymezené hranice. Jeho obsah je stále precizován judikaturou a právní vědou na základě právního vývoje.

Dalším argumentem pro zavedení pravidla podnikatelského úsudku je usnadnění rozhodování soudu, když soudci jako osoby rozhodující spor o to, zda bylo jednáno v souladu s péčí řádného hospodáře, jsou ve většině případů laiky v oboru řízení obchodních společností a managementu.¹¹⁷ Z toho důvodu soudci nejsou bez dalšího, např. využitím soudních znalců, schopni posoudit, zda konkrétní manažerské rozhodnutí mělo nebo nemělo být učiněno.

„Právě kvůli existenci výše uvedených problémů a pro účely pokrytí (přijatelného) rizika a vytvoření prostoru pro podnikatelské uvážení lze v zahraniční judikatorní (i legislativní) praxi nalézt doktrínu, jež vymezuje bezpečný manévrovací prostor pro reprezentanty společností a která funguje jako korektiv tlaku, kterému členové představenstva čelí v souvislosti s požadavkem na jejich odbornost, loajalitu a rozumnost. Idejí stojící za touto doktrínou je zdrženlivost soudců a soudů k přezkumu rozhodnutí členů představenstva.“¹¹⁸

Soud by měl především zkoumat procedurální náležitosti procesu přípravy a tvorby rozhodnutí, jakož i nepodjatost aktérů účastnících se rozhodnutí a jejich dobrou víru, pokud jde o jednání ku prospěchu společnosti. Opačný přístup, který by umožňoval materiální soudní přezkum podnikatelských rozhodnutí, pokud by nebylo pravidla

¹¹⁵ Soudy se musí se vyvarovat rozhodování z pozice „generála po bitvě“.

¹¹⁶ KOŽIAK, J. Pravidlo podnikatelského úsudku v návrhu zákona o obchodních korporacích (a zahraničních právních úpravách). *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 4, s. 109.

¹¹⁷ *Iura novit curia*. – Soud je povinen znát právo, nikoli další vědní obory.

¹¹⁸ BROULÍK, J. Pravidlo podnikatelského úsudku a riziko. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 6, s. 165.

podnikatelského úsudku, by mohl zapříčinit ohrožení křehké rovnováhy v systému dělby rizika za podnikání kapitálových obchodních společností.

6.5 Právo na omyl při podnikatelském rozhodování

Členové statutárních orgánů mají právo na omyl ve svém podnikatelském úsudku. Jinak řečeno členové statutárních orgánů při užití pravidla podnikatelského úsudku neodpovídají za „pochybné chyby“. Čím komplikovanější je situace, která má být řešena, tím vyšší je riziko omylu a tím vyšší je tlak na profesionalitu toho, kdo jedná. Dle Broulíka nelze souhlasit s pojmem „právo na omyl“, když slovo „omyl“ v sobě implicitně obsahuje negativní hodnocení rozhodovacího procesu a nevystihuje dobře podstatu rizikových rozhodnutí, při jejichž činění členové statutárních orgánů počítají s případnými negativními následky jejich rozhodnutí. Pravidlo podnikatelského úsudku by tedy dle Broulíka mělo být spíše chápáno jako „právo na špatný výsledek“.¹¹⁹

Účelem pravidla podnikatelského úsudku je rozvázat členům statutárních orgánů ruce, zrychlit rozhodovací procesy, dát jim právní jistotu, že když budou jednat ve prospěch společnosti, nebudou lajdáctví, apatičtí, a nebudou svůj osobní zájem upřednostňovat před zájmem obchodní společnosti, budou „v bezpečí“, v klidu a jistotě a nebudou voláni k odpovědnosti za svá rozhodnutí, která nedopadla, tak jak se očekávalo, resp. co hůře, že taková rozhodnutí způsobila obchodní společnosti újmu.

6.6 Klady a zápory pravidla podnikatelského úsudku

Jednou z výhod, které pravidlo podnikatelského úsudku do českého právního řádu přináší, je „ulehčení“ soudního rozhodování. Zkoumána soudem je jen formální stránka věci, tj. test podnikatelského úsudku, nikoli samotný vlastní obsah sporného

¹¹⁹ BROULÍK, J. Pravidlo podnikatelského úsudku a riziko. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 6, s. 164.

manažerského rozhodnutí. Dalším příkladem je, že pravidlo podnikatelského úsudku zlepšuje právní postavení členů statutárních orgánů, dodává jim legitimně očekávanou jistotu. Mohou se na pravidlo podnikatelského úsudku spolehnout jako na „bezpečný přístav“, čímž se zároveň zvyšuje pravděpodobnost úspěchu, profitu a zhodnocení aktiv pro samotnou obchodní společnost, když lze předpokládat, že sebejistý a zbytečně nesvázaný manažer bude schopen lépe vykonávat svoji funkci a přinášet obchodní společnosti větší zisk a lepší výsledky.

„Business judgement rule ale především výrazně posiluje postavení člena orgánu, a to člena orgánu jednajícího korektním manažerským způsobem. Tím, že aplikace pravidla podnikatelského úsudku je vyloučena v případech porušení povinnosti loajality, dopadá pouze na situace, ve kterých jde skutečně o podnikatelská rozhodnutí. (...) Zároveň jeho neodpovědnost podporuje jeho nezávislost na akcionářích společnosti.“¹²⁰

Na druhou stranu lze najít i argumenty stojící proti funkčnosti a účelnosti pravidla podnikatelského úsudku. Rozporovat lze přílišný důraz kladený na procesní stránku rozhodování. Nelze vyloučit, že v případě splnění procesních podmínek pravidla podnikatelského úsudku, nedospěje statutární orgán ke stejnému rozhodnutí, ke kterému by dospěl porušením těchto procesních podmínek. Tzn., že pravidlo podnikatelského úsudku samo o sobě není zárukou řádnosti a bezchybnosti jednání členů statutárních orgánů.

Dále lze uvést podporu alibismu a zvýšení „byrokracie“. *„Jeví se jako sporné, zda má o odpovědnosti rozhodovat právě jen množství zpracovaných podkladů a délka diskuze (členů statutárních orgánů). Zaznívají také obavy, zda aplikace pravidla podnikatelského úsudku v praxi nevede k přílišné „byrokratizaci“ rozhodovacích postupů. Ať již je výsledek rozhodování jakýkoliv, praxi vede pravidlo k přepjatému lpění na tom, aby byla přípravná fáze rozhodnutí doložena stohy podkladových materiálů, na něž příslušný orgán může poukázat, a tím se zprostit veškeré odpovědnosti (švýcarská právní věda uvádí pojem „dokumentační běsnění“).“¹²¹*

¹²⁰ KOŽIAK, J. Pravidlo podnikatelského úsudku v návrhu zákona o obchodních korporacích (a zahraničních právních úpravách). *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 4, s. 112

¹²¹ ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, č. 3, str. 10.

Pokud jde o přiměřenost informací, není na místě rozhodovací procesy formalizovat tím, že každé rozhodnutí bude podloženo nepřehledným množstvím dokumentů. Podnikatelské rozhodování často vychází z instinktu, zkušeností a citu, nebo též „šestého smyslu“, člena statutárního orgánu pro budoucí vývoj trhu a chování subjektů na trhu – konkurence, dodavatelů a odběratelů, zákazníků. Tyto „soft skills“ manažerů nelze exaktně kvantifikovat, tím pádem i jejich formální dokládání čísly, grafy a tabulkami je nesmyslné a scestné.

Člen statutárního orgánu je při svém rozhodování vystaven rovněž časovému tlaku, musí se rozhodnout rychle a správně. Z toho důvodu také není možné samotnou přípravu k rozhodnutí a shánění relevantních podkladů protahovat do nekonečna. Právní úprava rozhodně nemá jednatelů vést k rutinnímu shromažďování nepotřebných a nadbytečných podkladů k rozhodování. Samozřejmě je třeba na základě určitých podkladových materiálů rozhodnout (odborné posudky, expertízy, analýzy), nesmí se to však přehánět ad absurdum, a tím se alibisticky krýt před případnou budoucí odpovědností.

Zavedením právního institutu pravidla podnikatelského úsudku do právního řádu došlo ke snížení soukromoprávní odpovědnosti členů statutárních orgánů obchodních společností. Postavení člena statutárního orgánu se tak v porovnání s předcházející právní úpravou výrazně posiluje, když s výjimkou případů explicitních excesů se tak člen statutárního orgánu stává za své jednání, zjednodušeně řečeno, prakticky neodpovědný. *„Důvod pro existenci pravidla podnikatelského úsudku je spatřován ve snaze dát členům orgánů určitou míru ochrany proti společnosti, akcionářům (společníkům) a věřitelům jako opozit tlaku, který je kladen na jejich odbornost, loajalitu a rozumnost.“*¹²²

Odpovědnost členů statutárních orgánů dle Pihery má dvě složky, dle jeho slov tvrdé jádro a měkkou slupku. Pod pojmem tvrdé jádro si lze představit elementární požadavky kladené na statutární orgány jako je jednání v dobré víře, ve prospěch společnosti, dodržování zákazu konkurence, zákazu střetu zájmů, zákazu podvodu, zákazu vlastního

¹²² HAVEL, B. Synergie péče řádného hospodáře a podnikatelského úsudku. *Právní rozhledy*. 2007, č. 11 s. 414.

obohacování se na majetku společnosti a obecně dalších protiprávních jednání vůči své obchodní společnosti – též „zjevně neodpovědné a nemorální jednání“. „*Pro toto tvrdé jádro je příznačné, že povinnosti v tomto rozsahu jsou vymáhány coby pravidla veřejného pořádku a jejich adresáti v podstatě nemají možnost jejich modifikace.*“¹²³

Měkkou slupkou je myšlena zbytková kategorie, v níž se jedná o nedbalostní porušení standardů náležité péče (nejedná se o vědomě nerozumné jednání), avšak bez vlastního obohacení na úkor společnosti. Zde v takových případech nabízí české obchodní právo, stejně jako další zahraniční právní řády, moderaci odpovědnosti škůdců (členů statutárních orgánů) v podobě D & O pojištění (viz dále), nebo možností následného vzdání se, příp. snížení náhrady újmy.¹²⁴

¹²³ PIHERA, V. Tvrdé jádro měkká slupka. Úvaha o odpovědnosti managementu kapitálových společností. *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 5, s. 147.

¹²⁴ PIHERA, V. Tvrdé jádro měkká slupka. Úvaha o odpovědnosti managementu kapitálových společností. *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 5, s. 147.

7. Udělení pokynů do obchodního vedení a jejich vliv na odpovědnost členů statutárních orgánů

Dle ustanovení §195 odst. 2 a § 435 odst. 3 ZOK není nikdo oprávněn udělovat jednatelem, resp. představenstvu pokyny týkající se obchodního vedení. Tím je normováno nezasahování do výkonu funkce statutárního orgánu, konkrétně do její vnitřní složky – obchodního vedení. Což vyvěrá z autonomie rozhodování statutárních orgánů a jejich neomezitelného, generálního oprávnění jednat za obchodní společnost navenek i dovnitř. „Lze říci, že takový zákaz je zcela logický a systematicky navazuje na povinnost péče řádného hospodáře, které jsou členové statutárního orgánu podrobeni a na úpravu důsledků jejího porušení. Mají-li totiž členové statutárního orgánu rozhodovat o řízení kapitálové obchodní společnosti, resp. jejího závodu, a nést za svá rozhodnutí v rámci této působnosti plnou odpovědnost, je třeba jim také poskytnout dostatečný prostor k tomu, aby mohli přijímat rozhodnutí v rámci této působnosti bez vnějších zásahů – jakýkoli zásah by totiž mohl důsledky plynoucí z rozhodnutí ve věcech obchodního vedení deformovat. Stěží by pak bylo možné žádat po členech orgánu, aby nesli odpovědnost i jen za rozhodnutí, které učinili bez jakéhokoli zásahu, kdyby nebyly cíle, které hodlali takovým rozhodnutím či rozhodnutími dosáhnout, v důsledku zásahů souvisejících s takovými rozhodnutími naplněny.“¹²⁵

Výjimkou z tohoto pravidla je ustanovení § 51 odst. 2 ZOK, které zavádí možnost člena statutárního orgánu požádat o udělení pokynů do obchodního vedení valnou hromadou. Výše uvedenými ustanoveními (§195 odst. 2 a § 435 odst. 3 ZOK) však není dotčeno ustanovení § 51 odst. 1 ZOK.¹²⁶ Jedná se o další novinku zavedenou do právního řádu zákonem o obchodních korporacích.

Člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti může požádat nejvyšší orgán obchodní společnosti (valnou hromadu, resp. jediného společníka) o udělení pokynu

¹²⁵ ŠTENGLOVÁ I. Pokyny týkající se obchodního vedení kapitálových obchodních společností, <https://www.obczan.cz/clanky/pokyny-tykajici-se-obchodniho-vedeni-kapitalovych-obchodnich-spolecnosti?do=detail-export>.

¹²⁶ V textu zákona je chybně uveden odkaz na ustanovení § 51 odst. 1, když správně má být § 51 odst. 2 ZOK.

týkajícího se obchodního vedení. Zároveň je však normováno, že takový postup jej nezbavuje povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře¹²⁷.

*„Domnívám se, že udělí-li valná hromada v souladu se zákonem představenstvu určitý pokyn, je představenstvo povinno jej respektovat a v tomto ohledu se omezuje jeho obchodní uvážení. To vyplývá z postavení valné hromady, resp. akcionářů, jako nejvyššího orgánu společnosti. Postupuje-li tedy při jeho plnění s péčí řádného hospodáře, neodpovídá představenstvo za újmu, která společnosti v této souvislosti vznikne, a to ani v případě, kdy by jinak bylo na místě mít pochybnosti o zachování péče řádného hospodáře. Zákon o obchodních korporacích tak představuje v tomto ohledu významný posun.“*¹²⁸

Odpovědnost členů statutárních orgánů za újmu způsobenou při plnění pokynu valné hromady zároveň nenastává tehdy, pokud tento pokyn byl v rozporu s právními předpisy a členové statutárních orgánů na to výslovně upozornili. Je tak akcentována profesionalita členů statutárních orgánů s tím, že je věcí řádné péče, aby na tuto skutečnost odpovědné osoby upozornily a předešly tak vzniku újmy.¹²⁹

Speciálním ustanovením je v tomto směru § 81 odst. 1 ZOK, ze kterého pro účely koncernových vztahů plyne, že orgán řídící osoby může udělovat orgánům řízené osoby pokyny týkající se obchodního vedení, jsou-li v zájmu řídící osoby nebo jiné osoby, se kterou tvoří řídící osoba koncern. V rámci koncernových vztahů (podnikatelských seskupení) nastává rovněž specifická situace z hlediska posuzování péče řádného hospodáře členů statutárních orgánů. Ustanovením § 81 odst. 2 ZOK je normováno, že člen statutárního orgánu řízené osoby nebo její prokurista nejsou při výkonu funkcí zbaveni povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře. Odpovědnosti za újmu se však zproští, prokáží-li, že mohli rozumně předpokládat, že byly splněny podmínky dle § 72 odst. 1 a 2 ZOK (koncept Rozenblum).¹³⁰

¹²⁷ § 51 odst. 2 ZOK věta za středníkem

¹²⁸ PIHERA, V. Tvrdé jádro měkká slupka. Úvaha o odpovědnosti managementu kapitálových společností. *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 5, s. 146

¹²⁹ LASÁK J., POKORNÁ J., ČÁP Z., DOLEŽIL T. a kol. *Zákon o obchodních korporacích - Komentář*. Praha : Wolters Kluwer, 2014.

¹³⁰ § 72 Zproštění povinnosti hradit újmu

*„Za právní úkony učiněné jménem obchodních společností sdružených v koncernu a za jejich obchodní vedení odpovídá statutární orgán, resp. člen kolektivního statutárního orgánu. Proto i v případě podnikatelských seskupení, v nichž má řídící (ovládající) osoba rozhodující faktický nebo právní vliv na řízení nebo provozování podniku řízení (ovládané) osoby, nemůže se statutární orgán řídící i řízené osoby bez dalšího zprostit své odpovědnosti za takové úkony, kterými došlo ke způsobení újmy na majetku řízené osoby.“*¹³¹

7.1 Závaznost uděleného pokynu

Formulace § 51 odst. 2 ZOK předpokládá, že člen statutárního orgánu obchodní korporace o pokyn týkající se obchodního vedení požádá. Pokyn do obchodního vedení musí být vyžádaný co do obsahu. Bez této žádosti valná hromada pokyn týkající se obchodního vedení kapitálové společnosti vydat nemůže. Pokud pokyn do obchodního vedení není vyžádaný statutárním orgánem, jedná se o pokyn nicotný. Statutární orgán, resp. jeho člen, je povinen předložit valné hromadě formalizovanou žádost o udělení pokynu, obdobně jako při jakémkoli jiném rozhodování valné hromady, a doplnit ji o všechny relevantní informace, které má k dispozici a které jsou nutné pro učinění rozhodnutí, tj. udělení pokynu do obchodního vedení.

Člen statutárního orgánu musí být náležitě informován o záležitosti, v níž žádá nejvyšší orgán kapitálové obchodní společnosti o udělení pokynu. Musí tak být připraven kvalifikovaně odpovědět na dotazy společníků (akcionářů) přítomných na jednání valné hromady kapitálové obchodní společnosti. Současně musí být přesvědčen o tom, že navrhovaný pokyn, resp. jeho alternativy, jsou v obhajitelném zájmu obchodní korporace. V opačném případě nebude člen statutárního orgánu kapitálové obchodní

(1) Ustanovení § 71 odst. 1 až 3 se nepoužijí, prokáže-li řídící osoba podle § 79, že újma podle § 71 odst. 1 vznikla v zájmu řídící osoby nebo jiné osoby, se kterou tvoří koncern podle § 79, a byla nebo bude v rámci tohoto koncernu vyrovnána.

(2) Újma podle odstavce 1 je nebo bude vyrovnána, byla-li nebo bude-li v přiměřené době a v rámci koncernu vyrovnána přiměřeným protiplněním nebo jinými prokazatelnými výhodami plynoucími z členství v koncernu.

¹³¹ NS 5 Tdo 875/2009 ze dne 29. 9. 2009

společnosti jednat informovaně, resp. v obhajitelném zájmu obchodní korporace, a bude tak jednat v rozporu s požadavky péče řádného hospodáře.

Pokyn nejvyššího orgánu kapitálové obchodní společnosti se může týkat výhradně záležitosti obchodního vedení. Statutární orgán, resp. jeho člen, je ze zákona povinen splnit pokyn, který mu byl valnou hromadou udělen. Udělený pokyn je pro členy statutárního orgánu závazný a mají povinnost jej vykonat. Pokud by pokyn nebyl pro členy statutárních orgánů závazný, ztrácel by tento právní institut smyslu a účelu. Pokud se zásadně nezmění podmínky, za nichž byl pokyn udělen,¹³² člen statutárního orgánu nemá možnost volby. Na udělený pokyn nelze nahlížet jako na nezávazné doporučení. Výjimka závaznosti uděleného pokynu je případ, kdy by pokyn byl natolik vadný, že jeho realizace by byla v neprospěch společnosti a v rozporu s péčí řádného hospodáře. Uděleným pokynem nebude člen statutárního orgánu rovněž vázán v případě, kdy by jej pokyn valné hromady zavazoval k protiprávnímu jednání, např. ke spáchání trestného činu.

Další otázka, která se nabízí, je, zda budou pokynem vázáni všichni členové statutárního orgánu, přestože žádost o jeho udělení podal jen člen jediný. V praxi tomu tak bude nejčastěji, když přehlasovaný člen statutárního orgánu s vědomím toho, že se jedná o rozhodnutí pro obchodní společnost nevýhodné, iniciuje udělení pokynu žádostí. Z povahy věci musí být uděleným pokynem do obchodního vedení vázáni všichni členové statutárního orgánu.

Žádat o pokyn lze jen v zásadních strategických otázkách směřování obchodní společnosti. Není možné právo žádat o pokyn nadužívat, či žádat o pokyn v banálních, běžných věcech, které musí v rámci obchodního vedení rozhodnout.¹³³ Valná hromada musí být chráněna proti šikanóznímu podávání žádostí o udělení pokynu, tj. musí být chráněna před zneužíváním tohoto právního institutu ze strany člena statutárního orgánu. Člen statutárního orgánu má i v případě podání žádosti o udělení pokynu týkajícího se obchodního vedení povinnost jednat s péčí řádného hospodáře. Musí vždy a za všech okolností činit informovaná rozhodnutí. Možnost vyžadovat si pokyny dle

¹³² klauzule rebus sic stantibus – podstatná změna okolností

¹³³ V takovém případě by člen statutárního orgánu byl zjevně nekompetentní k výkonu své funkce.

§ 51 odst. 2 ZOK nemůže být vnímána jako oprávnění člena statutárního orgánu obchodní korporace „přijít si pro pokyn“ na jednání nejvyššího orgánu s tím, že neví, jakým směrem obchodní společnost dále vést, a co z hlediska obchodního vedení dále činit. V takovém případě člen statutárního orgánu v souladu s požadavky péče řádného hospodáře nejedná.

Ustanovení § 51 odst. 2 ZOK míří zejména na situace, kdy člen statutárního orgánu obchodní korporace uvažuje z hlediska obchodního vedení o dvou a více srovnatelných variantách, které v souladu s pravidlem podnikatelského úsudku považuje za srovnatelné z hlediska obhajitelného zájmu kapitálové společnosti, a hodlá rozhodnutí o tom, která z možných variant obchodního vedení společnosti má dostat přednost, přenést na nejvyšší orgán obchodní korporace.

Příkladem vhodného využití udělení pokynu jsou zejména strategické rozhodovací procesy typu, který ze závodu bude z důvodu nerentability uzavřen, která z uvažovaných cílových společností bude akvírována, nebo např. zda budou dceřiné společnosti předmětem přeměny obchodních společností.

Udělí-li valná hromada pokyn nad rámec žádosti člena statutárního orgánu, takový pokyn pro něj není závazný. Nikdo, tedy ani valná hromada, nemůže dávat statutárnímu orgánu pokyny týkající se obchodního vedení, nestanoví-li zákon jinak. Udělí-li tedy valná hromada pokyn týkající se obchodního vedení, aniž by ji k tomu oprávnil zákon či člen statutárního orgánu tím, že požádá o udělení pokynu, rozhoduje valná hromada o věci, která nespadá do její působnosti, a na její rozhodnutí se hledí, jako by nebylo přijato.

7.2 Vliv udělení pokynu na odpovědnost člena statutárního orgánu a na jeho povinnost jednat s péčí řádného hospodáře

Jedná-li při realizaci uděleného pokynu (resp. i při jeho vyžádání, tj. nejedná se o šikanózní žádost o udělení pokynu) člen statutárního orgánu s péčí řádného hospodáře, nebude odpovědný za to, že realizace pokynu přinesla negativní důsledky, které nebyly v době udělení pokynu valnou hromadou předvídaný. Člen statutárního orgánu by ostatně nebyl odpovědný, ani kdyby si pokyn nevyžádal a přes vynaložení péče řádného hospodáře by s ohledem na aplikaci pravidla podnikatelského úsudku některé jeho podnikatelské rozhodnutí nepřineslo očekávaný výsledek.

„Vycházíme-li totiž z předpokladu, že je pokyn nejvyššího orgánu závazný, vylučuje se tím veškerá diskrece statutárního orgánu ohledně toho, zda dané rozhodnutí týkající se obchodního vedení zrealizuje či nikoliv. (...) Člen statutárního orgánu ovšem bude moci být činěn odpovědným v souvislosti s implementací rozhodnutí nejvyššího orgánu uděleného ve formě pokynu, pokud tento člen nedostál své povinnosti jednat pečlivě, s potřebnými znalostmi a loajálně při provádění kroků týkajících se realizace pokynu nejvyššího orgánu.“¹³⁴

Člen statutárního orgánu nemusí, resp. dokonce nesmí, pokyn vykonat, pokud by byl v rozporu s péčí řádného hospodáře. Čím bude pokyn obecnější, tj. čím větší míra diskrece bude ponechána statutárnímu orgánu ve vztahu k výběru kroků vedoucích k implementaci pokynu, tím širší bude oblast, ve které se bude moci odpovědnost statutárního orgánu uplatnit, a naopak.

Provede-li následně člen statutárního orgánu udělený pokyn týkající se obchodního vedení ve smyslu § 51 odst. 2 ZOK, nebude odpovědný za volbu příslušného řešení, neboť tuto volbu učinil nejvyšší orgán obchodní korporace (valná hromada, resp. jediný společník). To ovšem může platit pouze za předpokladu, že člen statutárního orgánu jednal s péčí řádného hospodáře při předložení této záležitosti k rozhodnutí nejvyššímu orgánu kapitálové obchodní společnosti, tj. že seznámil všechny přítomné společníky

¹³⁴ HÁMORSKÁ, A. Povinnost členů orgánů obchodních korporací jednat s péčí řádného hospodáře po rekodifikaci. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 9, s. 254.

(akcionáře) se všemi zásadními informacemi, které byly v daném okamžiku rozumně dostupné. V opačném případě z něj postup podle § 51 odst. 2 ZOK nemůže odpovědnost za volbu příslušného řešení sejmout. To ovšem neznamená, že by člen statutárního orgánu nebyl povinen provést pokyn nejvyššího orgánu obchodní společnosti v souladu s požadavky péče řádného hospodáře. Neodpovídá pouze za volbu příslušné strategie, za její náležité provedení však již ano.

Valná hromada nemusí o udělení pokynu rozhodnout. Statutární orgán, resp. jeho člen, má jen oprávnění o takový pokyn valnou hromadu žádat. Valná hromada nebude moci žádost o udělení pokynu ignorovat, ale nemusí pokyn udělit, a to zejména v případech, kdy informace poskytnuté statutárním orgánem, na základě nichž má být rozhodnuto, jsou nedostatečné nebo chybné, tudíž na základě nich není možné kvalifikovaně rozhodnout. Případně může valná hromada žádat o doplnění informací ze strany statutárního orgánu.

8. Ručení členů statutárních orgánů při způsobení a neuhrazení újmy obchodní společnosti

Člen statutárního orgánu má obecnou generální povinnost¹³⁵ nahradit újmu obchodní společnosti vzniklou porušením povinností člena statutárního orgánu. Jako zajišťující prvek vedle již existující povinnosti nahradit vzniklou újmu, přistupuje zákonné ručení dle ustanovení § 159 odst. 3 NOZ. Při kumulativním splnění dvou podmínek (člen statutárního orgánu nenahradil obchodní společnosti újmu způsobenou porušením povinnosti při výkonu funkce, ač k tomu byl povinen a zároveň věřitel obchodní společnosti se nemůže domoci plnění na obchodní společnosti) se člen statutárního orgánu stává ex lege ručitelem za dluhy obchodní společnosti v takovém rozsahu, v jakém újmu neuhradil.¹³⁶ Jedná se tedy o limitní omezené zákonné ručení, kdy člen statutárního orgánu ručí celým svým majetkem do stanovené výše.

Zákonné ručení člena statutárního orgánu za závazky společnosti nemůže vzniknout, jestliže nebyly prokázány předpoklady jeho odpovědnosti za újmu způsobenou společností. Výše ručení je omezena výší újmy, respektive škody, za niž dotčený jednatel odpovídá, a zaniká, jakmile ji společnost uhradí. Je-li odpovědných jednatelů více, ručí za závazky společnosti společně a nerozdílně.¹³⁷

Ručitelský závazek nezprošťuje člena statutárního orgánu povinnosti k náhradě způsobené újmy, hovoří se tedy o jakémsi „zdvojení“ postihu reprezentanta společnosti.¹³⁸

Prakticky je však tato možnost právního postupu velmi obtížně vymahatelná, neboť věřitelé nebudou informováni o eventuální odpovědnosti členů statutárního orgánu za újmu a o podmínkách pro uplatnění zákonného ručení (viz již zmiňovaný informační deficit žalobce).

¹³⁵ § 2894 NOZ

¹³⁶ srov. s § 2028 NOZ: „Zákonným ručením za nepeněžitý dluh je zajištěna peněžitá pohledávka, která věřiteli přísluší při porušení zajištěného dluhu.“

¹³⁷ NS 29 Cdo 3542/2011 ze dne 19. 6. 2012

¹³⁸ BEJČEK, J. Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 17, str. 623.

9. Ručení a další sankce členů statutárních orgánů při úpadku a hrozícím úpadku obchodní společnosti

Zákon o obchodních korporacích nově stanovuje v rámci odpovědnosti a ručení členů statutárních orgánů právní následky spojené s nastalým úpadkem jimi spravované a řízené obchodní společnosti v případech, kdy členové statutárního orgánu nejednali v souladu se svými zákonnými povinnostmi, tj. zejména, kdy nejednali s péčí řádného hospodáře.

Zatímco pravidlo podnikatelského úsudku a obecně rozvolnění a větší svoboda v právních vztazích daná rekodifikací soukromého práva poskytují členům statutárních orgánů větší pole působnosti, lze v nové právní úpravě objevit i právní instituty, které kladou nároky a očekávání od členů statutárních orgánů vyšší než dříve. Vedle již dříve zmiňované právní domněnky nedbalosti a nekompetentnosti, lze mezi ně řadit i ručení členů statutárních orgánů při úpadku obchodní společnosti.

Dle ustanovení § 68 ZOK může soud na návrh insolvenčního správce nebo věřitele obchodní společnosti rozhodnout, že člen nebo bývalý člen jejího statutárního orgánu ručí za splnění povinností obchodní společnosti. To platí však jen při kumulativním splnění dvou podmínek. Soudem bylo rozhodnuto o úpadku obchodní společnosti a zároveň člen nebo bývalý člen statutárního orgánu věděl, nebo měl a mohl vědět (zavinění ve formě nevědomé nedbalosti), že je obchodní korporace v hrozícím úpadku a v rozporu s péčí řádného hospodáře neučinil za účelem jeho odvrácení vše potřebné a rozumně předpokládatelné. O hrozící úpadek jde tehdy, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že dlužník nebude schopen řádně a včas splnit podstatnou část svých peněžitých závazků.

Pojem „učinit vše potřebné a rozumně předpokládatelné“ je relativně neurčitým právním pojmem, jehož stinnou stránkou je ohrožení principu právní jistoty povinného, na druhou stranu soudu poskytuje větší možnost volného uvážení v rámci zákona (diskrece).

Statutární orgán je tedy touto zákonnou povinností motivován k proaktivnímu řešení neblahé ekonomické situace obchodní společnosti. V momentu, kdy je úpadek hrozící a

existuje možnost odvrácení úpadku a jeho konsekvencí, člen statutárního orgánu je povinen k maximálnímu vypětí a snaze učinit takové kroky, které budou mít za následek odvrácení hrozícího úpadku obchodní společnosti. Opět se bude posuzovat snaha o vyřešení situace, nikoli konečný výsledek, zda byl úspěšný či nikoli, když takový výsledek podléhá okolnostem, které přímo nezávisí jen na rozhodnutích statutárního orgánu. Pokud by však člen statutárního orgánu nevynaložil veškeré možné úsilí, tj. byl by pasivní a apatický k hrozbě úpadku, následkem bude sankce v podobě jeho zákonného ručení za splnění povinností obchodní společnosti.

Ručení členů statutárního orgánu při úpadku obchodní korporace se nevztahuje, s logickým ohledem na svůj účel, na případy, kdy byl člen statutárního orgánu prokazatelně ustaven do své funkce za účelem odvrácení již hrozícího úpadku nebo jiné nepříznivé ekonomické situace jako krizový manažer, a to za podmínky, že svou funkci po celou dobu svého působení vykonával s péčí řádného hospodáře.

Právní institut ručení při úpadku obchodní korporace vede k ochraně zúčastněných osob, zejména věřitelů, a zároveň k řádnému výkonu povinností členů statutárních orgánů. Dalšími sankcemi, spojenými s porušením povinnosti člena statutárního orgánu jednat s péčí řádného hospodáře v souvislosti s úpadkem, jsou vrácení odměny získané za výkon své funkce a vyloučení z výkonu funkce.

9.1 Vrácení odměny získané za výkon funkce

Bylo-li v insolvenčním řízení zahájeném na návrh jiné osoby než dlužníka (tj. věřitelský insolvenční návrh) soudem rozhodnuto, že obchodní společnost je v úpadku, je člen, příp. bývalý člen, statutárního orgánu povinen dle § 62 ZOK vydat prospěch získaný ze smlouvy o výkonu funkce, jakož i případný jiný prospěch, který od obchodní společnosti obdržel, a to za období dvou let zpětně ode dne nabytí právní mocí rozhodnutí o úpadku obchodní společnosti.

Aby se tak mohlo stát, musí dojít ke kumulativnímu splnění níže uvedených podmínek. Jednak člen statutárního orgánu věděl nebo měl a mohl vědět, že obchodní společnost se nachází v hrozícím úpadku, a v rozporu s péčí řádného hospodáře neučinil za účelem

jeho odvrácení vše potřebné a rozumně předpokládatelné. O této otázce bude vždy v konečném důsledku rozhodovat soud. A dále musí být člen statutárního orgánu k vydání odměny získané za výkon funkce vyzván insolvenčním správcem. Není-li vydání odměny možné, nahradí člen statutárního orgánu získaný prospěch v penězích.

9.2 Vyloučení člena statutárního orgánu z výkonu funkce

V průběhu insolvenčního řízení může insolvenční soud i bez návrhu dle § 63 ZOK rozhodnout, že člen statutárního orgánu, resp. bývalý člen, upadnuvší obchodní společnosti, který byl ve funkci v době vydání rozhodnutí o úpadku nebo po něm, nesmí po dobu tří let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o vyloučení vykonávat funkci člena statutárního orgánu jakékoli obchodní korporace nebo být osobou v obdobném postavení.

Zákonné důvody pro vyloučení člena statutárního orgánu z výkonu funkce jsou následující. V průběhu insolvenčního řízení vyjde najevo, že výkon funkce člena statutárního orgánu s přihlédnutím ke všem okolnostem případu vedl k úpadku obchodní společnosti. Případně pokud se daná osoba stala členem statutárního orgánu až po zahájení insolvenčního řízení a přispěla svým jednáním ke snížení majetkové podstaty a k poškození věřitelů. Návrh na vydání rozhodnutí o vyloučení může podat každý, kdo na něm má důležitý zájem.

10. Pojištění odpovědnosti členů statutárních orgánů

Zákonem stanovená soukromoprávní odpovědnost je velice závažným rizikem, kterému jsou členové statutárních orgánů kapitálových obchodních společností při výkonu své funkce vystaveni. Členové představenstva a statutární ředitelé akciových společností, stejně jako jednatele společností s ručením omezeným, odpovídají celým svým majetkem za újmu, kterou společnosti způsobí porušením svých zákonných nebo smluvně převzatých povinností. Omezení nebo vyloučení této odpovědnosti předem, je zákonem zapovězeno.

Jedním z prostředků, kterým je možno tlak této odpovědnosti vyvážit a zmíněná rizika minimalizovat, je pojištění odpovědnosti členů orgánů společností – D & O pojištění (Directors & Officers Liability Insurance).

D & O pojištěním jsou chráněni členové statutárních orgánů před pro ně neblahými důsledky jejich soukromoprávní odpovědnosti. Podstata D & O pojištění spočívá v pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou při výkonu funkce člena statutárního orgánu. Pojištění je uzavřeno a pojistné je hrazeno obchodní společností, avšak pojištěným je člen statutárního orgánu. Pojištění je uzavřeno v jeho prospěch. Pojištěný má na základě pojistné smlouvy právo na to, aby za něho pojišťovna podle sjednaných pojistných podmínek nahradila újmu, která musí být vyčíslitelná v penězích.

V zahraničí, zejména ve Spojených státech amerických a zemích západní Evropy, má tento pojistný produkt více než padesátiletou tradici a je využíván naprostou většinou významnějších obchodních společností. V České republice je D & O pojištění jako pojistný produkt na pojistném trhu relativně krátkou dobu. I z tohoto důvodu české obchodní společnosti toto dobrovolné pojištění odpovědnosti členů statutárního orgánu za vzniklou újmu prozatím příliš nevyužívají.

Lze seznat i odborné názory, které upozorňují na nevýhody D & O pojištění. „*Možnost společnosti sjednat takové pojištění vyvolává diskuze. Lze namítat, že ve své podstatě vylučuje efekt požadavku náležité péče, protože ačkoli toto řešení zajišťuje, že se*

*společnosti dostane kompenzace za vzniklou škodu, současně vylučuje odrazující funkci odpovědnosti managementu. Navíc si toto řešení musí společnost sama zaplatit.*¹³⁹

Je-li pojistné riziko vysoké, odrazí se na to na výši pojistného, což povede ve svém důsledku k omezení dostupnosti těchto pojistek. Vzhledem k tomu, že to je management, kdo rozhoduje o nákupu pojištění, ale společnost, kdo je platí, jde o klasický případ střetu zájmů (agency problem). D & O pojištění je tak ve své podstatě méně viditelnou odměnou managementu, kterou se management „vykupuje“ ze své odpovědnosti.

Příkladem uvádím škodné události, které mohou být kryty D & O pojištěním (pojistné podmínky se samozřejmě u různých pojišťoven mohou lišit). Škoda může vzniknout např. při uzavírání smluv a jednání za společnost, obecně ve smluvních dodavatelsko-odběratelských vztazích, investičních rozhodnutích, úkonech v bankovním styku, úkonech v obchodním styku, v majetkových úkonech, v nesvolání valné hromady, ve změnách základního kapitálu, v neplatném ukončení pracovního poměru, ve změnách struktury společnosti, v restrukturalizaci skupiny společností, v oblasti akvizic, reinvestic, vedení účetnictví, v chybně nastavených pracovních vztazích, ve vztahy s akcionáři či společníky atd.

Na druhou stranu je nutno poznamenat, že D & O pojištění v žádném případě nekryje veškeré možné újmy způsobené jednáním statutárních orgánů. Pojištění se nevztahuje na újmu způsobenou úmyslně, hrubou nedbalostí, porušením povinnosti loajality, pokuty a peněžité sankce veškerého druhu, nebo neoprávněně získaný prospěch členů statutárních orgánů z jednání porušující právní normy o střetu zájmů a zákazu konkurence.

¹³⁹ PIHERA, V. Tvrdé jádro měkká slupka. Úvaha o odpovědnosti managementu kapitálových společností. *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 5, s. 144.

11. Komparace se zahraniční právní úpravou

Komparativní metodou jsem posuzoval právní úpravu zkoumané problematiky v různých zahraničních právních řádech, konkrétně v právních řádech Spolkové republiky Německo, Velké Británie, Austrálie a Slovenské republiky.

Soukromoprávní odpovědnost členů statutárních orgánů akciových společností je v německém právním řádu upravena zákonem o akciových společnostech – Aktiengesetz, ze dne 6. září 1965 (BGBl. I S. 1089), konkrétně ustanovením § 93 – Povinnost péče řádného hospodáře a odpovědnost členů představenstev.

Dle ustanovení § 93 německého zákona o akciových společnostech musí člen představenstva při obchodním vedení vynaložit péči spořádaného a svědomitého uvažujícího „obchodního vedoucího“. Člen představenstva se nedopustí porušení povinnosti, pokud při podnikatelském rozhodnutí mohl rozumně předpokládat, na základě přiměřených informací, že jedná ve prospěch společnosti. Člen představenstva musí dodržovat povinnost mlčenlivosti o všech důvěrných informacích a tajemstvích společnosti, zejména podnikových a obchodních tajemstvích.

Odstavec druhý předmětného ustanovení stanovuje členům představenstva, kteří poruší svoje povinnosti, povinnost nahradit společnosti škody z těchto porušení vzniklé, a to společně a nerozdílně, jako solidární spoludlužníci. Pokud je sporné, zda péči řádného hospodáře člen statutárního orgánu dostál, důkazní břemeno tíží člena statutárního orgánu. Přenesené důkazní břemeno je tedy uzákoněno ve stejném znění jako v české právní úpravě.

Členové představenstva jsou povinni k náhradě škody zejména v případě, kdy v rozporu s tímto zákonem nejsou vráceny vklady akcionářům, jsou akcionářům vyplaceny úroky nebo podíly na zisku, pokud jsou vlastní akcie společnosti nebo jiné společnosti nabyty, vzaty jako zástava, nebo zabaveny, jmění společnosti je rozděleno, jsou poskytnuty platby v rozporu s § 92 odst. 2, či je vzat úvěr. Člen představenstva nemá povinnost k náhradě škody, pokud jeho jednání je v souladu s usnesením valné hromady, které bylo přijato v souladu se zákonem. Schválení jednání člena představenstva dozorcí radou jej nezbavuje povinnosti k náhradě škody.

Společnost se může nároku na náhradu škody vzdát nebo uzavřít dohodu o narovnání až po třech letech od dne, kdy jí nárok na náhradu škody vznikl, a pokud takové jednání valná hromada společnosti schválí a zároveň pokud menšina společníků nevznesení proti tomu námitky (menšinou se rozumí akcionáři, jejichž podíl činí alespoň 10 % na základním kapitálu společnosti). Právní úprava tohoto ustanovení je odlišná od české, lze v ní však spatřovat shodné znaky či dokonce inspiraci s právní úpravou slovenskou (viz dále).

Nárok na náhradu škody společnosti může být uplatněn též ze strany věřitelů společnosti, pokud nemohou dosáhnout uspokojení svých pohledávek od společnosti. Věřitelům nárok nezaniká ani v případě vzdání se práva společnosti na náhradu škody nebo narovnání. Během insolvenčního řízení vykonává práva věřitelů vůči členům představenstva insolvenční správce. Nároky dle výše uvedených ustanovení se promlčují ve lhůtě deseti let u společností (v době porušení povinnosti) kótovaných na burze, u ostatních společností ve lhůtě pěti let.

V právním řádu Velké Británie nalezneme zmínku o soukromoprávní odpovědnosti členů statutárních orgánů v zákoně o obchodních společnostech z roku 2006 (Companies Act 2006), konkrétně v článku 232, dle něhož jakékoli ustanovení, které lze vykládat jako omezení právní odpovědnosti členů statutárních orgánů obchodních společností, a to v jakémkoli rozsahu, která by jinak vznikla v souvislosti s protiprávním jednáním člena statutárního orgánu (nedbalostí, nedodržením závazku, prodlením, porušením povinnosti nebo porušení důvěry ve vztahu k obchodní společnosti), je neplatné.

Stejně tak je neplatné (s určitými v zákoně dále specifikovanými výjimkami) i jakékoli ustanovení, kterým obchodní společnost přímo nebo nepřímo poskytuje odškodnění – tj. vzdání se nároku na náhradu škody, a to v jakémkoli rozsahu, vůči členovi statutárního orgánu obchodní společnosti, nebo vzájemně propojené obchodní společnosti. Tento článek se vztahuje na jakékoli ustanovení bez ohledu na to, zda je součástí zakladatelského právního jednání (společenské smlouvy či stanov) obchodní společnosti, nebo zda je obsaženo v jiných smluvních ujednáních s obchodní společností nebo kdekoli jinde.

Australská úprava pravidla podnikatelského úsudku je obsažena v zákoně č. 50/2001 o korporacích (Corporations Act 2001), konkrétně v čl. čl. 180 odst. 2, podle kterého se má za to, že požadovaný standard péče splní ten, kdo učiní rozhodnutí v dobré víře a za řádným cílem, nemá na předmětu rozhodnutí osobní zájem, předem se informoval o rozhodných skutečnostech v míře, kterou rozumně považoval za přiměřenou, a rozumně věří, že rozhodnutí je v nejlepším zájmu společnosti.¹⁴⁰

Se Slovenskou republikou nás pojí nejen historie obecná, ale i historie právní. Na Slovensku je dosud platný a účinný obchodní zákoník, zákon č. 513/1991 Sb. Slovenský obchodní zákoník byl již pozměněn čtyřiceti pěti novelizacemi. Přestože obě právní úpravy vychází ze společného federálního základu a žádné dvě jiné země si nejsou jak historickým, tak společenským vývojem natolik blízké, podávají tyto právní řády v řadě otázek řešení odlišné.

Ve slovenském obchodním zákoníku lze logicky částečně nalézt právní úpravu nám známou, tj. českou právní úpravou předcházející rekodifikaci soukromého práva. Dle ustanovení § 66 odst. 3 se právní vztah mezi obchodní společností a členem jejího statutárního orgánu řídí analogicky ustanoveními o mandátní smlouvě, nevyplyvá-li odlišná úprava přímo z uzavřené smlouvy o výkonu funkce. Obligatorní formální požadavky na platnost smlouvy o výkonu funkce jsou písemná forma a schválení smlouvy valnou hromadou společnosti. Stanovy akciové společnosti mohou rovněž určit, že smlouvu o výkonu funkce schvaluje dozorčí rada společnosti.

Zásady péče řádného hospodáře lze ve slovenském obchodním právu hledat v ustanovení § 194 odst. 5, který stanoví, že členové statutárních orgánů jsou povinni vykonávat svou působnost s náležitou péčí, která zahrnuje povinnost provádět ji s odbornou péčí a v souladu se zájmy společnosti a všech jejích akcionářů. Zejména jsou povinni pořídit si a při rozhodování zohlednit všechny dostupné informace týkající se předmětu rozhodnutí, zachovávat mlčenlivost o důvěrných informacích a skutečnostech, jejichž prozrazení třetím osobám by mohlo společnosti způsobit škodu nebo ohrozit její zájmy nebo zájmy jejích akcionářů, a při výkonu své působnosti nesmí upřednostňovat

¹⁴⁰ KOŽIAK, J. Pravidlo podnikatelského úsudku v návrhu zákona o obchodních korporacích (a zahraničních právních úpravách). *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 4, s. 112.

své zájmy, zájmy jen některých akcionářů nebo zájmy třetích osob před zájmy společnosti.

Ve slovenském obchodním zákoníku je obdobně s českou úpravou stanovena solidární odpovědnost členů statutárních orgánů, kdy členové statutárního orgánu, kteří porušili své povinnosti při výkonu své působnosti, jsou povinni společně a nerozdílně nahradit škodu, kterou tím společnosti způsobili.

Přímo v textu zákona, což je určitá zvláštnost, je uveden i demonstrativní výčet možných porušení jejich povinností, které mají za následek náhradu škody vůči obchodní společnosti: „Člen statutárního orgánu je zejména povinen nahradit škodu, která společnosti vznikne tím, že poskytne plnění akcionářům v rozporu s tímto zákonem, nebo nabude majetek v rozporu s ustanovením § 59a,¹⁴¹ nebo poskytne plnění v rozporu s ustanovením § 196a,¹⁴² nebo upíše, nabude nebo přijme do zástavy vlastní akcie nebo akcie jiné společnosti v rozporu s tímto zákonem, nebo vydá akcie v rozporu s tímto zákonem, nebo nezveřejní výroční zprávu a konsolidovanou výroční zprávu.“

Člen představenstva neodpovídá za škodu, jestliže prokáže, že postupoval při výkonu své působnosti s odbornou péčí a v dobré víře, že jedná v zájmu společnosti. Členové představenstva neodpovídají za škodu způsobenou společností jednáním, kterým vykonávali usnesení valné hromady; to neplatí, pokud je usnesení valné hromady v rozporu s právními předpisy nebo stanovami společnosti nebo jde-li o povinnost podat návrh na prohlášení konkurzu. Obdobné ustanovení bylo před rekodifikací v českém právním řádu obsaženo, dnes již nikoli.

Dohody mezi společnostmi a členem představenstva vylučující nebo omezující odpovědnost člena představenstva jsou zakázány. Stanovy nemohou omezit nebo vyloučit odpovědnost člena představenstva. V tomto lze shledat s českou úpravou

¹⁴¹ „Pokud společnost nabývá majetek na základě smlouvy uzavřené s jejím zakladatelem nebo společníkem za protihodnotu ve výši alespoň 10 % hodnoty základního kapitálu, musí být hodnota předmětu smlouvy určena znaleckým posudkem.“

¹⁴² „Společnost může poskytnout úvěr, půjčku, převést nebo poskytnout do užívání majetek společnosti nebo zajistit závazek členovi představenstva, prokuristovi nebo jiné osobě, která je oprávněna jednat za společnost, a osobám jim blízkým nebo osobám, které jednají na jejich účet, pouze na základě předchozího souhlasu dozorčí rady a za podmínek obvyklých v běžném obchodním styku.“

shodu. Naopak odlišné je ustanovení o tom, že členy představenstva nezavazuje odpovědnosti skutečnost, že jejich jednání schválila dozorčí rada.

Odlišná je úprava vzdání se nároku na náhradu škody ze strany společnosti, když společnost se může vzdát nároků na náhradu škody vůči členům představenstva nebo uzavřít s nimi dohodu o narovnání nejdříve po třech letech od jejich vzniku, a to jen pokud s tím vysloví souhlas valná hromada a pokud proti takovému rozhodnutí na valné hromadě nevznese do zápisu protest menšina akcionářů s akciemi, jejichž jmenovitá hodnota dosahuje nejméně 5 % základního kapitálu. Jedná se o zajímavou specialitu, když možnost vzdání se nároku na náhradu škody ze strany společnosti, resp. možnost uzavřít dohodu o narovnání, je podmíněna ochranou minoritních společníků a zároveň je vázána na uplynutí doby od vzniku škody.

Nároky společnosti na náhradu škody vůči členům představenstva může uplatnit vlastním jménem a na vlastní účet též věřitel společnosti, pokud nemůže uspokojit svou pohledávku z majetku společnosti. Nároky věřitelů společnosti vůči členům představenstva nezanikají, pokud se společnost vzdá nároků na náhradu škody nebo s nimi uzavře dohodu o narovnání. Pokud je na majetek společnosti prohlášen konkurs, uplatňuje nároky věřitelů společnosti vůči členům představenstva správce konkurzní podstaty.

Závěrem tedy můžeme uzavřít, že slovenská právní úprava je v této problematice v mnoha ohledech obdobná s tím, že lze nalézt určité odlišnosti.

12. Závěr

Právní úprava soukromoprávní odpovědností členů statutárních orgánů kapitálových obchodních společností prošla v čase nezanedbatelným vývojem. Prostřednictvím novelizace konkrétních právních norem, resp. prostřednictvím celkové rekodifikace, se snaží co nejlépe reagovat na aktuální požadavky podnikatelského prostředí. Komparativní metodou zkoumání jsem se snažil porovnat a konstruktivně vyhodnotit právní úpravu dle zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku s v současné době platnou a účinnou právní úpravou dle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, a zákona č. 90/2012 Sb. o obchodních společnostech a družstev (zákon o obchodních korporacích).

V rigorózní práci byl kladen důraz na zkoumání a rozbor relevantní judikatury. Došel jsem k závěru, že judikatura vzešlá z původní právní úpravy platné a účinné do konce roku 2013, resp. její závěry, ve značném rozsahu obstojí a budou i nadále použitelné pro právní úpravu po rekodifikaci. Nadále však lze pochopitelně předpokládat a očekávat další rozvoj judikatorních závěrů, které zpřesní v budoucnu vyvstálé aplikační problémy.

Zvolením vhodné judikatury a prací s ní jsem se snažil nejen poukázat na aktuální výkladové problémy, ale rovněž k nim zaujmout vlastní odborný postoj a stanovisko, a takové závěry řádně okomentovat a argumentačně ustát. Problémů objevujících se v této otázce v právní praxi, tj. problémů s ne zcela jasným výkladem zákonných ustanovení, respektive s ustanoveními, která způsobují interpretační a aplikační problémy, rozhodně není málo. Kritickému zkoumání byla vedle judikatury podrobena i komentářová literatura a představeny byly relevantní názory vyslovené v odborných právních periodikách.

Přestože v dohledné době, myšleno v průběhu roku 2016, se neočekává novelizace rekodifikovaného obchodního práva (zákona o obchodních korporacích), v budoucnu právní úprava bude zajisté procházet dalším právním vývojem. Tímto směrem rovněž mířily mé úvahy s návrhy na možné úpravy *de lege ferenda*.

Rigorózní práce měla za cíl rovněž poukázat na problémy spojené se soukromoprávní odpovědností členů statutárních orgánů kapitálových obchodních společností, zejména na odraz její teoretické úpravy ve střetu s právní realitou. Při výběru tématu a obsahu rigorózní práce se projevila snaha o včlenění praktického pohledu a profesních zkušeností z mého zaměstnání na pozici právníka holdingové společnosti.

Rigorózní práce je systematicky rozdělena na tematicky samostatné a navazující kapitoly a podkapitoly. V úvodu práce jsou vyjmenovány a vyloženy základní pojmy, se kterými jsem v textu pracoval. Následuje kapitola třetí, která obsahuje historický exkurs dané problematiky, zejména ve vztahu k právní úpravě obsažené v obchodním zákoníku (zákon č. 513/1991 Sb.). Čtvrtá kapitola se zaměřila na teoretický rozbor odpovědnosti, na předpoklady vzniku odpovědnosti za újmu a na další související otázky.

Stěžejní částí rigorózní práce je kapitola pátá, která usiluje o komplexní pojetí právního institutu péče řádného hospodáře a kapitola šestá, týkající se vzniku, vývoje, výkladu a dalších konsekvencí právního institutu pravidla podnikatelského úsudku.

Zbývající kapitoly práce jsem pojal jako kapitoly doplňující a dokreslující celkový obraz soukromoprávní odpovědnosti členů statutárních orgánů. Kapitola sedmá rozebírá právní úpravu udělování pokynů do obchodního vedení. Kapitola osmá a devátá hovoří o zákonném ručení členů statutárních orgánů při způsobení a neuhrazení újmy společnosti a zákonném ručení členů statutárních orgánů v souvislosti s úpadkem společnosti. Kapitola desátá rozebírá možnost využít pojištění odpovědnosti členů statutárních orgánů a konečně kapitola jedenáctá srovnává předmětnou materii s právní úpravou vybraných zahraničních právních řádů.

Novinky, které přináší rekodifikovaná právní úprava (NOZ a ZOK) lze hodnotit kladně, a to jak jejich uzákonění, tak i samotnou textaci, která dle mého názoru nebude v další budoucí praxi vzbuzovat pochybnosti a způsobovat aplikační problémy. Když se ohlédneme do historie na vývoj judikatury a právní vědy v těchto otázkách, zjistíme, že některé z právních norem se ustálily již dříve a byli „jen“ přeneseny do zákonného textu.

Nová právní úprava je ohledně odpovědnosti statutárních orgánů a jejich členů mnohem podrobnější než současná úprava. Zavádí nové prvky a mezi nimi i zpřísnění povinností a možných dopadů pro statutární orgány, zejména v situaci, když společnosti hrozí úpadek nebo se do něj dostane. Rekodifikace přinesla posílení odpovědnosti statutárních orgánů, zároveň však přináší právní jistotu v podobě „bezpečného přístavu“ pravidla podnikatelského úsudku pro ty členy statutárních orgánů, kteří se nebojí při svém podnikatelském rozhodování podstupovat pro společnost „zdravé“ a rozumné riziko.

Jednání člena statutárního orgánu, komisivní i omisivní, za hranicí péče řádného hospodáře soukromé právo zakazuje a sankcionuje jej, zejména odpovědností za způsobenou újmu. Nejedná-li člen statutárního orgánu s péčí řádného hospodáře je odpovědný za vzniklou újmu a naopak.

Péče řádného hospodáře je kvalitativní požadavek na veškeré právní jednání členů statutárních orgánů, je-li tím realizována jejich funkce, s tím, že permanentní hrozbou pro případ porušení fiduciárních povinností je předpoklad znalosti vlastní majetkové odpovědnosti a obráceného důkazního břemene.

Pravidlo podnikatelského úsudku spočívá v tom, že omezuje možnost soudního materiálního přezkumu podnikatelských rozhodnutí, čímž modifikuje soukromoprávní odpovědnost členů statutárních orgánů. Doktrína business judgement rule vznikla na myšlence upuštění od soudního přezkouvání podnikatelských rozhodnutí učiněných členy statutárních orgánů. Pravidlo podnikatelského úsudku se vztahuje na situace, kdy člen statutárního orgánu jednal a činil rozhodnutí s odpovídající mírou informovanosti a znalostí, současně u něho byla přítomna dobrá víra, že své jednání, či rozhodnutí činí v zájmu a ku prospěchu obchodní společnosti. V takovém případě pak takto jednající osoba neodpovídá za rizika, důsledky, či případné ztráty, které by mohla na základě takového jednání či rozhodnutí vzniknout.

U soukromoprávní odpovědnosti členů statutárních orgánů můžeme bezpochyby konstatovat, že se jedná o problematiku, která musí být vykládána a konkretizována (při aplikaci práva musí být uvedena do konkrétního kontextu), mimo jiné s ohledem na složitost reálného světa procesů a odpovědností v obchodních korporacích, v konečném důsledku soudy. Z toho důvodu právní úprava používá neurčitých právních pojmů, které

jednak umožňují „pohyb“ uvnitř dané právní normy a zároveň vyžadují konkretizaci v daném případě a za daných skutkových okolností.

Společným znakem současné i budoucí právní úpravy v oblasti soukromoprávní odpovědnosti členů statutárních orgánů je relativně vysoký počet neurčitých právních pojmů. Jedná se o právní normy interpretačně otevřené. Je zde tedy dán poměrně široký prostor pro právní teorii i judikaturu, aby obsah těchto pojmů postupně naplňovaly, precizovaly a dotvářely. S ohledem na rozmanitost, komplexnost a složitost všech proměnných okolností ve světě obchodního práva, považuji takový přístup za správný. Pravidla chování tohoto komplexního a složitého typu nelze popsat podrobně kazuistickým způsobem. Právní teorie a judikatura tak mohou pružně reagovat na nevyhnutelný společenský vývoj v dané oblasti obchodního práva a obsah neurčitých pojmů se může takovým změnám přizpůsobovat.

Pravidla chování stanovená v NOZ a ZOK členům statutárních orgánů kapitálových obchodních společností lze brát za „mantinely“ chování, resp. doporučení, jak se členové statutárních orgánů mají chovat a v jakých intencích se mohou pohybovat, aby jednali řádně, odpovědně a v souladu s požadavkem péče řádného hospodáře. Jednotlivé části rigorózní práce lze rovněž pojmut i jako „návod“ členům statutárních orgánů, chtějí-li jednat po celou dobu výkonu své funkce v souladu s právem a vyhnout se následným sankcím.

V případě porušení těchto právních norem, resp. v případě sporu o jejich porušení, nastupuje úvaha soudce, v rámci níž musí zkoumat dle uvedených pravidel a konkrétních skutkových okolností, zda jednání člena statutárního orgánu bylo nebo nebylo v souladu s péčí řádného hospodáře případně, zda se uplatní pravidlo podnikatelského úsudku, a tedy zda v takovém případě bude člen statutárního orgánu odpovědný vůči obchodní společnosti za způsobenou újmu či nikoli.

Doufám, že tato rigorózní práce popsala obsah, funkci, účel a vývoj uvedených právních institutů, což bylo jejím cílem. Věřím, že tato akademická práce poskytne odpovědi na vzniklé otázky a zároveň vytvoří prostor pro další odbornou diskuzi.

Abstrakt

Tato rigorózní práce se zabývá analýzou právní úpravy soukromoprávní odpovědnosti členů statutárních orgánů kapitálových společností a otázkami s tímto spojenými. Celá práce je průběžně doplněna relevantní judikaturou. Práce nejprve vymezuje pojem odpovědnosti, principů řízení a správy obchodních korporací, jednání statutárních orgánů za obchodní společnosti. Následuje historický exkurs dané problematiky, zejména ve vztahu k právní úpravě obsažené v obchodním zákoníku (zákon č. 513/1991 Sb.). Práce se dále zabývá teoretickým rozbořem odpovědnosti, předpoklady vzniku odpovědnosti za újmu a dalšími souvisejícími otázkami. Těžiště práce se zaměřuje na rozbor a komplexní pojetí právních institutů péče řádného hospodáře a pravidlo podnikatelského úsudku. Práce obsahuje srovnání právní úpravy obsažené v již zrušeném občanském a obchodním zákoníku s právní úpravou aktuálně účinnou obsaženou v občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) a zákoně o obchodních korporacích (zákon č. 90/2012 Sb.). Rigorózní práce se dále zabývá otázkami zákonného ručení členů statutárních orgánů při způsobení a neuhrazení újmy společnosti a otázkami zákonného ručení členů statutárních orgánů v souvislosti s úpadkem společnosti, právní úpravou udělování pokynů do obchodního vedení a komparací předmětné materie s právní úpravou vybraných zahraničních právních řádů. V závěru práce je předložen syntetizující závěr shrnující předchozí dílčí výstupy a získané poznatky, čímž se práce ve finále snaží vykreslit celkový obraz soukromoprávní odpovědnosti členů statutárních orgánů.

Abstract

The thesis analyzes the civil law liability of statutory bodies, especially members of the board of joint-stock companies and managing directors of limited liability companies. The work is accompanied by the relevant case law. In thesis is first defined the concept of liability, principles of management and administration of corporations, and principles of acting on behalf of companies. Followed by a historical overview of the issue, particularly in relation to the Commercial Code (Act no. 513/1991 Coll.). The thesis deals with theoretical analysis of liability, assumptions of liability and other related issues. The main focus of the work is the analysis and comprehensive approach to legal institutes duty of care, duty of loyalty and the business judgment rule. The work includes a comparison of legislation contained in the already canceled the Civil Code and Commercial Code with legislation contained in the currently valid and effective Civil Code (Act no. 89/2012 Coll.) and the Business Corporations Act (Act no. 90/2012 Coll.). The thesis also deals with issues of legal guaranty of members of statutory bodies in connection with the bankruptcy and causing damage to the company. The work also includes a comparison of selected foreign jurisdictions. In the end is presented synthesizing conclusion summarizing previous partial results and obtained knowledge.

Klíčová slova

soukromoprávní odpovědnost, péče řádného hospodáře, pravidlo podnikatelského úsudku

Keywords

civil law liability, duty of care, duty of loyalty, business judgement rule

Definice zkratek

- NOZ, nebo občanský zákoník = zákon č. 89/2012 Sb.
- ZOK, nebo zákon o obchodních korporacích = zákon č. 90/2012 Sb.
- OZ = zákon č. 40/1964 Sb.
- ObchZ = zákon č. 513/1991 Sb.
- InsZ = zákon č. 182/2006 Sb.
- TZ = zákon č. 40/2009 Sb.
- o.z.o. (ABGB) = zákon č. 946/1811 Sb.z.s.
- v.o.z. (AHGB) = zákon č. 1/1863 ř.z.
- NS = citovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky
- Společnost, nebo obchodní společnost = kapitálová obchodní společnost = společnost s ručením omezeným, akciová společnost, evropská (akciová) společnost, evropské hospodářské zájmové sdružení
- Statutární orgán, člen statutárního orgánu = jednatel, člen představenstva, statutární ředitel

Použitá literatura

Knižní literatura

- BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha : ASPI Publishing, 2004.
- ČECH, P. *K povinnosti loajality společníka a ostatním společníkům*. In PAUKNEROVÁ, M.; TOMÁŠEK, M.; aj. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV.: Proměny soukromého práva*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2009.
- ČERNÁ, S., ŠTENGLOVÁ, I., PELIKÁNOVÁ, I. a kol. *Právo obchodních korporací*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2015.
- ČECH, P. *Jednání (za) podnikatele/obchodní společnost po rekodifikaci*, Metodické aktuality č. 1/2015. Periodikum Svazu účetních, 2014
- DĚDIČ, J., LASÁK J. *Právo kapitálových obchodních společností. Přehled judikatury s komentářem. 1. a 2. díl*. Praha : Linde, 2010.
- DĚDIČ, J., LASÁK J. *Právo kapitálových obchodních společností. Přehled judikatury s komentářem. 1. a 2. díl*. Praha : Linde, 2010.
- ELIÁŠ, K., POKORNÁ, J., DVOŘÁK, T. *Kurz obchodního práva. Obchodní společnosti a družstva*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010.
- HAVEL, B a kol. *Zákon o obchodních korporacích s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava : Sagit, 2012.
- HURYCHOVÁ K., BORSÍK D. (eds.) *Corporate governance*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2015.
- KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1995.
- KRAAKMAN, R., ARMOUR, J., DAVIES, P., ENRIGUES, L., HANSMANN, H., HERTIG, G., HOPT, K., KANDA, H., ROCK, E. *The Anatomy of Corporate Law*. Second Edition. Oxford : Oxford University Press, 2009.
- LASÁK, J., HAVEL, B. *Kompendium korporálního práva*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011.

- LASÁK J., POKORNÁ J., ČÁP Z., DOLEŽIL T. a kol. *Zákon o obchodních korporacích - Komentář*. Praha : Wolters Kluwer, 2014.
- MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha : Leges, 2010.
- ROUČEK, F., SEDLÁČEK J. a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha : V. Linhart, 1937. Reprint Praha : CODEX Bohemia, 1998.
- RŮŽIČKOVÁ, P. a kol. *Corporate governance v ČR*. Praha: Professional Publishing, 2008.
- ŠTENGLOVÁ, I., DĚDIČ, J., TOMSA, M. a kolektiv. *Základy obchodního práva*. Vysokoškolská učebnice. Praha : Leges, 2014, str. 292.
- ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009.
- ŠVARC, Z., a kol. *Základy obchodního práva po rekodifikaci soukromého práva*. 4. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2014.
- ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., FIALA J. a kol. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek I–VI*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2014.
- ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006.
- TILSCH, E. *Občanské právo. Část všeobecná*. Praha . Wolters Kluwer, 2012.
- VRBA, M. (ed.) *Odpovědnost a ručení v právu obchodních společností*. 1. vydání. Praha : Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2013.
- VÍTEK, J. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012.

Články z odborných časopisů

- BROULÍK, J. Pravidlo podnikatelského úsudku a riziko. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 6, s. 161- 167.
- BEJČEK, J. Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 17, s. 613-624.
- ČECH, P. Péče řádného hospodáře a povinnost loajality. *Právní rádce*. 2007, č. 3, s. 4-16.
- ČECH, P. K zákazu zneužití vnitřních (inside) informací, resp. k povinnosti mlčenlivosti člena orgánu akciové společnosti. *Jurisprudence*. 2006, č. 1, s. 38 a násl.
- DĚDIČ, J., LASÁK, J. O ochraně obchodní společnosti: věcná, časová a osobní souvislost s výkonem funkce. *Obchodněprávní revue*. 2010, č. 11.
- HÁMORSKÁ, A. Povinnost členů orgánů obchodních korporací jednat s péčí řádného hospodáře po rekodifikaci. *Obchodněprávní revue*. 2012, roč. 4, č. 9, s. 250- 256.
- HAVEL, B. Synergie péče řádného hospodáře a podnikatelského úsudku. *Právní rozhledy*. 2007, č. 11, s. 413-416.
- HAVEL, B. O kogentnosti, vypořádání újmy a ručení vlivné osoby ve světle nového soukromého práva. *Obchodněprávní revue*. 2013, č. 1, s. 13 a násl.
- KOŽIAK, J. Pravidlo podnikatelského úsudku v návrhu zákona o obchodních korporacích (a zahraničních právních úpravách). *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 4, s. 108-113.
- PIHERA, V. Tvrdé jádro měkká slupka. Úvaha o odpovědnosti managementu kapitálových společností. *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 5, s. 142-148.